

ZRÍNYI MIKLÓS
NEMZETVÉDELMI EGYETEM

Boros Anna

**AZ EURÓPAI UNIÓ KÖZÖS KÜL-ÉS
BIZTONSÁGPOLITIKÁJA FRANCIAORSZÁG
SZEMSZÖGÉBŐL VIZSGÁLVA**

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

Témavezető: Dr. Láng Péter
egyetemi docens

- Brüsszel-Budapest, 2006 -

Tartalomjegyzék

	Oldalszám
Tartalomjegyzék	2
1. Bevezetés	4
2. Első fejezet: Franciaország nemzetközi szerepe és ambíciói	10
1.1. A megújulás tehetsége	10
1.2. A hanyatlás útján?	11
1.3. Dicsőség és nagyhatalmiság?	13
1.4. Számít-e még Franciaország?	15
1.4.1. Hatékony alkotmányos alap	17
1.4.2. A francia politika tartalma	18
1.4.3. A társadalmi bajok forrásai	20
1.5. A francia biztonságpolitika alapjai	21
1.5.1. A nemzetállam mint meghatározó tényező	21
1.5.2. A de Gaulle-i örökség	22
1.5.3. Nukleáris elrettentés	23
1.6. Következtetések	25
3. Második fejezet: Franciaország és az európai integráció	28
2.1. De Gaulle Európa-terve	28
2.2. Az ESDP történelmi fejlődése	32
2.2.1. Az ESDP kialakulásához vezető út – francia aspirációk	32
2.2.2. Az ESDP kialakulásának az időszaka – a francia-brit kezdeményezés	34
2.2.3. Az ESDP gyakorlati megvalósítása	37
2.3. Az Európai Unió Biztonsági Stratégiája (ESS)	38
2.4. A francia „Európa-ambíciók”	40
2.5. A francia „Európa-ambíciók” – közös kül- és biztonságpolitika	44
2.6. EU képességek és elvárások	50
2.7. Következtetések	52
4. Harmadik fejezet: A francia-amerikai kapcsolatok jellege és történelmi fejlődése	55
3.1. Francia–amerikai kapcsolatok – általános	55
3.2. Francia–amerikai kapcsolatok alakulása – történelmi áttekintés	57
3.2.1. Az atlanticizmus megerősödése (1981-1983/84)	57
3.2.2. Úton az új európai konszenzus felé (1983-1989)	58
3.2.3. Az új világrend kialakításának első kísérletei (1989-1993)	58
3.2.4. Közeledés a NATO-hoz, az amerikai vezető szerep elfogadása (1994-1996/97)	60
3.2.5. Francia-brit közeledés, az ESDP koncepció megszületése (1997-2000)	61

3.2.6. A francia-amerikai kapcsolatok értékelése.....	62
3.3. A francia-amerikai kapcsolatok jelene	63
3.4. Munkamegosztás az EU és a NATO között	69
3.5. Transzatlanti kapcsolatok – az Egyesült Államok és az Európai Unió	74
3.6. Következtetések	80
5. Negyedik fejezet: ESDP műveletek	83
4.1. ESDP műveletek	83
4.2. ESDP műveletek – tanulságok és jellegzetességek	88
4.3. ESDP – az Artemis művelet	90
4.3.1. A hadművelet háttere	90
4.3.2. A hadművelet részletei	91
4.3.3. További tennivalók az ENSZ és az EU részére	92
4.3.4. Tanulságok – az Artemis művelet értékelése	93
4.4. ESDP – katonai hiányosságok	94
4.5. ENSZ–EU együttműködés a válságkezelés területén	96
4.6. Franciaország felelősségvállalása Afrikában	97
4.7. Következtetések	98
6. Ötödik fejezet: Összegzett következtetések, elért tudományos eredmények és ajánlások	101
Összegzett következtetések	101
Elért tudományos eredmények	103
Ajánlások	103
7. Hivatkozott irodalom	105
8. Felhasznált irodalom	111
9. Fontosabb weboldalak	120
10. Megjelent publikációk	122
11. Fogalomgyűjtemény	123
12. Táblázatok jegyzéke	125
13. Melléklet	126

Bevezetés

A téma bevezetése és áttekintése

"Az atlanti egység csakis olyan erős Európával valósulhat meg, amely - az Egyesült Államok valódi partnereként - tudatában van felelősségének, és képes a felelősség vállalására." (Jean Monnet, 1961).

Európa 1945 utáni fejlődésének vizsgálatakor kiemelt figyelmet érdemelnek a földrész bizonyos államait, elsősorban gazdasági és katonai irányvonalak mentén egymáshoz közelíteni, nagyobb egységekbe integrálni próbáló folyamatok. Mindkét fent említett területen kiemelkedő sikerekről lehet beszámolni, hiszen az Európai Gazdasági Közösség - az Európai Közösségek - majd az Európai Unió keretein belül olyan szintű fejlődésre nyílt mód, mely Európát, s annak is elsősorban a szovjet befolyási övezeten kívül eső részét a nemzetközi szinten gazdasági nagyhatalommá tette. Hasonlóképpen pozitívnak és sikeresnek értékelhető a katonai-védelmi integráció folyamata, azzal a jelentős különbséggel, hogy abban az európai államokon kívül két tengerentúli állam (Amerikai Egyesült Államok, Kanada) is részt vett, sőt, a szervezet (NATO) működésének hátterét döntően az Egyesült Államok biztosította.

Az európai gazdasági integráció egyre fokozódó intenzitásával és mélyülésével, valamint a szupranacionális jegyek megjelenésével párhuzamosan az elmúlt 10-15 évben gyakrabban nyert kifejezést a következő dilemma: Európa, mint gazdasági nagyhatalom politikai szempontból méltánytalanul kis szerepet játszik a világ színpadán, s a területén jelentkező új kihívásokkal, veszélyekkel, válsághelyzetekkel szemben sem képes sikeresen fellépni. E paradoxon feloldására irányuló törekvéseket olyan mérföldkövek jelzik, mint: Maastricht, Amszterdam, Köln, Helsinki, Nizza, Laeken, vagy Koppenhága. Ezek az EU csúcstalálkozókon, melyekre az elmúlt tizenöt évben került sor, merült fel az európai közös kül- és biztonságpolitika, valamint az önálló védelmi képességek kialakításának és létrehozásának a gondolata. A téma tehát, melyre a doktori értekezés összpontosítani hivatott viszonylag egy új, még nem teljesen kiforrott, mozgásban lévő és folytonosan változó, egy adott állam kül-és védelmi politikáját, tehát a szuverenitás legfőbb attribútumait mélyen érintő folyamat. Ezzel magyarázható, hogy jelen pillanatban elsősorban hipotézisek és kérdések merülnek fel az értekezés témájával kapcsolatban, bár bizonyos eredmények és előre mutató jelek már észlelhetők.

A tudományos probléma középpontjában az európai biztonsági architektúra két elemének, a NATO-nak és az EU-nak a kétpólusú világrend megszűnését követő szerepkeresése áll. A folyamatot érdemes egy olyan állam szemszögéből vizsgálni, mint Franciaország, mely mindkét szervezetnek a tagja – bár a NATO katonai szervezetének nem –, méretei, katonai potenciálja, képességei és befolyása alapján az elsők között említhető, s amely aktív és elkötelezett az önálló európai védelmi képességek létrehozása terén. Biztonságpolitikájának az alapját egyfelől még mindig a de Gaulle-i elvek vezénylik (függetlenség), ehhez azonban nagyfokú szolidaritás és felelősségérzet társul. Megbízható, felkészült, interoperábilis, fejlett technikával (atom is) rendelkező NATO tag, aki viszont 1966-óta nincs benne az egyesített parancsnokságokban. Ez a "különutas NATO-tagság" különböző okokra vezethető

vissza (szuverenitás védelme, sajátos érdekövezet - tengerentúli területek és Észak-Afrika - az amerikai dominanciától történő elhatárolódás, annak elutasítása, stb.), de elképzelhető, hogy az európai védelmi képességek létrehozására irányuló folyamat növekvő lendülete és kézzelfogható sikerei ösztönző erővel fognak hatni Franciaország teljes és korlátoktól mentes NATO tagsága felé. A francia álláspont nem kérdőjelezi meg a NATO szerepét és létjogosultságát, a kérdés tehát nem úgy fogalmazódik meg, hogy "vagy Európa, vagy a NATO". Mindkettőre szükség van, hiszen a kollektív védelem továbbra is szövetségi prioritás maradhatna, míg az európai védelmi erőknél döntően az Európában, illetve annak közvetlen szomszédságában keletkező válságok kezelése lenne a feladata. Vajon ez egy olyan katonai erőt és potenciált feltételez, mely egyszerre lehetne az EU fegyveres ereje és a Szövetség európai pillére? Hogyan lehet majd a kompetenciákat elkülöníteni és a felesleges duplikációkat elkerülni? Hogyan fog a NATO úgy megújulni, hogy megszűnjön az Amerika - Európa erőeltolódás és egy kiegyensúlyozottabb irányítás - tehermegosztás jöjjön létre? Képes lesz-e Európa 2007-re az első harccsoportokat felállítani és bevetni az EU Tanács döntését követő maximum tíz napon belül, vagy egymással párhuzamosan két műveletet fenntartani – egy-egy taktikai csapattal - 120 napig? Mindez csak néhány a témához kapcsolódó kérdések közül.

Az értekezés témája Magyarország szempontjából is megkülönböztetett figyelmet érdemel, hiszen az ország 1999 óta a NATO, 2004 óta pedig az Európai Unió teljes jogú tagja, tehát részt vesz mindkét szervezetben a döntések előkészítésében, megvitatásában majd a meghozatalában. Mivel Franciaország mindkét fent említett szervezetben kiemelt tagországnak tekinthető, ezért Magyarországnak fontos tisztában lenni a francia törekvésekkel, melyek döntő hatással lehetnek e két nemzetközi szervezet tevékenységét és fejlődését illetően. Az sem elhanyagolható tényező, hogy az Európai Unió által végrehajtott műveletek kapcsán levont következtetések és megfogalmazott ajánlások fontos adalékul szolgálhatnak bármely tagország számára. A későbbiekben részletesen is ismertetésre kerül a Kongói Demokratikus Köztársaságban végrehajtott EUFOR-Artemis művelet, mely az EU-nak az első, Európán kívüli, a NATO eszközök igénybevétele nélkül, döntően francia részvétellel végrehajtott katonai művelete volt. Érdemes megjegyezni, hogy ebben a műveletben Magyarország is a résztvevő nemzetek között szerepelt.

A téma iránti személyes érdeklődés hozzávetőlegesen tíz évre nyúlik vissza, amikor az egyetemi szakdolgozat témájaként az Egyesült Királyságnak az Európai Gazdasági Közösségekhez történő csatlakozási kísérleteit próbáltam elemezni, különös tekintettel Franciaország szerepére és befolyására a csatlakozási tárgyalások sikerére vonatkozóan. Két évvel később, a franciaországi posztgraduális képzésem során elkészített szakdolgozat már szorosabban kapcsolódott a jelenlegi értekezés témájához. „Az európai politikai együttműködéstől a közös kül- és biztonságpolitikáig” címmel igyekeztem megvizsgálni a maastrichti szerződés kialakulásához vezető utat, majd pedig három főbb tényezőre koncentrálni (a pilléreken alapuló struktúra, a döntéshozatal jellege, valamint a tagországok érdekei közötti divergencia) arra a kérdésre próbáltam választ adni, hogy miért nem tud az európai integrációnak ez a vetülete eredményeket felmutatni és hatékonyan működni. Akkor még nem mutatkoztak igazán a jelei annak, hogy néhány éven belül ez a terület óriási fejlődésnek fog indulni, és hogy hamarosan sor kerül az első EU műveletekre polgári és katonai eszközök felhasználásával. Abban azonban már akkor biztos voltam, hogy a témát érdemes mélyebben is feltárni és elemezni, főként Franciaország szempontjából, mely legtöbbször egyedi módon közelíti meg az európai integráció kérdéseit, amelyből a

közös kül- és biztonságpolitika, s azon belül is a biztonság- és védelempolitika területe sem jelent kivételt.

Az értekezés tehát döntően Franciaország szempontjából közelíti meg az európai közös kül- és biztonságpolitika kérdését, azon belül is a fő hangsúlyt az európai biztonság-és védelempolitikára fektetve. Jelentős szerepet kap a francia-amerikai viszony tárgyalása, egyrészt mert ez a kérdéskör kiemelten foglalkoztat, másrészt pedig mert véleményem szerint ennek fontos szerepe van a téma megértése szempontjából. Ebből következően Franciaország egyéb bilaterális kapcsolatairól és védelmi együttműködéseiről (francia-brit, francia-német) csak korlátozottan esik szó. Az értekezéshez kapcsolódó kutatómunka egy évtizedet ölel fel és 2006. júniusában zárult.

Szakirodalmi kitekintés

Az értekezés témájában rendelkezésre álló angol, francia és magyar nyelvű szakirodalom igen bőséges, ezért szinte határtalan mennyiségű információ szerezhető be a témához kapcsolódóan. Az értekezés elkészítése érdekében felhasznált és hivatkozott irodalom jegyzéke az értekezés végén került részletes felsorolásra. Ebből következően, itt ezen a helyen csak néhány, általam érdekesebbnek tartott monográfiát tervezek bemutatni.

Elsőként érdemel említést Tzvetan Todorov könyve „Az új világrendetlenség” címmel. Todorov, aki történész, filozófus, valamint a francia CNRS (Centre national de la recherche scientifique = Nemzeti Tudományos Kutatóközpont) intézményben kutatási igazgató, könyvében alapvető kérdéseket tesz fel a terrorizmus elleni harccal, valamint az iraki háború utóhatásaival jellemezhető új világrendetlenséggel kapcsolatban. Gondolkodik az új amerikai külpolitikát behatóan vizsgáló tényezőkről, az általa hordozott veszélyekről, az USA, mint hiperhatalom státuszáról és ennek a hátrányairól, valamint Európának a helyéről az új világrendben. Véleménye szerint Európa képes arra, hogy csökkentse az Egyesült Államokkal szembeni függőséget, és hogy több felelősséget vállaljon magára a nemzetközi politikában, ily módon is ellensúlyozva az Egyesült Államok dominanciáját a világban. Ennek egyetlen módja az, ha Európa tovább folytatja az integráció folyamatát, amiért felelősséggel rendelkezik. Európának aktív szerepet szán a nemzetközi szinten elsősorban olyan értékek védelmében, mint az igazságosság, a demokrácia és az egyéni szabadság. Az európaiak számára egy nyugodt haderő létrehozását javasolja, melynek képesnek kell lennie arra, hogy megvédje Európa területét külső agresszióval szemben, meggátoljon bármilyen fegyveres összeütközést Európa területén belül, fellépjen akár egy nagyhatalom részéről fenyegető támadás ellen is, gyorsan bevethető katonai erővel beavatkozzon a világban agresszió megakadályozása céljából és szükség esetén segítséget tudjon nyújtani az Európai Unió partnerországainak. A „nyugodt erő” jelző arra jelent utalást, hogy ez az európai erő minden más olyan szándékról lemondana, amelyek elsősorban birodalmi aspirációk megvalósítását szolgálnák.

A közönségsikert aratott, de ugyanakkor élesen kritizált Nicolas Bavarez könyv „A zuhanó Franciaország” címmel is említést érdemel. A francia történész és közgazdász könyve az elmúlt huszonöt év politikai és gazdasági életét elemezve igen érdekes témát feszeget, amely valószínűleg nem sok honpolgárt hagy érintetlenül. Bavarez igyekszik felsorolni és statisztikai adatokkal is alátámasztani azokat a tényezőket (a növekedés hiánya, 10% a munkanélküliek aránya, hozzávetőlegesen ugyanennyinek bizonytalan a helyzete, problémák vannak a költségvetéssel, évente

rekordmennyiségű sztrájknapra kerül sor és a reformok, ha vannak is, túl kis volumenűek), amelyek alapján állítja, hogy Franciaország jelenleg hanyatló stádiumban van. A kézzelfogható válságjelenségek mellett külön kitér a morális gyámoltalanság, a demokrácia válsága, valamint az ideológiai kiábrándulás problémájára is. Véleménye szerint a francia hanyatlás egyik legfőbb oka az, hogy a második világháború vége óta egyetlen francia kormány sem volt képes a szükséges reformfolyamatokat megvalósítani, és már maga a reform gondolata is csak bénítólag hat, legyen szó akár bal, akár jobboldali kormányról. Egyik sem volt képes egy olyan ambiciózus és mélyreható reformcsomagot kidolgozni, majd pedig megvalósítani, amely a modernizáció útjára billentette volna az országot. Természetesen nem arról van szó, hogy az ország nem reformálható meg, sokkal inkább a képesség, az akarat és a kompetencia hiányzott eddig hozzá. Talán kicsit sok statisztikai adatot mutat be, amiket természetesen lehet többféleképpen és különböző összefüggésekben is értelmezni, de mindez nem változtat azon a globális képen, miszerint az ország jelenleg hanyatló tendenciát mutat.

Charles Cogan, jelenleg a Harvard Egyetem kutatója, de ezt megelőzően hosszú éveket töltött a CIA szolgálatában, többek között Párizsban is, egy érdekes szemszögből vizsgálja meg Franciaország nemzetközi szereplését „A francia tárgyalási viselkedés: hogyan kezeljük a Nagy Nemzetet?” című könyvében. Cogan kiinduló pontja az, hogy van valami különleges abban, ahogyan a franciák a nemzetközi diplomáciában érvelnek, illetve tárgyalnak, ami részben a történelmükből és az oktatás sajátjaiból adódik. A Descartes-i logika, valamint az elvekhez való ragaszkodás sokszor merev álláspontba kényszeríti őket, amely gyakran ütközik a pragmatikusabb angol-szász gondolkodásmóddal. Általában ami a franciáknak inkább fontos az a „mit” kérdése szemben a „hogyan” kérdéssel. A diplomáciai álláspontjukat döntően meghatározza egyfelől a vágy, hogy kiemelkedő szerepet töltsenek be a világ ügyeinek a rendezésében, másfelől az amerikai hegemoniával szemben tanúsított következetes ellenkezés. Egy francia diplomata frappánsan úgy fogalmazott, hogy Franciaország „az észérvekbe bújtatott érdekek megvalósítására törekszik”. Mindezen sajátosságok természetesen fokozottan csapódnak le a tárgyalóasztalok mellett, ahol Franciaországot gyakran tekintik az Egyesült Államok egyik legnehezebb európai szövetségeseinek. Cogan igyekszik feltárni azokat a kulturális és történelmi okokat, amelyek a francia viselkedést befolyásolják, majd pedig egyesével próbálja jobban megismerni annak legfontosabb elemeit. Véleménye szerint a franciák a tárgyalóasztalnál sokszor inkább az ország globális küldetését hangsúlyozzák ahelyett, hogy az egyetértésre és a megállapodásra koncentrálnának. Cogan végezetül ajánlásokat fogalmaz meg arra vonatkozóan, hogy hogyan lehetne a tárgyalásokat hatékonyabbá és együttműködőbbé tenni.

Hipotézis felállítása

Franciaország az Európai Unió politikai és védelmi irányú integrációjának kiemelkedő vezéralakja, ugyanis egy intenzívebb európai védelmi és biztonságpolitikán keresztül jobban látja megvalósíthatónak a számára fontos érdekeket úgy, hogy a multilateralizmus iránti nemzetközi igény is maradéktalanul kielégítést nyerjen. Az Európai Unióban domináns szerepet betöltő tagállamként nagyobb eséllyel számít egy kevésbé aszimmetrikus viszony kialakítására az Amerikai Egyesült Államokkal, illetve egy előkelő nemzetközi státuszából adódó előnyök kihasználására.

Az értekezés célkitűzései

1. Megvizsgálni, hogy Franciaország rendelkezik-e mindazokkal a képességekkel, amelyek az általa igényelt nemzetközi vezető szerephez elengedhetlenül szükségesek.
2. Feltárni, hogy az európai integráció milyen fejlődési folyamaton ment keresztül az első ESDP művelet megvalósulásáig, különös tekintettel Franciaország szerepére a folyamatok alakításában.
3. Bebizonyítani, hogy az Európai Unió sikeresen vállalt föl új feladatokat és bővítette ki kompetenciájának a körét politikai és védelmi jellegű feladatokkal, mely változás összhangban van Franciaország érdekeivel és törekvéseivel.
4. Bemutatni, ahogyan Franciaország az aszimmetrikus kapcsolatot az Amerikai Egyesült Államokkal egy életképes partneri viszony kialakításával igyekszik felváltani a többpólusú világrend eszmevilágának megfelelően.
5. Összehasonlítani a nemzetközi kapcsolatok két kiemelkedő szereplőjének - az Amerikai Egyesült Államoknak és az Európai Uniónak - az egymással szemben és a válságkezelés területén általában tanúsított magatartását, valamint ajánlásokat megfogalmazni az együttműködés gördülékenyebbé tételé érdekében.
6. Összefoglalni és rendszerezni az összes eddig elindított ESDP műveletet és rámutatni, hogy azok milyen módon kapcsolódnak – Franciaország számára kiemelten fontos multilateralizmus jegyében – más nemzetközi szervezetekhez, elsősorban az ENSZ-hez és a NATO-hoz.
7. Elemezni az Európai Unió első teljesen autonóm, Európán kívüli, petersberg típusú, katonai ESDP műveletét, abban rávilágítani Franciaország szerepére és a művelet fontosságára Franciaország szempontjából, valamint felvázolni a műveletet követően levont tanulságokat és az ezek alapján megfogalmazott fejlődési irányt, illetve tennivalókat.

A kitűzött célok megvalósítása érdekében

- Tanulmányoztam a releváns szakirodalmi műveket (monográfiákat, összefoglaló műveket, folyóiratok és napilapok cikkeit) magyar, angol és francia nyelven.
- Figyelemmel kísértem a témához kapcsolódó napi politikai eseményeket és híreket angol valamint francia nyelven.
- Rendszeresen áttekintettem a különböző releváns weboldalakon (Európai Unió, Francia Védelmi Minisztérium, Francia Külügyminisztérium, Franciaország Nagykövetsége az Amerikai Egyesült Államokban) megjelentetett jogi dokumentumok, beszédek és egyéb kapcsolódó anyagok szövegét.
- Konzultációt folytattam Lennart Danielsson tengerészkapitány úrral, a SHAPE-nél szolgálatot teljesítő EU törzs parancsnokával a különböző ESDP műveletekről és azok politikai háttéréről, Esther Zana, az IEHEI oktatójával a 2000. július-december közötti francia EU elnökség előtt álló kihívásokról és az akkor még tervezett nizzai szerződés alapelemeiről, valamint Franz Kernic, a Stanford Egyetem oktatójával a kutatási témához kapcsolódó bibliográfiáról.

- Tapasztalatokat gyűjtöttem a NATO nemzetközi civil állományában a doktori értekezés témájához kapcsolódó területeken feladatot teljesítő kollégáktól, elsősorban a Politikai-és Biztonságpolitikai, valamint a Hadműveleti Osztályokról.
- A doktori képzésre történő jelentkezés előtt elvégeztem a franciaországi L'Institut Européen des Hautes Études Internationales (IEHEI) által szervezett egyéves kurzust, amelynek eredményeként Európai és Nemzetközi Felsőfokú Tanulmányok Diplomáját (Diplôme des Hautes Études Européennes et Internationales) kaptam meg. A szakdolgozatomat „Az európai politikai kooperációtól a közös kül- és biztonságpolitikáig” címmel készítettem el. A doktori értekezésben ennek a témának a további feldolgozására került sor, egy új megközelítésből és más elemekre koncentrálni.
- Részt vettem a doktori értekezés témájához kapcsolódó előadásokon és konferenciákon, többek között: Magyar Atlanti Tanács „Konferencia az európai közös kül- és biztonságpolitika jövőjéről” Budapest, 2000. március 3-4; IEHEI „A nizzai szerződés értékelése. A nizzai szerződés: elemzés, kritika, kihívás és perspektívák” Nizza, 2001. március 28; Academie de la Paix et de la Sécurité Internationale XXXIII. ülése „Kormányzás és a nemzetközi biztonság” Monaco, 2001. március 29-31; George C. Marshall European Center for Security Studies és a BM Katasztrófavédelmi Főigazgatósága által szervezett „Dunai Válság-és Konfliktus-kezelési Szeminárium” Budapest, 2001. április 23-25.

Kutatási módszerek

- Következtetések megfogalmazása deduktív (analitikus) kutatási stratégia segítségével.

A vonatkozó magyar, angol és francia nyelvű elsődleges (közvetlen módon információt szolgáltató) és másodlagos (közvetítéssel keresztül információt szolgáltató) források elemzése és feldolgozása. A jelenben, vagy a közelmúltban keletkezett dokumentumok elemzése a kutatáshoz szükséges információ és adalék megszerzése céljából. Források és dokumentumok tartalomelemzése, az adatok táblázatba foglalása esetleges rejtett összefüggések feltárása céljából.

- Következtetések megfogalmazása induktív kutatási stratégia segítségével.

Leíró kutatás a meglévő helyzet megismerése érdekében, illetve feltáró kutatás a különböző tényelemek egymáshoz való viszonyának az elemzése érdekében szakkönyvtárakban és vonatkozó internetes weboldalakon fellelhető magyar és idegen nyelvű monográfiák, összefoglaló művek és időszaki kiadványok cikkeinek feldolgozása által.

Első fejezet: Franciaország nemzetközi szerepe és ambíciói

A fejezethez kapcsolódó kérdések:

1. Rendelkezik-e Franciaország azokkal a képességekkel, amelyek az általa igényelt nemzetközi vezető szerephez elengedhetetlenül szükségesek?
 2. Létezik-e Franciaországban a francia ambícióknak megfelelő politikai vezetés és gazdasági potenciál?
 3. Megvan-e Franciaországban az a belső összetartás és akarat, amely támogatná a francia törekvéseket a kívánt nemzetközi befolyás eléréséhez?
 4. Politikai, gazdasági, szociális és katonai mutatók alapján az ország joggal pályázik-e az általa sokat hangoztatott nagyhatalmi státuszra, vagy talán az ambíciók és a realitás nincsenek egymással teljesen összhangban?
-

1.1. A megújulás tehetsége

„Szegény Franciaország, túlterhelve a történelem által, háborúktól és forradalmaktól sebezve, folyamatosan a nagyság és a hanyatlás között ingadozik, de a végén mindig újjászületik a megújulás tehetsége által” írta de Gaulle tábornok Háborús Emlékirataiban.¹ A francia történelmi végzet ilyen frappáns és tömör megfogalmazására talán azóta sem született ennél megfelelőbb példa. A nagyság, illetve a nagyhatalmiság (franciául: grandeur) elvesztésétől való félelem, az ezekhez történő ragaszkodás mind a mai napig jelen van a francia politikai körök gondolatvilágban. Az a szerep is, melyet Franciaország a nemzetközi szinten igyekszik magának kisajátítani, ezt a törekvést támasztja alá. Felmerül azonban a kérdés: rendelkezik-e Franciaország mindazzal a politikai, gazdasági, katonai potenciállal, melyek alapjául szolgálhatnának a fent említett ambíciók megvalósításához, vagy inkább arról van-e szó, hogy nagyon ügyes diplomáciai és kommunikációs eszközökkel próbálják a megfelelő illúziót kelteni és természetesen fenntartani?

Azt mindenképpen el kell ismerni, hogy a megújulás képességére állnak rendelkezésre példák a közelmúlt történései között. A második világháborút követő időszakban Franciaország mindent megtett, hogy modernizálja az országot és visszaszerezze rangját, valamint egykori pozícióját a világ színpadán. Az 1950-es évek elejére sikerült egy igazi ipari forradalmat véghezvinnie és modernizálnia a mezőgazdaságot, melyet egyébként korábban jónéhány külföldi megfigyelő lehetetlen célkitűzésnek ítélt meg. Mindez nem kis teljesítmény volt. Ezek a lépések Franciaországot a világ legnagyobb ipari hatalmai közé emelték és a legjelentősebb élelmiszer-exportálóvá tették Európában.² A dicsőséges évtizedek után azonban hamarosan jött az újabb kihívás: az információs kommunikáció és globalizáció kora, amelyben az integrációs folyamatoknak a következtében a nemzetállami szintű politizálás térvesztése figyelhető meg. A francia tehetség a megújulásra ismét megmutatkozott, bár azt el kell ismerni, hogy a társadalom átalakulása meglehetősen hosszú, áldozatokat is kívánó, drasztikus folyamat, mely jelenleg is tart.

¹DE GAULLE, Charles: „Háborús Emlékiratok”. Kossuth Könyvkiadó. I. p.201. Budapest, 1997.

²HOFFMAN, Stanley: „From Decline to Renewal”. In: *Time Europe*, 2000. június 12.

A franciák tehetsége a megújulásra többféle forrásból táplálkozik. Első helyen érdemel említést a munkavállalók általában magas szintű képzettsége, melyet kiegészít az a kollektív ambíció és vágy, miszerint a világban folyó versenyben lemaradni semmiképpen sem szabad.³ A megújulást segítette elő a de Gaulle által 1958-ban bevezetett új alkotmány is, mely a Harmadik és a Negyedik Köztársasághoz képest sokkal nagyobb politikai stabilitást biztosított, s mely azóta is többszöri változtatáson ment keresztül. S végezetül nem szabad elfeledkezni arról a folyamatos, kifelé történő nyitásról sem, amit az európai integrációs folyamatok biztosítottak Franciaország számára.

Azért illik említést tenni néhány problémáról is. A globalizációs folyamat óriási megoldandó problémák elé állítja a francia gazdaságot és társadalmat, mint ahogyan a világ egészét is. A növekvő egyenlőtlenségek országon belül és országok között, a súlyos munkanélküliség, illetve az olcsó munkaerő, valamint az erősödő amerikai befolyás az élet minden területén komoly kihívást jelent egy olyan társadalom számára, mely megszokta már azokat az előnyöket, melyeket egy vastag szociális védőháló nyújthat. Ennek finanszírozása azonban egyre komolyabb pénzügyi terhet jelent, s nagy valószínűség szerint csak olyan lépések árán tartható fent (adóemelés és komoly pénzügyi megszorítások), melyeket a társadalom egésze alapjaiban vet el.

Mindezen kihívások mellett talán a legnagyobb feladat mégis az államreform végrehajtása. A francia bürokrácia mérete és ebből adódóan a velejáró költségek jelentős terhet rónak az országra. Önmagában véve már ennek a problémának a megoldása is egy igen komoly feladat, amit csak tovább bonyolít az a tény, hogy az állam mozgásterét erősen korlátozza, s ezáltal a reformokat, az előrelépést és a változást megnehezíti a szakszervezetek szövvényes hálója.

A francia attitűd további megértéséhez elengedhetetlenül szükséges említést tenni arról a traumáról, amit az ország a második világháború folyamán szenvedett el. A sokk és a megalázottság élménye nagyon erősen befolyásolta az új stratégia meghatározását az 1945 utáni időszakban. A franciák megtanulták, hogy nem jó függő helyzetben lenni egyik nagyhatalomtól sem. A függetlenség biztosítása és fenntartása ezért elsőrendű prioritásként fogalmazódott meg. Lehet, hogy a franciák többsége lelke mélyén mára már elfogadja, hogy országa inkább a középhatalmak, mintsem hogy a nagyhatalmak táborába tartozik, azonban arról biztosan meg van győződve, hogy még egy ilyen középhatalomnak sem kell feltétlenül a világ egyetlen szuperhatalma körül keringeni, arról nem is beszélve, hogy egy egypólusú világban igenis nagy szükség van az ellensúlyokra. Ezért is büszkéek és védik annyira azokat a karakterjegyeket, a nyelvüket és a kultúrájukat, melyek megkülönböztetik őket a globalizáció térhódításával a világot egyre inkább domináló egysíkú masszától.

1.2. A hanyatlás útján?

Érdemes egy kicsit közelebbről is megvizsgálni, hogy vajon a gazdaság és a társadalom jelenlegi helyzete alapján Franciaország méltán tekintheti-e önmagát továbbra is egy megkülönböztetett szereplőnek a világ színpadán, vagy inkább arról van szó, hogy a nagyság és a nagyhatalmiság eszméje, valamint a realitások talaja között - kisebb-nagyobb mértékben – de szakadék tátong? Más szavakkal: létjogosult-e nagyhatalmiságról beszélni az aktuális francia gazdasági és társadalmi, vagy éppen külpolitikai mutatók tükrében? Vannak-e az országnak megfelelő - elsősorban

³ HOFFMAN, Stanley: „From Decline to Renewal”.

gazdasági – eszközei, melyek a nagyhatalmiság aspirációját reálisan alá tudnák támasztani?

Számos pragmatikusan és objektíven gondolkodó francia és nemzetközi elemző valószínűleg egy nemleges válasz felé hajlana egy ilyen kérdésre. Természetesen nincsenek olyan mérőeszközök, melyekkel teljesen objektíven és száz százalékos pontossággal meg lehetne határozni, hogy egy ország politikailag, gazdaságilag és szociálisan a hanyatlás felé mutat, vagy sem; maga a hanyatlás fogalma sem teljesen egyértelmű és legtöbbször viszonyítás kérdése, arról már nem is beszélve, hogyha vannak is a hanyatlásra utaló jelek, akkor ezeket nagy valószínűség szerint a hatalmon lévő politikai vezetés legfeljebb csak egy megszépített formában közvetítené a lakosság és a külvilág felé, ezzel is erősítve egy hamis illúzió kialakulásának, vagy éppen fenntartásának a veszélyét.

Ahogy erről korábban már szó esett, a kérdés megválaszolásában előbbre mutató lehet, ha először az ország belső – társadalmi és gazdasági – ügyeit vizsgáljuk meg, s csak azután fordítunk figyelmet a nemzetközi szintéren betöltött súlyára és szerepére.⁴

Meg kell említeni, hogy az alábbi felsorolás korántsem lesz teljes, a cél inkább csak az, hogy ízelítőül szolgáljon a probléma pontosabb megértéséhez és későbbi részletesebb tárgyalásához. Megkülönböztető jegyként szolgál, hogy Franciaország egyike a nukleáris haderővel rendelkező államoknak, melynek köszönhetően méltán vívhatott ki magának kiváltságos pozíciót a hidegháború éveiben. E stratégiai haderő adaptációja az átalakult biztonsági rendszer kívánalmaihoz még nem körvonalazódott teljesen, de az szinte biztosra vehető, hogy nem marad majd szerep nélkül.⁵

További említésre méltó eredmény még a francia gazdaság előkelő helye a világ legnagyobbjai között, széleskörű politikai, gazdasági, katonai kapcsolatrendszere Afrika jónéhány államával, vagy éppen a repülőgépgyártásban (Airbus), illetve a vasúti közlekedésben (TGV) kifejezésre jutó világszínvonalú innovációs tehetség, illetve a mindezen technikai újdonságok kivitelezéséhez szükséges technológia. Végezetül pedig nem szabad arról sem elfeledkezni, hogy a frankofón világ az öt földrészen közel 169 millió, egymástól meglehetősen távol eső blokkokban élő embert foglal magába, ami egy elégséges tábornak tűnhet ahhoz, hogy akár egy CNN-típusú, francia világ-hírtévé elindítására is sor kerüljön.⁶

Nézzük most akkor meg azt, hogy milyen indokok alapján lenne jogosabb Franciaországot a hanyatló jelzővel illetni. Nyugtalanító jelnek tekintendő a magas deficit, a kitartó munkanélküliség és a gyenge gazdasági növekedés.⁷ Nicolas Bavarez közgazdász legutóbbi sikerkönyvében⁸ olyan jelenségekre tér ki, mint az egyre mélyebbre zuhanó munkaetika, a tudomány és a gazdaság területén kimagasló elmék elvándorlása az országból, az otthoni számítógépek alacsony száma⁹, valamint a sztrájkra való azonnali hajlandóság már egy csekélyebb megszorító intézkedés nyomán is. Aggasztónak találja a bürokrácia merevségét és a gazdaság liberalizációjának a hiányát. Adatai alapján állítja, hogy az új befektetések száma az 1980-as évektől

⁴ KEATEN, Jamey: "France Laments the Decline of its Grandeur...Again". In: *The Washington Times*, 2003. november 16.

⁵ CHIRAC, Jacques köztársasági elnök beszéde a stratégiai erőknél tett látogatása alkalmából. Landivisiau - l'Île Longue / Brest (Finistère), 2006. január 19.

⁶ CHIRAC, Jacques köztársasági elnök beszéde a Nagykövetek XIII. Konferenciájának a megnyitóján. Párizs, 2005. augusztus 29.

⁷ KEATEN, Jamey: "France Laments the Decline of its Grandeur...Again".

⁸ BAVAREZ, Nicolas: "La France Qui Tombe". Librairie Académique Perrin. p.134. Párizs, 2004.

⁹ Ez az adat azért szolgál érdekes adalékként, mert a globális – elsősorban elektronikus – kommunikáció szerepe a globalizáció folyamatában és az abba történő bekapcsolódásban elsőrendű fontossággal bír.

folyamatosan csökken és hogy a hatvanmilliós országban nagyobb az emberek eladósodása, mint az USA-ban. Az elégedetlenség azonban nemcsak a gazdasági szférában mutatkozik meg. Megoldatlan probléma a közel 5 milliós muzulmán népesség jogos helyének a megtalálása és integrálása a francia társadalomba. Az iszlám militarizmus is egyre erősödő veszélyként van jelen ugyanúgy, mint a Le Pen névvel fémjelzett extrém nacionalizmus.

Mégha a gazdaság és a társadalom fent említett problémái alapján arra a következtetésre is jutnánk, hogy Franciaország jelenleg a hanyatlás stádiumában van, a külpolitika terén mutatott viselkedése egyáltalán nem ezt a hipotézist támasztja alá. A nemzetközi élet színpadán az ország a legnagyobbak társaságában mutatkozik – érdemes visszaemlékezni a szinte késhegyre menő csatára az USA-val Irak kapcsán -, hadsereget küld az egykori francia birodalom gyöngyszemének tartott polgárháború sújtotta Elefántcsontpartra és nyíltan vezető szerepre tör az Európai Unióban. Az amerikaiak azonban a francia nemtetszés ellenére is megtámadták Irakot, az EU-ban pedig a problémákkal küzdő francia gazdaság veszélyezteteti a vezető szerep megszerzésére irányuló kísérletek sikerét.¹⁰ *„A státuszhoz fűződő rögeszme, a hanyatlástól való félelem, a nagyság miatti aggodás: ezek a francia külpolitika vezérelvei...De amikor nem állnak rendelkezésre megfelelő eszközök, hogy mindezt támogassák, akkor az egész egyszerűen csak neveltséges”* írja Romain Gubert és Emmanuel Saint-Martin egy másik sikerkönyvben.¹¹

1.3. Dicsőség és nagyhatalmiság?

A problémák forrásaként sokan a Chirac elnök által folytatott politikát teszik felelőssé. A lassan a második elnöki periódus (1995-2002, 2002-2007. május) vége felé közeledő államfő kritikusai szemében nem testesíti meg azt a politikust, aki tisztában van országa gazdasági és társadalmi problémáival, s azokat szem előtt tartva, reális megoldásokat és reformlépéseket is tud és mer kilátásba helyezni, sőt intézkedik azok lehetséges megvalósítása felől.

Chirac elnök a jelen problémáinak és a jövő kihívásainak kezelése helyett sokkal inkább a dicsőséges múlt eszmevilágának a rabja. A közvélemény mára már belefáradt ígéreteibe. Ennek egyik megnyilvánulása volt az EU alkotmány szégyenletes franciaországi bukása 2005 májusában.¹² Chirac úgy képzelte, hogy a népszavazás majd jó eszköznek fog bizonyulni, hogy saját népszerűségén lendítsen, hiszen a törvényi előírások alapján az ügyet eleve nem is kellett volna népszavazásra bocsátani. A francia elutasítás azonban éles kritikája volt az általa vezetett adminisztrációnak, valamint annak az egyre növekvő tehetetlenségnek, amellyel Franciaország a gyorsuló

¹⁰ KEATEN, Jamey: “France Laments the Decline of its Grandeur...Again”

¹¹ GUBERT, Romain – SAINT MARTIN, Emmanuel: “L’Arrogance française”. Balland. p.270. Párizs, 2003.

¹² Kísérteties a hasonlóság a Maastricht-i Szerződésről szóló 1992. szeptemberi és az EU Alkotmányról szóló 2005. májusi népszavazás körülményei között. Mindkettőre a hivatalban lévő köztársasági elnök második ciklusában került sor, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a népszavazás majd segít fellendíteni az államfő megkopott népszerűségét. Tehették ezt az előzetes közvélemény kutatások eredményének ismeretében, melyek sikeres kimenetelt jósoltak, főleg az 1992-es népszavazás esetében. Végül azonban csak nagyon sovány győzelem született 1992-ben, 2005-ben pedig a kísérlet egyértelmű kudarccal zárult. Nemcsak, hogy felesleges veszélyeknek tették ki a népszavazás tárgyának jövőjét, de végül még a népszerűségi mutatókon sem sikerült javulást elérni.

gazdasági élet kívánalmi és általában a globalizáció kihívásaihoz viszonyul.¹³ Chirac nem vette észre, vagy inkább nem akarta észrevenni, hogy amikor az állampolgárok mindennapi gondolatait olyan bizonytalanságok gyötrik, mint a munkanélküliség – kiváltképp a kezdő munkavállalókat sújtó munkanélküliség –, a nyugdíjreform, vagy az oktatás átalakításának sürgető kérdései, akkor azok nem elégednek meg a dicsőség (gloire) és a nagyhatalmiság (grandeur) retorikájával. Ahogyan Dominique de Villepin, Chirac közeli bizalmasa, Franciaország miniszterelnöke is megjegyezte: ő és Chirac elnök egy olyan Franciaországról álmodik, mely képes felülmúlni és ámulatba ejteni a világot.¹⁴

Jelenleg Franciaország inkább a középszerűségével ejti ámulatba a világot, illetve azzal, ahogyan saját súlycsoportjánál magasabb kategóriákban igyekszik szerepelni a nemzetközi élet színpadán. Chirac ezt a külpolitikai küldetést tekinti elsőrendű céljának s szemmel láthatóan mindent megtesz, hogy az országot a nemzetközi elit táborában tartsa. Erre megfelelő eszközként szolgál az európai integráció s benne az Európai Unió intézménye is. Sokan gyanítják, hogy Európa intézménye számára nem több, mint egy izomrostokkal bélelt kabát, melyet egyszerűen fel lehet zipzárazni Franciaország kissé megfáradt testére.¹⁵

Természetesen nem lenne igazságos kijelenteni, hogy Chirac elnök teljesen hátat fordít az ország korábban már többször említett, égető problémáinak. Egy tíz évre előremutató terv alapján látná elképzelhetőnek Franciaország felrázását a jelenlegi morózus hangulatból. Ebben többek között olyan gazdasági intézkedésekkel számol, mint amelyek a második világháborút követő évtizedekben fellendítették a francia gazdaságot. Szintén nagy tervei közt szerepel egy globális kereskedelmi adó kivetése, melynek bevételei egy fejlesztési alapba kerülnének, valamint a kutatás-fejlesztés még fokozottabb állami támogatása, s ezzel olyan, már korábban is említett állami támogatottságot élvező iparágak világpiaci versenyképességének a biztosítása, mint az Airbus, vagy a nagy sebességű vonatok (TGV). Ilyen és ehhez hasonló lépésekkel képzelné el Franciaország nagyságának a visszaállítását.

A kérdés persze az, hogy a nagysággal együtt jár-e majd a gazdasági és társadalmi problémáknak a modern kor szintjén történő megoldása, a globalizáció jelentette kihívások hatékony kezelése és a társadalmi feszültségek megnyugtató rendezése? Elképzelhető, hogy ezekre a feladatokra már egy új elnök közreműködésével kerül majd sor, még akkor is, ha Chirac célzásait, miszerint részt kíván venni a történelminek számító harmadik elnökség megszerzéséért folyó harcban, még komolyan veszi is az ember. A közvélemény egyre jobban érzi és juttatja kifejezésre, hogy a jelenlegi elnök felett eljárt az idő, célkitűzései nincsenek összhangban az ország lakosságát elsősorban foglalkoztató problémákkal, programjait pedig sokban emlékeztetnek az 1995-ös választási kampány során elhangzott ígérekhez, melyeket azóta sem sikerült igazán a gyakorlatban megvalósítani (csak néhány említésre méltó példa: csökkenteni a szakadékot a gazdagok és a szegények között, valamint hatékonyan harcolni a munkanélküliség ellen. Mindez talán inkább retorika, mint valós politikai program).¹⁶

A Chirac elnök által folytatott politikának nemcsak Franciaországban, de külföldön is vannak kritikus szemlélői. Ezek közül érdemes azt az álláspontot

¹³ DICKEY, Christopher – PAPE, Eric: "France: Delusions of Grandeur". In: *Newsweek International*, 2005. május 23.

¹⁴ DICKEY, Christopher – PAPE, Eric: "France: Delusions of Grandeur".

¹⁵ DICKEY, Christopher – PAPE, Eric: "France: Delusions of Grandeur".

¹⁶ BREMMER, Charles: "Chirac goes back to future with plan for a 60s revival". In: *Times*, 2005. január 10.

megvizsgálni, melyet a konzervatív szemléletű Heritage Foundation¹⁷ két tudományos kutatója fogalmazott meg a francia nagyhatalmiság, kiválóság és dicsőség gondolatisága kapcsán immár nemzetközi szemszögből.¹⁸

Franciaország nemzetközi szereplését grandiózus elbizakodottsággal jellemzik, ugyanis a valóságban pusztán egy olyan középmeretű hatalom, mely folyamatosan nagyhatalmi státuszban tetszeleg, illetve annak igyekszik láttatni magát. Arra használja a nemzetközi szervezeteket, hogy másokat – elsősorban az Egyesült Államokat – korlátozzon, míg ha egyéni érdekei is úgy kívánják, semmibe veszi azokat. Ügyesen kihasználja és manipulálja a nemzetközi szervezeteket, attól függően, hogy saját érdekeinek éppen mi felel meg a legjobban.

Ennek az attitűdnek a megnyilvánulását talán Franciaország Afrika-politikáján keresztül lehet a legjobban nyomon követni. Amerikai álláspont szerint a francia beavatkozásokra nem elsősorban a nemzetközi törvények és az emberi jogokat ért sérelmek kapcsán kerül sor, hanem sokkal inkább az egyoldalú francia kívánságoknak megfelelően a francia nemzeti érdekek tükrében, megfelelő ENSZ mandátum nélkül.¹⁹ Franciaország úgy tekint az afrikai frankofón közösségre, mint a saját kiváltságos területére, ahol a nemzetközi szervezetek nem rendelkeznek létjogosultsággal.

Mindezek alapján teljesen képmutatónak tűnik az Egyesült Államok és a világ előtt is, amikor Dominique de Villepin ódákat fogalmaz a multilateralizmus fontosságáról. A valóságban Franciaország egy gyorsan hanyatló szereplő a nemzetközi élet színpadán, nagyvárosi hóbortban szenved és elkeseredetten próbálkozik megzabolázni az Egyesült Államokat. Egyértelmű kísérleteket tesz saját nemzeti érdekeinek az előtérbe állítása érdekében, tekintet nélkül a multilaterális intézmények által kívánatosnak tartott magatartásra.

E meglehetősen extrémnek és elfogultnak mondható elemzés az amerikai konzervatív oldal egy szegmensének az álláspontját tükrözi. A francia-amerikai kapcsolatokról részletesebben az egyik későbbi fejezetben lesz szó, ezért ezen a helyen most bővebb értékelésre nem kerül sor. A fentebb ismertetett amerikai álláspont is elsősorban a nagyhatalmiság állapotának és a valós képességek viszonyának a kérdésköréhez szolgáltat további adalékot döntően külpolitikai szemszögből.

1.4. Számít-e még Franciaország?

Az előző néhány oldalon már sor került a jelenlegi francia gazdaság és társadalom jelenségeinek a bemutatására, melyek közül némelyek erősítik, míg mások gyengítik az országról alkotott összképet, melynek alapján annak nemzetközi szerepét és súlyát reálisan meg lehetne állapítani és azt is el lehetne dönteni, hogy a nagyhatalmi státusz igénye megalapozottan merül-e fel, vagy az inkább az illúziók világának a szüleménye. Arra a kérdésre próbáltam választ keresni, hogy rendelkezik-e

¹⁷ A Heritage Foundation egy 1973-ban alapított oktatási-és kutatóintézet, melynek célja, hogy olyan konzervatív gondolatokat, irányelveket fogalmazzon meg és publikáljon, melyek a szabad gazdaság, a korlátozott állami szerepvállalás, az egyéni szabadság, a hagyományos amerikai értékek és az erős nemzetvédelem elvén alapszanak.

¹⁸ HULSMAN, John – GARDINER, Nile: “French act unilaterally when their interests are at stake”. In: *The Heritage Foundation Research Papers*, 2003. március 12.

¹⁹ Példaként említik a Közép-Afrikai Köztársaságban Jean-Bedel Bokassa esetét az 1970-es évekből, a ruandai kormánytöbbséget képviselő hutu törzsek támogatását, vagy a kormányellenes lázadást Elefántcsontparton 2002 szeptemberében, ahol Franciaország az ENSZ bevonása nélkül játszott szerepet a konfliktus helyreállítására irányuló kísérletekben.

Franciaország mindazzal a politikai, gazdasági és katonai potenciállal, melyek alapjául szolgálhatnak a fent említett ambíciók megvalósításához.

Úgy gondolom, hogy politikai szempontból az ENSZ Biztonsági Tanácsában betöltött állandó tagság, valamint a rendszeresen megnyilvánuló kezdeményezési hajlam és vezető szerep az európai integráció fejlődési folyamatában mindenképpen kiemeli Franciaországot az átlag középhatalmak sorából. Szintén ebbe az irányba mutat a nukleáris haderő jelenléte, az igen aktív és nagymérvű katonai szerepvállalás nemzetközi műveletekben, valamint a katonai-technológiai fejlesztések iránti pénzügyi elkötelezettség. Mindezen mutatók alapján Franciaország a külpolitika terén kiemelt figyelmet érdemel. Jelen pillanatban nem tűnik lehetségesnek, hogy az Egyesült Államokkal ezen a téren versenyre keljen, mint ahogyan egy ilyen ambíció egyetlen ország számára sem lehet reális célkitűzés; a francia véleményt a nemzetközi kapcsolatokban azonban úgy vélem, hogy továbbra is érdemes fontolóra venni, elsősorban azért, mert racionális alternatívát kínálhat az amerikai és az angol-száz megközelítésekhez képest.

A gazdasági és a társadalmi mutatók kapcsán érdemes néhány OECD adatot megvizsgálni²⁰. Az életminőség szempontjából (várható élettartam, gyermekhalálozás, elhízás és túlsúly, valamint az egészségre költött összeg) Franciaország az OECD-n belül kiemelkedő helyen szerepel, sőt a legtöbb esetben az Egyesült Államokat meg is előzi. Ahol Franciaország lemaradást mutat, az a lakosság növekedése és a 65 év feletti korosztály magas aránya az össznépeséghez viszonyítva. Ezek a mutatók elmaradnak az OECD átlagtól, de méginkább az amerikai adatoktól. Ez azért nagyon fontos, mert az öregedő társadalom kapcsán növekednek az életkorhoz kapcsolódó központi kiadások (nyugdíj, egészségügy). Ez a jelenség Franciaország egyik jelentős problémája közé sorolható, melynek megoldására történnek próbálkozások.

Az energiatermelés, az össz-GDP, valamint a GDP egy főre eső összege tekintetében az Egyesült Államok messze megelőzi Franciaországot, viszont azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ez utóbbiban Franciaország az OECD átlaga felett teljesít. Franciaország a megújuló energiaforrások tekintetében is az OECD átlag fölött van, az Egyesült Államokat nem is említve. A környezetvédelem, az alternatív energiaforrások, a vízfogyasztás és a háztartási szemét mennyiségét vizsgálva Franciaország előkelőbb helyen szerepel mint az Egyesült Államok.

Ahol Franciaország mindenképpen elmaradással rendelkezik, még az OECD átlaghoz képest is, az a foglalkoztatottság és a munkanélküliség aránya, melyek Franciaország egyik alapvető problémájához tartoznak. Az OECD jelentése alapján ennek okai a következők: a munkavállalók törvényben lefektetett szigorú védettsége, a munkaerő magas minimumköltsége a magas adók miatt, a túlságosan komplex munkavállalói szerződések, melyek gátolják a nagyobb rugalmasságot és az elégtelen verseny jónéhány szolgáltatási szektorban. Az OECD jelentése szerint a francia munkanélküliség soha nem volt 8% alatt az elmúlt húsz évben. A munkanélkülieknek juttatott jelentős segítség és támogatás, valamint a szigorú munkavállalói védettség ellenére a munkavállalók többsége nagy bizonytalanságot érez a jövője iránt. A cél tehát egyfajta nagyobb rugalmasság, egyszerűbb eljárás módok és leegyszerűsített intézményrendszer lenne, de ehhez véleményem szerint elengedhetetlen az a mentalitásbeli változás, amely a szociálisan gondoskodó állam eszméjéhez kapcsolódik.

A másik problémás terület a növekvő államadósság. Az OECD jelentés szerint ennek az egyik oka a közkiadások hatékony ellenőrzésének a hiánya. A közkiadásokban jelentős tételként szerepelnek a szociális kiadások (a már fentebb

²⁰ *Economic Survey of France, 2005. OECD, 2005. június.*

említett okokból kifolyólag), valamint a regionális adminisztráció magas költségei. Megoldást jelenthet a nagyobb szervezeti átláthatóság, a nagyobb vezetői felelősségvállalás, a bürokrácia reformja és néhány megszorító intézkedés a regionális adminisztráció kiadásainak a lefaragására. Összességében úgy gondolom, hogy a szociálisan gondoskodó állam fenntartása és az ehhez kapcsolódó költségek a jelenlegi intézményrendszerben és a korábbi gyakorlat formájában a globalizáció korszakában Franciaországban nem tartható fent, a szükséges változásokhoz pedig a gondolkodásmód gyökeres változtatása szükséges. Ez a terület Chirac elnöksége alatt mintha kevesebb figyelmet kapna a külpolitikához képest; viszont a külpolitika az, ahol a „gloire” érzésvilágát jobban lehet megteremteni, amely a Chirac éra prioritásának tekinthető.

A következő kérdés továbbra is az alapfeltevést próbálja feszegetni, de egy kicsit más szemszögből: megvan-e Franciaországban az a belső politikai kohézió és közös akarat, mely támogatná az európai és nemzetközi befolyásra irányuló hagyományos francia ambíciókat?

A kérdés megválaszolásához néhány probléma részletesebb vizsgálatára van szükség, melyek közül talán a legfontosabbak: az alkotmányos háttér, a politikai rendszer és annak tartalma, a már említett munkanélküliség és a vezető szerepre való felkészültség foka. Semmiképpen sem szabad a belpolitika fontosságát és annak a külpolitikára gyakorolt hatását alábecsülni. Belpolitikai okokból kifolyólag torzulhat a külpolitika általános irányvonala, vagy éppen eltérhet azoktól a kritikus pontoktól, melyek az európai integráció folyamatában egyébként fontosságot kellene, hogy élvezzenek.²¹

1.4.1. Hatékony alkotmányos alap

Szó esett már korábban a de Gaulle által 1958-ban bevezetett új alkotmányról. Az ebben lefektetett, de azóta többször is módosított kormányzati struktúra hatékony eszköz arra, hogy az ország maximálisan kifejezésre tudja juttatni a külpolitikáját. A kezdeti verziók alapján a hatalom a köztársasági elnök kezében összpontosult, azonban az 1986-os első cohabitation óta az elnök hatalma csak akkor domináns, ha a köztársasági elnök és a miniszterelnök ugyanabból a pártból kerül ki²². Chirac elnök esetében erre az első elnöki ciklus első két évében, valamint a második elnöki ciklus alatt nyílt lehetőség.

Az V. Köztársaság alkotmánya a korábbi alkotmányokban rejlő hibák korrekciójának az eredményeként jött létre. A III. Köztársaság, mely képtelen volt a francia nemzeti érdekeket Hitler ellenében megvédeni, azt a tanulságot sugallta de Gaulle számára, hogy egy olyan erős politikai rendszerre van szükség, melyben a nemzeti érdekek felülkerekednek a pártérdekeken. A IV. Köztársaság hibáiból levont következtetések pedig arra világítottak rá, hogy egy gyenge és ingatag politikai rendszer nem képes szembeszállni a külső kihívásokkal. A stabilitás megteremtését célként megjelölő 1958-as új alkotmány egy olyan fél-elnöki köztársasági rendszert legitimizált, melyből hiányzott a parlament komoly ellenőrző szerepe, és ami lehetőséget biztosított az állami bürokrácia megerősödésére, egységesítésére és központosítására. Az elnök szinte abszolút politikai hatalommal bírt, mely kitűnő

²¹ KRAMER, Steven Philip: *Does France still Count? The French Role in a New Europe*. Washington D.C., 1994. p.66.

²² JOHANCSEK, János: *Viták a francia ötödik köztársaságról*. 2006. február. p. 13.

eszközként szolgált egy hosszú távú kül-és európai politika kialakításához és végrehajtásához minimális külső beavatkozás mellett.

Az V. Köztársaság alkotmánya értelmében a külpolitika bizonyos mértékben megosztottan van jelen az államfő²³ – aki a hadsereg parancsnoka is és feladata a nemzeti függetlenségnek a biztosítása –, a külügyminiszter – részt vesz a döntéshozatalban és a napi diplomáciát vezeti –, valamint a miniszterelnök – aki a nemzetvédelemért felelős – között.²⁴ Egy ilyen jellegű struktúra megkülönböztetésre ad okot külpolitika és diplomácia között. Metternich gondolatait idézve: a diplomácia a külpolitika napi alkalmazása, talán mint taktika lehetne jellemezni, míg a külpolitika maga a stratégia, mely elsősorban a fő döntéshozói hatalommal rendelkező államfő feladata.

A parlament nem vesz részt a külpolitikai prioritások meghatározásában és nem vitázik a francia külpolitika orientációjáról. Feladata elsősorban protokolláris, általában már csak egy-egy folyamat végén kap szerepet, amikor a szerződések ratifikációjára kerül sor.

Mindezek ellenére nem állítható, hogy a francia külpolitika ademokratikus jellegű lenne, egyedül arról van szó, hogy a pártok szerepe és befolyása változhat elsősorban a cohabitation rendszerének bevezetése óta. Az V. Köztársaság történetében a külpolitika már eddig is nagyon sokszor szerepelt népszavazások tárgyaként, bár azt sem szabad elfelejteni, hogy elsősorban de Gaulle elnöksége alatt ez a gyakorlat a kormányzat függetlenségének az érdekét szolgálta²⁵: Algéria önrendelkezése ügyében (1961), Algéria függetlenségéről (1962), az EGK kibővítéséről (1972), a maastrichti szerződésről (1992), vagy az EU alkotmányról (2005).²⁶

1.4.2. A francia politika tartalma

A francia külpolitika irányvonalával kapcsolatban elmondható, hogy az többé-kevésbé állandó, függetlenül attól, hogy jobb, vagy baloldali párt van éppen hatalmon. Ez a pártok közti konszenzus, illetve az így biztosított stabilitás mindenképpen figyelemre méltó. Mindez persze, ha túlzott mértékben van jelen, akár problémához is vezethet, hiszen nem biztos, hogy szerencsés, ha egy többpártrendszeren belül a jobb és a baloldal programja között a különbség csupán elenyésző, vagy akár ki sem mutatható.²⁷ Ezzel magyarázható, hogy külpolitikai kérdések csak ritkán szerepelnek aduként a választások során. A France Info 2006. júniusi felmérése is ezt a ténytet támasztja alá: a megkérdezettek pusztán 1%-a véli úgy, hogy a külpolitika lesz a legfontosabb téma a 2007. évi elnökválasztások során.

Az európai ügyek nem tartoznak a hagyományos értelemben vett francia külpolitika hatáskörébe. Erről Chirac már 1974-ben, Valéry Giscard d'Estaing miniszterelnökeként nyilatkozott. Ennek megfelelően ugyanabban a minisztériumban, de két külön miniszter felelős a külügyekért és az Európa-ügyekért.

²³ MATUS János: *Civil-Military Relations and Decision-Making on Defence*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces. Geneva, 2002. augusztus. p. 9.

²⁴ BÉLAND, Jean-François – BOUVIER, Guillaume: “Y-a-t-il des outils de réforme et de gestion de la politique étrangère française?” In: *Études internationales. Les livres blancs et la politique étrangère : pratiques comparées*. Québec, 2006. március. pp. 71-91.

²⁵ JOHANCSEK, János: *Viták a francia ötödik köztársaságról*. 2006. február. p. 8.

²⁶ BÉLAND, Jean-François – BOUVIER, Guillaume: “Y-a-t-il des outils de réforme et de gestion de la politique étrangère française?”

²⁷ KRAMER, Steven Philip: *Does France still Count? The French Role in a New Europe*. p.73.

A francia külpolitika alapelveit az alábbi lista foglalja össze:²⁸

1. A nemzeti függetlenség biztosítása, mely hiteles és autonóm védelmi képességeken alapszik
2. A nemzetközi státusból adódó kötelezettségek felvállalása és végrehajtása
3. A köztársasági értékek és eszmék (szuverenitás, szabadságjogok, egyenlőség és szolidaritás) - melyeknek Franciaország volt az inspirálója - terjesztése és védelme
4. A nemzetközi hatalmi egyensúly megteremtésének az előmozdítása (multipoláris világ, a multilateralizmus védelme)

Az aktuális francia (kül)politika főbb vetületeit, kérdésköreit, iránymutatóit Chirac köztársasági elnök a következőképpen fogalmazta meg (fontossági sorrendben):

1. Béke, nemzetközi biztonság és a terrorizmus elleni harc
2. Tömegpusztító fegyverek proliferációja, nukleáris energia kérdése és Irán
3. Közel-keleti békefolyamatok (Irak, Libanon, Szíria)
4. Mediterrán dialógus országai
5. Globalizáció jelentette kihívások
6. ENSZ szerepe, a felelősségvállalás, a kollektív biztonság és a szolidaritás hármas pilléréen nyugvó nemzetközi rend
7. Kulturális változatosság
8. Afrika (elsősorban Elefántcsontpart)
9. Európai Unió
10. Munkahelyek teremtése, munkanélküliség csökkentése
11. Oroszország és Ázsia²⁹

Érdeemes néhány szót bővebben is ejteni a fenti lista bizonyos elemeiről. Kiemelt figyelmet igényelnek azok a problémák, melyek egy régió, vagy a világ egészének a stabilitását fenyegetik. Franciaország szempontjából a legfontosabb feladat a nemzetközi stabilitás biztosítása, valamint a hidegháborút követő időszak változásai következtében elvesztett nemzetközi egyensúly helyreállítása. Geopolitikai szempontból kiemelt területnek számít a közel-keleti térség és észak-Afrika arab államai.

A globalizáció a tagadhatatlan kereskedelmi és pénzügyi előnyök mellett meglehetősen komoly kihívást jelent a hagyományos francia értékeket³⁰ képviselő gazdaság és társadalom számára. Franciaország a világ kulturális változatosságát, a természeti környezetet és a társadalmi egyensúlyt látja elsősorban veszélyeztetve. Az UNESCO keretein belül 2005 októberében elfogadott „Konvenció a kulturális változatosság védelméről és előmozdításáról”³¹ fontos eredmény volt az ország számára.

A nemzetközi szervezetek közül Franciaországnak az ENSZ jelenti azt az elsődleges és semmi mással sem helyettesíthető keretet, melyen belül bármiféle kollektív nemzetközi akcióra sor kerülhet. A nemzetközi rendet egy hármas pillérű

²⁸ BÉLAND, Jean-François – BOUVIER, Guillaume: “Y-a-t-il des outils de réforme et de gestion de la politique étrangère française?” pp. 71-91.

²⁹ CHIRAC, Jacques köztársasági elnök beszéde a Nagykövetek XIII. Konferenciájának a megnyitóján. Párizs, 2005. augusztus 29.

³⁰ Szabadság, igazságosság és szolidaritás

³¹ A konvenció fő célja elősegíteni különböző kultúrák megőrzését és azok előmozdítását a világban

struktúra alapján képzelel el. Az első pillér – felelősségvállalás – fórumot biztosítana a nagyhatalmak és a felemelkedő régiók együttes döntéshozatalához. Ennek egyik feltétele a Biztonsági Tanács kibővítése lenne. Szintén az ENSZ keretein belül képzelel el egy újabb szervezet létrehozását,³² mely kizárólag a környezetvédelem problémáival foglalkozna. A második pillér a kollektív biztonsági rendszerek erősítése. Francia vélemény szerint a Biztonsági Tanácsnak elsődleges feladata kell, hogy legyen a tömegpusztító fegyverek elterjedése és a nemzetközi terrorizmus elleni harc, valamint a békefenntartás. A harmadik pillér elnevezése: szolidaritás. Ide olyan, szintén a világ lakosságának mondhatni egészét érintő, döntően egészségügyi problémák kerülnek, mint az AIDS, a TBC, a malária, vagy a madárinfluenza elleni harc.

Az Európai Unió és Franciaország kapcsolatáról a későbbiekben lesz szó bővebben. Itt elég csak annyit megjegyezni, hogy egy multipoláris világban (melynek megvalósítása az egyik fő francia célkitűzés) egyedül az Európai Unió rendelkezne – a franciák meglátása szerint – azzal a szükséges „kritikus” mérettel, mely lehetővé tenné, hogy a világ többi pólusával (fő partnereivel) egyenlő szintről tudjon dialógust folytatni. Számukra Európa tehát mindenekelőtt egy olyan politikai projekt, mely a közös értékeken és szabályokon alapszik, s ahol az együttműködést a közös politikákon keresztül, s a rendelkezésre álló források közös használata segítségével lehet megvalósítani. Ezt a francia elképzelést Németország is osztja, illetve támogatja.

Az európai közös biztonság-és védelempolitika terén fontos francia kívánalom a közös intézmények megerősítése. Ez jelenti egyfelől az EU Hadművelési Központjának az alkalmassá tételét arra, hogy önállóan képes legyen katonai hadműveletek folytatására, másfelől pedig az Európai Védelmi Ügynökségnek juttatott költségvetés növelését, hogy az a katonai technológia továbbfejlesztése és tökéletesítése érdekében megfelelő kutatási és fejlesztési feladatokat tudjon ellátni.

Végezetül érdemes néhány gondolattal szót ejteni Oroszországról, illetve Franciaország számára fontosabb ázsiai országokról (Indonézia és India). A cél az, hogy ezekkel az országokkal tovább erősítsék a partneri viszonyt és a francia jelenlétet, valamint növeljék a kereskedelmi forgalmat és a beruházásokat. Egy olyan ország képét kell a helyi partnereknek mutatni, mely modern, vállalkozó, innovatív és kreatív.

1.4.3. Társadalmi bajok forrásai

Az általános társadalmi kiábrándulás okainak megértéséhez öt problémát érdemes megemlíteni: a munkanélküliséget, az erős külföldi bevándorlást (főként Észak-Afrika arab lakta országaiból), a Nemzeti Front sikereit (nagy mértékben a munkanélküliség és a külföldi bevándorlás felett érzett elégedetlenség következményeként), a politikai pártok botrányait (elsősorban a finanszírozási rendszer szabályainak hiányosságai miatt) és végül az elnökre és a kormányba vetett hit folyamatos csökkenését (az elnök nem képes a problémákra úrrá lenni – megkérdőjeleződik az elnök kompetenciája)³³. Ezek közül a legfontosabb talán a munkanélküliség, hiszen általában ez foglalkoztatja a lakosságot a legjobban és ahogyan az OECD jelentésből is kiderült, ez tekinthető az ország egyik legsúlyosabb problémájának.

Az új munkahelyek teremtésének a szükségességét, valamint a munkanélküliség problémájának a sürgető megoldását Chirac elnök az ország legfontosabb irányelvei, tennivalói közé sorolta. Bár történt javulás, ezt azonban a lakosság még nem tartja

³² Angolul: United Nations Environment Organization

³³ KRAMER, Steven Philip: *Does France still Count? The French Role in a New Europe*. pp. 75-76.

teljesen kielégítőnek.³⁴ A növekvő társadalmi elvárásokat jól tükrözi, hogy friss felmérések alapján (2006. június, France Info) a lakosság 39%-a érzi úgy, hogy a munkanélküliség problémájának a megoldása lesz a legfontosabb téma a 2007-es köztársaságielnök-választás során.³⁵

A kormányzatnak ezért látható jelét kell adnia annak, hogy érdemben képes a munkanélküliség problémáját kezelni és abban kézzelfogható sikereket tud elérni. Az alacsony munkanélküliség, vagy a teljes foglalkoztatottság a társadalmi béke alapja, a társadalmi béke pedig minden másnak az előfeltétele.

1.5. A francia biztonságpolitika alapjai

A második világháborút követően Franciaország két jelentős kihívással került szembe a nemzetközi élet porondján. Az egyik a Németországgal történő megbékélés kereteinek a kidolgozása, a másik pedig annak a dilemmának a feloldása, amely a saját biztonságának az önállóan történő biztosítására irányuló törekvés és az Egyesült Államok dominanciáján nyugvó nyugati multilaterális rendszerhez tartozás szükségessége között alakult ki.

A hidegháború lezárulását és a német újraegyesítést követően a megváltozott nemzetközi környezetben Franciaországnak újra kellett értékelnie az európai biztonságpolitika kérdésköréhez, valamint az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatát, új szerepet kellett keresnie és újra kellett gondolnia mind az európai, mind pedig a nemzetközi politikáját. A nemzeti függetlenség megőrzése mellett egy folyamatosan mélyülő integráció eredményeképpen létrejövő Európai Unió és abban a vezető szerep biztosítása vált elsőrendű célkitűzéssé. Ez a politikai vezető szerep nem tűnt megvalósíthatónak egy független nemzetállam keretei között, hanem csak mint Európa részeként. A befolyásért cserébe Franciaországnak a szuverenitásából kellett áldoznia.

1.5.1. A nemzetállam mint meghatározó tényező

Ennek a folyamatnak a könnyebb megértése céljából érdemes néhány szót ejteni két el nem hanyagolható tényezőről. Az egyik Franciaország tradicionális nemzetállami státusához kapcsolódik. Ha azt vesszük alapul, hogy a nemzetállami lét, mely egy olyan etnikai vagy nyelvi-kulturális közösséget ölel fel, amelyben a szuverenitás és a központosítás alapvető értéként és célként jelenik meg, és amely komoly történelmi háttérrel rendelkezik Franciaországban, akkor első pillantásra meglepőnek hangzik, hogy ugyanez az ország az európai integrációs folyamatok egyik mozgatórugója és abban vezető szerepre tart igényt. Hiszen az európai integráció során végcélként jelenhet majd meg az unió föderális alapokon történő megszervezése és ezzel együtt a decentralizáció, melyben a regionális döntéshozatal és irányítás válik döntően jellemzővé. Ha egy ilyen folyamat mégis elfogadható Franciaország számára, annak csak az lehet az oka, hogy ez az adott szerep még mindig több előnyt tartogat az ország számára, mint amennyi áldozatot követel cserébe. A nemzetközi befolyás, melyet az Európai Unió keresztül Franciaország már megszerzett, és amelyet próbál továbbra is megtartani, illetve folyamatosan tovább növelni, a nemzeti szuverenitás bizonyos szintű

³⁴ A munkanélküliség aránya (2006. április, Eurostat): eurozóna: 8.0%, EU: 8.2%, Franciaország: 8.8%, Lengyelország (legmagasabb): 16.4%. A 25 éven aluli munkanélküliek aránya: EU: 17.7%, Franciaország: 20.8%, Lengyelország (legmagasabb): 33.3%

³⁵ Második helyen áll 26%-kal a nyugdíjreform és az egészségügy, míg harmadik helyen szerepel 23%-kal az ifjúsági oktatás kérdése. A külpolitika utolsó helyen, 1%-kal szerepel.

feladását kívánta és kívánja meg. Természetesen mindez azt is jelenti, hogyha újabb és újabb kezdeményezésekkel sikerül vezető szerepre szert tennie, akkor az egész integrációs folyamatot, a döntéshozatalt és benne az intézményi struktúrát az esetek többségében valószínűleg a saját kívánalmai szerint tudja majd alakítani.

Szintén a történelmi örökség része és szorosan kapcsolódik a nemzetállami léthez a nagyság és a dicsőség (*grandeur / gloire*) iránti általános nemzeti érzés, mely továbbra is erősen jelen van a francia gondolatvilágban, ahogyan erről korábban már szó esett. Ennek az érzésvilágnak az alapjai több mint három évszázadra nyúlnak vissza, XIV. Lajos koráig, amikor a francia európai hegemonia megszerzése irányuló törekvések első jelei megmutatkoztak. Ugyanebbe a folyamatba illeszkednek a Napóleon által képviselt hegemonisztikus igények, vagy éppen az a kulturális vezető szerep, amit Párizs érdemelt ki, és amit hosszú időn keresztül szinte egyeduralkodóként tartott meg.

Mint amennyire a nagyság és a dicsőség, ugyanannyira a biztonság törékeny mivolta és a sebezhetőségtől való félelem is rányomja a bélyegét a francia érzésvilágra. Ennek elsődleges forrása a XIX és a XX. században a németektől elszenvedett három háborús vereség. A szuverenitás egyes elemeinek apránkénti feladására való hajlandóság is ebből az élményből eredő félelemmel és bizonytalansággal függ össze. 1945 után széleskörűen elfogadott nézetté vált, hogy az a fajta kudarc és megaláztatás, melyet az ország ezen háborúk alatt elszenvedett, még egyszer nem fordulhat elő. A Németországgal történő megbékélés és az együttműködés alapjainak a megteremtése látszott erre a legmegfelelőbb eszköznek.

A Németország elleni háborúnak az élménye egy másik fontos problémakört is felvetett: hol van az a határ, amikor egy szövetséghez való tartozás már nem előnyös többé, hanem függőségi helyzetet eredményez, annak minden hátrányával együtt? A kérdésre lehetetlen egyszerű választ adni, még történelmi szituációk analizálása után sem. Hiszen 1870 után az volt a tanulság, hogy szövetségesekre igenis szükség van, így a század hátralévő évtizedei a szövetségi rendszerek lázas építésében telt, míg 1918 után úgy tűnhetett, hogy veszélyes csak a szövetségesekre támaszkodni. A történelmi példák tehát azt sugallják Franciaország számára, hogy képesnek kell lennie megvédeni önmagát, és hogy egy szövetség nem vezethet más szövetségesektől való függéshez. Ez a dilemma végig jellemző Franciaország 1945 utáni történelmére, melyet még kiegészít az a félelem, hogy a francia hadsereg esetleg elveszítheti saját autonómiáját. Ezt példázza a francia védelmi miniszter egyik legutóbbi kijelentése is, melyben élesen elutasítja egy EU zászló alatt felvonuló integrált európai hadsereg létjogosultságát.³⁶

1.5.2. A de Gaulle-i örökség

A másik tényező, mely említést érdemel, az de Gaulle szerepe és öröksége. De Gaulle a nemzetállamokban hitt, úgy vélte, hogy teljesen természetellenes bármiféle ideológia nevében elnyomni egy ország nemzeti érdekeit. Ebből a felfogásból ered talán Franciaország és az Egyesült Államok közötti egyik legnagyobb szemléletmódbeli különbség és konfliktus. Míg Franciaország tetteit és viselkedését a nemzeti érdekek irányítják és ezt is fogadja el nemzetközi normának, addig az Egyesült Államok azt hangoztatja, hogy ő „a nemzeti érdekein túlmutatóan cselekszik”. Francia meglátás szerint roppant hipokritikus egy úgynevezett „magasabb motiváció” nevében cselekedni, és a valóságban inkább arról van szó, hogy Amerika a hegemonikus

³⁶ ALLIOT-MARIE, Michèle: Interjú a “Defense News” című lapnak. Washington, 2005. március 7.

törekvéseit próbálja így palástolni.³⁷ Mindkét ország másképpen érzékeli a nemzetközi kapcsolatok rendszerét, s ez elég ok arra, hogy ne egyformán ítéljék meg egymás, vagy éppen más országok tetteit.

A második világháborús tapasztalatokból kiindulva de Gaulle nem bízott sem az Egyesült Államokban, sem pedig a NATO-ban, amiről azt tartotta, hogy angol-és amerikai érdekeket képvisel és Franciaország benne csak alsóbbrendű szerepet tölt be. Azt is ellenezte, hogy Franciaország egy olyan katonai parancsnokság alá tartozzon, amely fölött nincs politikai ellenőrző szerepe. A nukleáris haderő megteremtése tűnt a megfelelő eszköznek arra, hogy az országot a nagyhatalmak sorába emelje, és nemzetközi szinten erősítse annak politikai önállóságát és függetlenségét, elsősorban egy esetleges szovjet támadás esetén, ha abban az Egyesült Államok valamilyen okból kifolyólag cserbenhagyná európai szövetségeseit. A saját nukleáris haderején kívül, Nyugat-Európa többi államához hasonlóan, Franciaország élvezte az amerikai nukleáris védőernyő nyújtotta előnyöket is.

De Gaulle célja egy erős és független Európa megteremtése volt, melynek eredményeként Európa nagyobb szerepet játszhat majd a külpolitikai kérdésekben, de mindezt úgy képzelte megvalósítani, hogy közben a nemzeti szuverenitás egésze nem szenved csorbát. Európa-politikájának a kulcsa, melyet semmiképpen sem kívánt a kormányközi jellegű túlmutató elemekkel bővíteni, a francia-német együttműködés sikeres megvalósításában rejlett. Az európai vezető szerep érdekében továbbra is elengedhetetlenül szükséges a francia politikai irányításon és a német gazdasági dominancián alapuló kooperáció fenntartása és jövőbeni folytatása.

1.5.3. Nukleáris elrettentés

A nukleáris haderő (*force de frappe*) Franciaország függetlenségének és biztonságának továbbra is az alapvető forrása még egy olyan folyamatosan változó nemzetközi környezetben is, mint amilyen a berlini fal leomlását követő időszak.³⁸ Ezen felül arra is remek példát mutat, hogy milyen teljesítményre képes az ország a kutatás-fejlesztés, a technológia és innováció, valamint nem utolsósorban a pénzügyi finanszírozás területén. Az alkalmazására vonatkozó koncepció évtizedek elmúltával is ugyanaz; mivel ezek valójában nem háborús fegyverek, ezért a nukleáris haderőt sokszor jellemzik úgy, hogy „használaton kívüli fegyverek”. Franciaország támogatja az általános és teljes leszerelésüket, de arra azért felhívja a figyelmet, hogy ezt a gondolatot univerzálisan minden hasonló hatalomnak adaptálnia kell. Úgy próbálja a nukleáris elrettentést fenntartani, hogy közben a fegyverzetcsökkentés kívánalmainak is igyekszik megfelelni.

A nukleáris haderő biztosítja, hogy Franciaország nemzeti érdekeire,³⁹ melyeket az államfő határoz meg – aki egyben a fegyveres erők parancsnoka is – soha ne jelentsen fenyegetést egyetlen ország sem. Az egyre újabb és újabb veszélyek és a fenyegetések hatására a kihívások jellege is folyamatosan változik, mint ahogyan a világ is, mely új politikai, gazdasági, demográfiai és katonai egyensúly megteremtésének a lehetőségét keresi. Ehhez a környezethez a nukleáris elrettentésnek is alkalmazkodnia kell mind szellemiségében, mind pedig eszközrendszerében.

³⁷ KRAMER, Steven Philip: *Does France still Count? The French Role in a New Europe*. p.26.

³⁸ CHIRAC, Jacques köztársasági elnök beszéde a stratégiai erőknél tett látogatása alkalmából. Landivisiau - l'Île Longue / Brest (Finistère), 2006. január 19.

³⁹ Nemzeti érdekek: a területi integritás, a lakosság védelme, a szuverenitás szabad gyakorlása. Ezeket egészíti még ki a francia stratégiai készletek biztosítása és a szövetséges országok megvédése szükség esetén.

A hidegháború végével egyetlen nagyobb hatalom sem jelent közvetlen veszélyt Franciaországra. Jelen vannak azonban új jellegű fenyegetések, mint például a civilizációk, kultúrák és vallások közötti konfrontáció, a tömegpusztító fegyverek elterjedése, a regionális instabilitás, illetve a terrorizmus. A nukleáris fegyvereket nem áll Franciaország szándékában a fanatikus terroristák elrettentésére használni, ellenük inkább hagyományos eszközökkel kell fellépni.

Ezek közül az eszközök közül elsődleges szerepe van a megelőzésnek, mely a francia biztonságpolitika alapját képezi. A megelőzésre sor kerülhet vagy diplomáciai úton, vagy pedig az előretolt erők segítségével. Ha a megelőzés nem elégséges és nem jár megfelelő eredménnyel, akkor a hagyományos eszközök alkalmazására kerül sor Franciaország határain kívül. A francia nemzeti érdekek biztonságát mindig is a nukleáris elrettentés eszközei fogják garantálni.⁴⁰ Ezeknek az eszközöknek, annak ellenére, hogy a nukleáris elrettentésről szóló koncepció és alapelvek nem változtak, a XXI. század megváltozott követelményeihez és körülményeihez kell igazodniuk, hiszen ennek hiányában hitelességük sokáig nem tartható fent. Ez többek között azt is jelenti, hogy a totális pusztítás stratégiai célját a regionális hatalmak elleni fellépés váltja fel, s ehhez a rendelkezésre álló nukleáris eszközök stratégiáját a megfelelő módon adaptálni kell. Ami a költségeket illeti, a nukleáris haderő kifejlesztése negyven évvel ezelőtt az akkori védelmi beruházások 50%-át emésztette fel, 2008-ban ez az arány 18% körül prognosztizálható. Ez a teljes védelmi költségvetés hozzávetőlegesen 10%-át teszi ki. Ezért az összegért cserébe – Chirac elnök szavai szerint - Franciaország biztonsága hitelesen és hosszútávon biztosított.

Természetesen nem szabad elsiklani a felett a problémakör felett, ami a francia nukleáris fegyverek és azoknak a közös európai biztonság-és védelempolitikában betöltendő esetleges jövőbeni szerepe kapcsán felmerülhet. A franciák szemmel láthatóan igyekeznek a nemzeti nukleáris erőket európai szinten kamatoztatni, Európát saját nukleáris erővel ellátni, majd pedig az ebből adódó politikai előnyöket természetesen maradéktalanul kihasználni. Az ötlettel már Mitterand államfő is előhozakodott, kevéssel a maastrichti szerződés elfogadása után. Néhány évvel később Franciaország ismét felvetette a közös európai elrettentés ötletét. Azóta ezt a kérdést a franciák Chirac elnök vezérletével folyamatosan igyekeznek napirenden tartani, annak ellenére, hogy a többi ország ezt inkább tabutémaként kezeli.⁴¹ Egyfelől talán azért, mert vannak országok, melyek mindent, amit a nukleáris jelző illet, elutasítással kezelnek; míg mások továbbra is inkább az amerikai védőernyő alatt kívánnak maradni. Ez a magatartás esetleg csak akkor változna meg, ha az Európa és az Egyesült Államok közötti „NATO kapocs” valamilyen okból kifolyólag hirtelen szétszakadna.⁴²

Chirac államfő véleménye, miszerint a XX. század biztonságpolitikai környezetére kifejlesztett nukleáris elrettentő erőket bizonyos szintű modernizálás és adaptáció után a XXI. századra jellemző, újszerű kihívások ellen is sikeresen be lehetne vetni, annak idején óriási viharokat váltott ki a francia és a nemzetközi sajtóban.⁴³ Sokfelől támadták őt azzal, hogy a nukleáris haderőt egyszerűen nem lehet a klasszikus aszimmetrikus fenyegetésekkel szemben felhasználni, melyeket nem nukleáris jellegű eszközökkel is lehet és kell kezelni.

⁴⁰ CHIRAC, Jacques köztársasági elnök beszéde a stratégiai erőknél tett látogatása alkalmából. Landivisiau - l'Île Longue / Brest (Finistère), 2006. január 19.

⁴¹ DUMOULIN, André: "La dissuasion nucléaire française et la souveraineté en Europe". In: *Le Soir*, 2006. január 24.

⁴² DUMOULIN, André: "La dissuasion nucléaire française et la souveraineté en Europe".

⁴³ GOULLIAUD, Philippe: "Chirac adapte la dissuasion aux nouvelles menaces". In: *Le Figaro*, 2006. január 20.

A francia államfő a stratégiai haderők előtt elmondott, híressé vált beszédében (Landivisiau - l'Île Longue / Brest (Finistère) francia nukleáris tengeralattjáró bázis, 2006. január 19.) tulajdonképpen nagyon kétértelműen fogalmazott, ami könnyen félreértésekre adhatott okot. Hiszen egyfelől azt állította, hogy az új típusú kihívások ellen Franciaország előbb a prevenció, majd ennek sikertelensége után a hagyományos eszközök segítségével lépne fel, s azt is megjegyezte, hogy a terrorizmusra, mely jelenleg a legnagyobb kihívás, konvencionális válasszal, nem pedig nukleáris elrettentéssel kell reagálni. Ugyanakkor viszont kitért arra, hogy a francia nukleáris haderőt egy modernizációs folyamatnak kell alávetni, hiszen – szavait idézve - „*Milyen hitelességgel bírna a francia elrettentő erő, ha nem engedné meg számunkra, hogy az új szituációkat is meg tudjunk vele szólítani? Milyen hitelessége lenne a regionális hatalmakkal szemben, ha továbbra is kizárólag a totális pusztításra való fenyegetésre szolgálna?*” A gyanú azt mondhatja az emberrel, hogy valószínűleg a beszédet szándékosan így állították össze. Az államfő és tanácsadói minden bizonnyal tisztában vannak az aszimmetrikus hadviselés szabályaival, azt azonban valószínűleg csak igen fájdalmasan ismernék be, hogy az elmúlt negyven évben a francia nukleáris haderő kifejlesztésére és fenntartására fordított óriási beruházások és összegek a hidegháború befejeztével, a megváltozott nemzetközi környezetben, már csak sokkal kevésbé tekinthetők rentábilisak. Egyszerűen arról van szó, hogy Franciaország nem engedheti meg azt, hogy egy ilyen költséges eszközről lemondjon, arról nem is beszélve, hogy ez még mindig a nagyhatalmi státusz, mely továbbra is döntően jelen van a francia politikai gondolkodásban, egyik, ha nem a fő meghatározó eleme. Logikusnak tűnik tehát annak az elrettentő erőnek, amit a nukleáris haderő képvisel, az „átmentése” az új biztonságpolitikai környezet viszonyai közé, amelynek természetes velejárója a szükséges modernizáció és adaptáció elvégzése. Valószínű, hogy a francia nukleáris haderő a XXI. században is „használaton kívüli fegyver” fog maradni, csak a „célközönséget” kell az új viszonyoknak megfelelően átalakítani.

1.6. Következtetések

A fejezet következtetései döntően az alábbi fogalomkörökhöz kapcsolódnak: nemzetállamiság, globalizáció, nagyhatalmiság, multipolaritás és multinacionalizmus.

1. A nemzetállamiság és a globalizáció

Franciaország történelmi hagyományai és a de Gaulle-i örökség alapján tipikus nemzetállamnak tekinthető. A huszadik század végére a globális gazdasági és környezeti problémák azonban alaposan kikezdték a nemzetállami szuverenitást. A globalizáció kihívásaival szemben Franciaország – más országokhoz hasonlóan - a kiútkeresés állapotában van. Véleményem szerint a kézzelfogható problémák tüneti szinten történő kezelése mellett (pl. a munkanélküliség csökkentése, vagy a gazdasági növekedés fokozása) hosszú távon sokkal kívánatosabb cél a politikai elit, valamint az állampolgárok gondolkodásmódjának és a globalizáció folyamatainak egymáshoz történő közelítése és egymással való harmóniájának a megteremtése.

2. A globalizáció és a szociális állam

Az EU alkotmányáról szóló népszavazás végeredménye is azokat az aggodalmakat tükrözi, melyek a franciáknak a már megszokott életvezetésükre,

viszonylag magas életszínvonalukra és a jóléti állam nyújtotta összes előnyre⁴⁴ leselkedő globalizációs veszélyekből fakadnak. Az elutasító végeredmény vélhetően nem annyira az Európai Unió, mint inkább a hatalmon lévő kormány kritikáját jelentette.

3. A globalizáció és a kulturális nagyhatalmiság

A francia nagyhatalmiság egyik legkézenfekvőbb megnyilvánulását sokáig a francia kultúra kimagasló nemzetközi megítélése, megkülönböztető szerepe, valamint széleskörű elismertsége jelentette. Azonban éppen ez az a terület, amely általában igen sérülékeny a globalizációs folyamatok keretein belül megjelenő kihívásokkal szemben, csakúgy mint a nemzeti nyelv. Jól megfigyelhető, hogy a globalizáció során a gazdaság, a tőke, a munkaerő és az információ annak szabad áramlása folytán függetlenedik a nemzeti karakterjegyek által kijelölt határoktól, s ezáltal megbontja a nemzeti nyelv és kultúra korábbi stabil együttesét. Mindezen ismérvek tudatában könnyebben megérthető, s talán el is fogadható a nyelv és a kultúra védelmében tanúsított elszánt francia törekvés.

4. A nagyhatalmiság és a francia külpolitika

Ha közelebbről megvizsgáljuk a francia külpolitika természetét, akkor a következő három jellegzetességet fedezhetjük fel:

1. Franciaország továbbra is nagyhatalomnak tekinti magát
2. Ezt a szerepet csakis egy többpólusú világban képes eljátszani
3. Egy többpólusú⁴⁵ világot tekint a nemzetközi kapcsolatok legjobb garanciájának, melyben a multilaterális megközelítés dominál. Franciaország elsősorban az ENSZ és azon belül is a Biztonsági Tanács szerepét favorizálja, melynek állandó tagja. Ehhez természetesen kitartóan ragaszkodik, hiszen ez a pozíció a nagyhatalmi státusz képzetét támasztja alá.

5. A nagyhatalmiság és az európai integráció

A nagyhatalmi státusz megnyilvánulásának egyik színtere Európa. Az európai integráció és azon belül is a mélyítési szakaszok döntően a francia érdekeknek a szem előtt tartásával folytak. A maastrichti szerződés komoly francia diplomáciai eredménynek tekinthető, ugyanúgy mint 1994-ben, a sarajevói piactér bombázását követően megfogalmazott francia javaslat, mely végül az Egyesült Államokat és a NATO-t is mozgásba hozta a balkáni polgárháború megfékezése céljából. Az Európai Unió sorozatos kibővítései véleményem szerint azonban nem segítik elő a francia vezető szerep gördülékeny megvalósítását, így Franciaország a közeljövőben előreláthatólag inkább a mélyítési folyamatokra fog koncentrálni.

6. A nagyhatalmiság és a nukleáris haderő

A nagyhatalmi státusznak a legkézzelfoghatóbb jelei: a már említett állandó hely a Biztonsági Tanácsban, illetve a francia nukleáris haderő. Mindkettő a hidegháború korszakához kapcsolható. Elsősorban a nukleáris haderőnek a XXI. századi francia biztonságpolitikában való létjogosultsága merül fel kérdésként, de Franciaország igyekszik a világot meggyőzni arról, hogy ezeknek a fegyvereknek a hidegháború

⁴⁴ Említést érdemel elsősorban az ingyenes és jó színvonalúnak tekinthető oktatás, a munkanélkülieknek járó juttatások rendszere és az Európa legtöbb országához képest alacsony heti munkaidő.

⁴⁵ VAN HERPEN, Marcel H.: „France: Champion of a Multipolar World”. In: *In the National Interest*, 2003. május 14.

korszaka után is van és jut szerep. Esetleg akár még európai szintre is átemelhetők, mely ha bekövetkezik, óriási adut fog Franciaországnak jelenteni, melyet az európai politikai színpadon remekül tud majd a saját érdekében kamatoztatni.

7. A nagyhatalmiság és a multipolaritás

A többpólusú világrend iránti elkötelezettség abból a meggyőződésből származik, miszerint Franciaország csak egy multipoláris világban tudja azt a független, nemzetközi szerepet játszani, ami az ambícióinak megfelel. Tulajdonképpen az ország itt is egy kicsit a nosztalgia jeleiről árulkodik. A hidegháború évtizedei, bár semmiképpen sem tekinthetők egy ideális korszaknak, biztosították a de gaulle-i Franciaország számára a relatív függetlenséget a két nagyhatalom mellett. A hidegháborút követő érában pedig bizony fájdalmas arra ráébredni, hogy az ország mozgásterét jelentősen korlátozza az egyetlen – ahogyan a franciák nevezik – hiperhatalom. A multipoláris világ iránti francia igényt Chirac egyébként így fogalmazta meg: „*A francia népnek nem szabad azt hinnie, hogy az országa arra kárhoztatott, hogy kis ország legyen, befolyás nélkül a világ dolgaira*”.⁴⁶

8. A multipolaritás és a multinacionalizmus

A többpólusú világot a francia kormány a multilaterális megközelítés előfeltételének állítja be. Elképzelésük szerint, az egypólusú világban a domináns hatalom egyoldalúan is fog cselekedni. Ezért visszatérő gondolat, miszerint az egypólusú világnak ellensúlyokra van szüksége, melyet Franciaország valószínűleg az Európai Unió nyújtotta kereteken belül nagy elszántsággal valósítana meg. Ez a feltételezés azonban nem biztos, hogy a történelmi példák tükrében teljesen megállja a helyét. Hiszen volt már arra példa – a Clinton adminisztráció idején –, hogy az egypólusú világban a domináns hatalom a multilateralitást figyelemben tartva cselekedett, vagy éppen ellenkezőleg, hogy egy multipoláris világban az összes állami szereplő egyoldalúan lépett föl.⁴⁷

Összefoglalva elmondható, hogy a csökkenő nemzetközi státuszból adódó frusztráció, az egypólusú világban lecsökkent manőverezési terület, valamint az egypólusú világ és az egyoldalú eljárás mód közötti különbség elismerésének a hiánya egy olyan külpolitikai stratégia irányába kényszeríti Chirac elnököt és vele együtt Franciaországot, mely egy második, ellensúlyként szereplő hatalmat próbál létrehozni. Ebben alapvető partnerként szolgál Németország és az Európai Unió által biztosított nemzetközi keret.

⁴⁶ 1978, Chirac műve: La lieur de l'espérance – réflexion du soir pour le matin

⁴⁷ A második világháborút megelőző idősakra ez volt jellemző

Második fejezet: Franciaország és az európai integráció

A fejezethez kapcsolódó kérdések:

1. Milyen szerepet játszott az NSZK és játszik jelenleg is Németország a francia ambíciók megvalósításában?
 2. Milyen előnyöket jelenthet Európa és az európai integráció Franciaország kül-és védelempolitikája szempontjából?
 3. Hogyan képzei el Franciaország az európai integráció és azon belül is a kül-és védelempolitikai folyamatok jövőjét?
 4. Tekintható-e Franciaország az európai vezető szerep birtokosának?
 5. Milyen mértékben mutat hasonlóságot a francia közvélemény és a francia kormány álláspontja a biztonság-és védelempolitikai kérdésekben? Mennyire érezhet a hivatalos politika támogatottságot az állampolgárok részéről?
 6. Milyen jelentősége, esetleges húzóereje lehet az európai biztonság-és védelempolitika ugrásszerű fejlődésének és eredményeinek az európai integráció más területeire?
 7. Felkészültek-e az Európai Unió tagállamai az ambiciózus politikai tervek megvalósítása érdekében szükséges anyagi áldozatok meghozatalára?
-

2.1. De Gaulle Európa-terve

Ugyanúgy, mint ahogyan az emberek között, a nemzetek között is vannak meghatározó momentumok, vagy időszakok. Ilyennek kell tekinteni az 1958 és az 1963⁴⁸ közötti éveket, amikor a francia-német együttműködés⁴⁹ elmélyülésének eredményeként megszületett az az Európa-terv, mely a mai napig meghatározza az európai integráció fejlődési irányvonalát. A két ország közötti közeledés és az együttműködés kialakítása nem volt egy természetes folyamat, hiszen az Adenauer által képviselt kereszténydemokrata és föderalista elvek igen távol álltak de Gaulle szemléletvilágától. Ennél a különbségnél azonban sokkal erősebb volt az a politikai akarat és elhatározás, mely a közös jövő közösen történő kialakítása mellett szólt.

De Gaulle ennek a közös jövőnek a tervét 1962. szeptember 4-én, az NSZK-ban tett látogatása során tette közzé.⁵⁰ A beszédben először megemlíti a francia-német megbékélés szükségességét, de a végcél véleménye szerint nem ez, hanem egy unió létrehozása a két ország között. Indoklásként négy érvet sorol fel: a szovjet fenyegetéssel szembeni szolidaritás szükségességét, egy olyan európai hatalmi és jóléti koncentráció létrehozásának az igényét, mely vetekedhet az Egyesült Államokkal, az Atlanti-óceántól az Urálig terjedő Európa életrehívását és végül azoknak az európai értékeknek, melyeket a két ország képvisel, terjesztését a világban.

Nem de Gaulle volt az első, aki a francia-német megbékélés mellett szót emelt. Churchill 1946-ban a zürichi beszédében azt hangsúlyozta, hogy „*az első lépés az európai család újjáteremtése felé vezető úton a francia-német partneri viszony*

⁴⁸ 1958. szeptember: Adenauer német kancellár első látogatása de Gaulle elnöknél. 1963. január: a francia-német egyezmény aláírása.

⁴⁹ GARADNAI Zoltán – FEJÉRDY Balázs: „Franciaország Európa-politikája és a francia-német együttműködés történeti gyökerei (1945-1963)”. In: *Külügyi Szemle*, 2004. 1-2. szám.

⁵⁰ ANDRÉANI, Gilles: “The Franco-German Relationship in a New Europe”. pp. 22-31. In: *Europe's Franco-German Engine*. Szerk.: CALLEO, David P. – STAAL, Eric R. Washington D.C., 1998.

kialakítása”. A már említett politikai akarattal mellett a két országot a gyengeség még frissen élő emléke is összekötötte. Az egyiket – fizikai és morális értelemben is – tönkretette a háború. A másik – bár a győztesek oldalán került ki a harcokból – mégsem tekinthette a győzelmet ömagáénak. A kooperáció útján, közös erőfeszítések segítségével lehetőség látszott az elvesztett önbizalom közösen történő helyreállítására. Bár a stratégiai választás mindkét oldalon azonos volt, a megvalósítás módszereiben mutatkoztak különbségek. Adenauer előnyben részesítette a kiterjedt célok multilaterális megközelítés alapján történő megoldását, míg Franciaország ugyanazt a függetlenségének, az ország egyediségének, a mindenki mástól való különbözőségének a tiszteletben tartása mellett képzelte el. Közös cél, de eltérő stílus; az ebből adódó esetenkénti konfliktusok soha nem mérgesedtek el annyira, hogy magát az együttműködési folyamatot veszélybe sodorják.

A szovjet veszéllyel szembeni francia-német szolidaritás számos módon megnyilvánult a hidegháború éveitől kezdve, ezek közül az egyik az 1963-as Elysée Egyezmény védelemmel kapcsolatos cikkelyei voltak. Ezt az egyezményt 1988-ban egy közös Védelmi és Biztonsági Tanács⁵¹ létrehozásáról rendelkező cikkellyel egészítették ki, mely új impulzust jelentett az európai katonai együttműködés területén. 1989. októberében megvalósult a francia-német vegyes dandár felállítása, amely a néhány évvel később, 1992-ben létrehozott Eurohadtest (Eurocorps) alapjául szolgált.⁵²

Franciaország és az NSZK osztotta azt a nézetet, miszerint az európai integrációs folyamatok nem jelentenek konfliktust az atlanti szolidaritással. Sőt, de Gaulle és Adenauer úgy értékelte ezt a két fejlődési területet, mint amelyek kölcsönösen erősítik egymást, hiszen a nyugat-európai egység feltétele a tartós transzatlanti szövetségnek. E téren megfogalmazott stratégiai célkitűzés mögött azonban volt két olyan terület, ahol a két ország a mai napig képtelen a közös álláspont kialakítására. Az egyik ezek közül az integrációs folyamatok végeredményeként létrejövő unió természetére vonatkozik. Német elképzelések szerint a végcél egy föderális Európa létrehozása lenne, amivel Franciaország természetesen meglehetősen vonakodik azonosulni. A másik megoldatlan probléma az Európa és az Egyesült Államok közötti kapcsolat kérdése. A francia oldal mindig is úgy tekintett Európára, mint egy önálló entitásra, mely autonóm módon képes a saját álláspontjának a kialakítására, és amely egy egyensúlyos kapcsolat létrehozására törekszik az Egyesült Államokkal. A német fél viszont Európát és az atlanti szövetséget inkább két koncentrikus, egymást kiegészítő, egymással szolidáris kör formájában képzelte el és

⁵¹ Mitterrand elnök, Kohl kancellár, Chirac miniszterelnök, Raimond és Genscher külügyminiszterek valamint Giraud és Wörner védelmi miniszterek írták alá az egyezményt az Elysée szerződés 25. évfordulója alkalmából 1988. január 22-én. A Tanács első ülésére 1989. április 20-án került sor, amelyen Kohl és Mitterrand egy közös nyilatkozatot adott ki. Kijelentették, hogy a Tanács igyekszik a kétoldalú együttműködés mélyítésére és a harmonizációra minden olyan kérdésben, mely a védelem és a biztonság témaköréhez kapcsolódik. A Tanács célkitűzései: közös koncepciók kidolgozása a védelem-és biztonságpolitika terén; erősödő együttműködés és az álláspontok harmónizációjának a biztosítása minden olyan témában, mely az európai biztonság kérdését érinti; döntéshozatal a vegyes katonai egységeket érintő kérdésekben; döntéshozatal a közös műveletek és a katonai állomány közös kiképzését illetően; azoknak a képességeknek az erősítése, melyek segítségével a két ország támogathatja egymást békeidőben, válsághelyzetekben és háborúban; a katonai felszerelések interoperabilitásának a javítása valamint a fegyverkezési együttműködés továbbfejlesztése és mélyítése. A Francia-Német Védelmi és Biztonsági Tanács egy közös koordinációs, konzultációs és döntéshozó szerv a legmagasabb politikai szinten.

⁵² NAGY László: “Európai biztonságpolitikai intézmények múltja és jelene”. In: *Hadtudomány*, XII. évfolyam 2. szám. 2002. június.

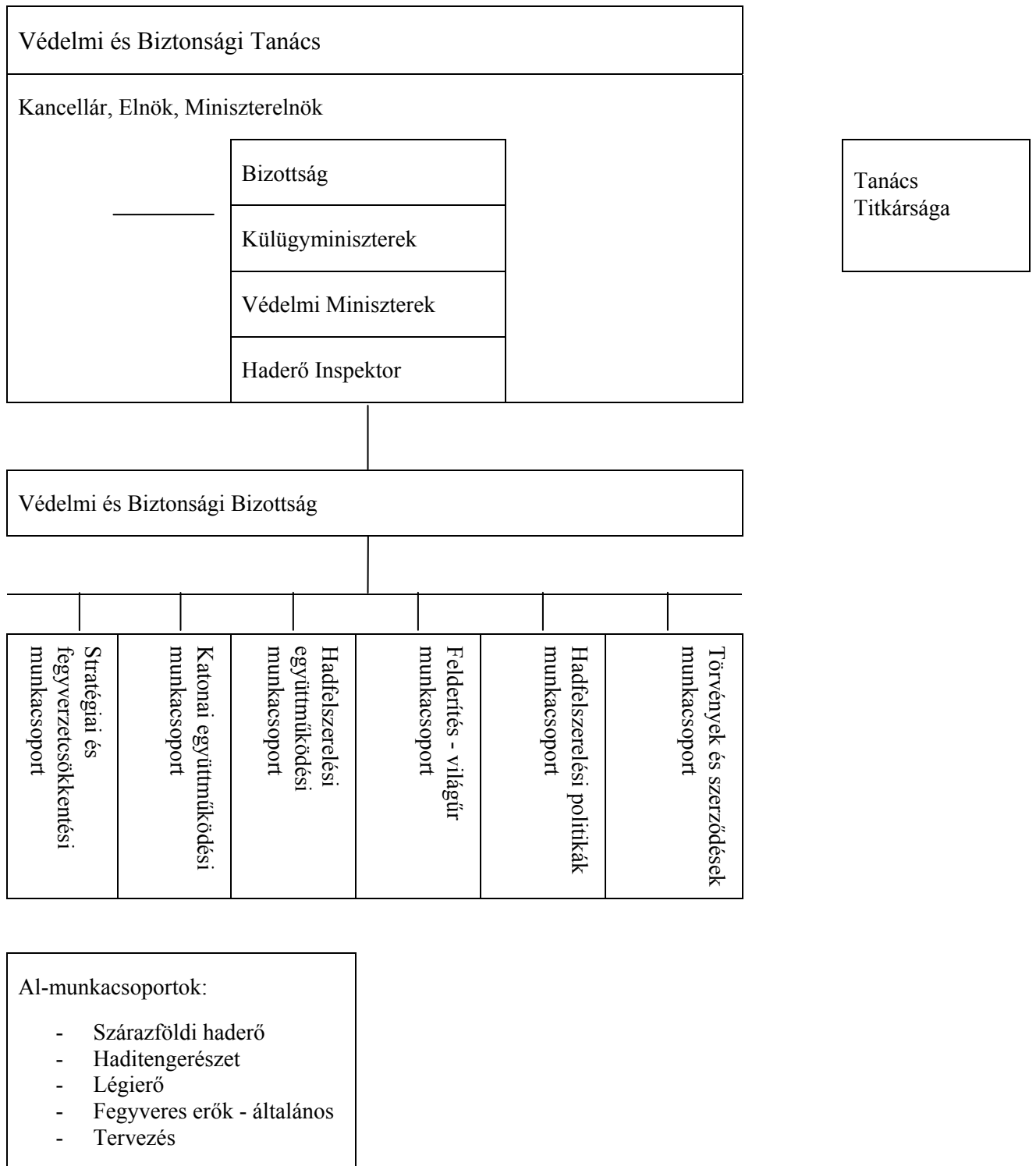
talán kevésbé érzékeny, vagy inkább realisabb képet alkot a kapcsolatnak az erőegyensúlyon alapuló jellegét illetően.⁵³

De Gaulle 1962-es beszédének harmadik pontjában az európai egység mellett, a kontinens megosztottsága ellen emelt szót. Ugyan a német egység létrejöttére jónéhány évet kellett még várni, de amikor erre sor került, akkor minőségileg óriási változásokat indított el az integráció folyamatában.⁵⁴ Azóta sor került nyolc közép-és kelet-európai ország csatlakozására is, tehát de Gaulle közel fél évszázaddal ezelőtt megfogalmazott víziója beteljesedni látszik. Mindez nem szerencse, vagy a véletlen műve volt, hanem tudatos elhatározásé, türelméé és kiemelkedő államférfiúi képességeké.

⁵³ ANDRÉANI, Gilles: "The Franco-German Relationship in a New Europe". pp. 22-31.

⁵⁴ Kohl kancellár és Mitterand elnök két kormányközi konferenciát hívott össze a pénzügyi és politikai unióról, melynek eredményeképpen megszületett a Maastricht-i Szerződés.

Rendszeresített francia-német kormányközi együttműködés a védelem és a biztonságpolitika területén (1989 óta)

1. sz. táblázat: Rendszeresített francia-német kormányközi együttműködés a védelem és a biztonságpolitika területén (1989 óta)

Forrás: KROTZ, Ulrich: Structure as Process: The Regularized Intergovernmentalism of Franco-German Bilateralism.

A táblázatot fordította és szerkesztette: Boros Anna

2.2. Az ESDP történelmi fejlődése

Az ESDP (European Security and Defence Policy - Európai Biztonság- és Védelempolitika) hosszú fejlődési folyamata eddig három jelentősebb periódusra osztható: 1. Az ESDP kialakulásához vezető út (1998-ig), 2. Az ESDP kialakulásának időszaka (1998 – 2003), 3. Az ESDP gyakorlati megvalósítása (2003-tól).⁵⁵

2.2.1. Az ESDP kialakulásához vezető út – francia aspirációk

A hidegháború lezárulása, Németország egyesítése, valamint a Szovjetunió bukása után kialakult új európai biztonsági architektúráról szóló vitában felmerült annak a kérdése, hogy az Európai Közösség hogyan is reagáljon mindezekre a változásokra. Franciaországot a német újraegyesítés eseménye felkészületlenül, nagyon váratlanul érte. Nem sokkal az események után azonban a francia vezetés már megfogalmazta az új Európa-tervet benne az önálló európai biztonságpolitika gondolatával. Erre két okból kifolyólag volt szükség: egyrészt fel kellett készülni arra a lehetőségre, hogy az Egyesült Államok esetleg kivonul Európából, másfelől Franciaország nem engedhette meg azt, hogy az új Németország független védelempolitikát alakítson ki. Stratégiai célként fogalmazódott meg tehát az, hogy Németországot Európához kössék egy multilaterális európai biztonsági rendszeren keresztül, és hogy szorosabbra fűzzék Németország és Nyugat-Európa viszonyát gazdasági és pénzügyi téren.⁵⁶ Ezen lépések segítségével elkerülhetőnek tűnt egy esetleges német-orosz különleges kapcsolat létrehozása, illetve Németország túlságosan nagy térnyerése Közép- és Kelet-Európában.

Franciaország két kormányközi konferenciát indított el egy új európai pénzügyi és politikai unió kereteinek a kidolgozása céljából. A francia vezetés érdeke azt kívánta, hogy előbb a mélyítésre kerüljön sor, s csak azután a bővítésre, hiszen így volt elkerülhető, hogy igen fontos területeken, ideértve a biztonság kérdését is, ne a legkisebb közös nevező elve alapján szülessen előrelépés. Így bár Franciaország ígéreteket tett néhány közép- és kelet-európai országnak⁵⁷ az Európai Közösséghez történő csatlakozásról – döntően azzal a céllal, hogy ellensúlyozza és korlátozza a német dominanciát a térségben – konkrét kibővítés egyelőre nem történt. Annyi gyakorlati lépésre azért sor került, hogy francia inspiráció alapján életre hívták az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankot (European Bank for Reconstruction and Development – EBRD) az új közép- és kelet-európai államok gazdasági átalakulásának a finanszírozására.

1990 és 1991 között komoly francia diplomáciai aktivitásra került sor annak érdekében, hogy a kidolgozás alatt álló új szerződésben az Európai Közösségek kompetenciája a biztonság dimenziójával kibővüljön. Ennek egyik állomása az 1990. december 6-i Kohl-Mitterand nyilatkozat volt, amelyben először tettek említést arról, hogy a politikai unió biztonságpolitikát is tartalmaz, mely idővel közös védelemhez vezethet. Franciaország megkülönböztethető és kézzelfogható európai szerepvállalást szorgalmazott, olyat, mely egyértelmű katonai komponenssel is rendelkezik. Németország számára pedig az volt elsődleges fontosságú, hogy a franciák tervezete ne eredményezze az amerikai csapatok esetleges kivonulását Európából. 1991. február 4-

⁵⁵ WHITMAN, Richard G.: "NATO, the EU and ESDP: An Emerging Division of Labour?" pp. 430-451. In: *Contemporary Security Policy*, 2004. december.

⁵⁶ KRAMER, Steven Philip: *Does France still Count? The French Role in a New Europe*.

⁵⁷ Elsősorban Lengyelországnak, Csehszlovákiának és Romániának, akikhez történelmi és kulturális kötelék fűzte.

én Genscher német és Dumas francia külügyminiszter egy közös indítványt adott ki az európai közös kül- és biztonságpolitika létrehozásáról. Ebben többek között szóba került a Nyugat-európai Unió (Western European Union – WEU) beemelése az európai védelempolitikába és egyben a NATO-ba is, mint annak európai pillére. Francia részről azt is indítványozták, hogy a WEU tartozzon az Európai Tanács fennhatósága alá.⁵⁸

Kohl és Mitterand 1991. októberében hozta nyilvánosságra a közös kül- és biztonságpolitikáról szóló szerződés tervezetét. Ebből egyértelműen kiderült, hogy a kezdeményezés végcélja a közös védelem megvalósítása. Megerősített francia-német egységekről is rendelkezés született, valamint arról, hogy a francia csapatok továbbra is állomásozhatnak német területeken. Arról viszont nem tettek említést, hogy ugyanez német csapatokra is érvényes-e Franciaország területén, hogy mit jelent mindez a NATO-hoz fűződő kapcsolat szemszögéből, vagy hogy más nemzetiségű csapatok is csatlakozhatnak-e hozzájuk.

Az Európai Uniót létrehozó maastrichti szerződés aláírására végül 1992. február 7-én került sor, a szerződés életbe lépésére pedig 1993. november 1-én. A megelőző két-három év alatt folytatott igen intenzív francia diplomáciai tevékenység beváltotta a hozzá fűzött reményeket: Franciaország büszkén könyvelhette el, hogy sikerre vitte célkitűzéseit és érdekeinek megfelelően tudta alakítani az európai integráció fejlődési folyamatát. Többek között sor került az integráció mélyítésére, sikerült Németországot Európához kötni és megerősíteni a francia-német együttműködést, valamint – nem utolsósorban – belefoglalták a biztonság-és védelempolitikát is az új szerződésbe.

A maastrichti szerződésben megfogalmazott közös kül- és biztonságpolitika⁵⁹ (Common Foreign and Security Policy – CFSP) az 1970 óta életben lévő Európai Politikai Együttműködés (European Political Cooperation – EPC) mechanizmusát váltotta fel. Három fő szempontból jelentett előrelépést:

1. a kül-és biztonságpolitika teljes spektrumát felölelte, beleértve egy lehetséges közös védelempolitikát is
2. a tagállamokat kötelezte, hogy biztosítsák a saját nemzeti politikájuk és a közös álláspontok közötti konzisztenciát
3. az együttes fellépések fogalmának bevezetésével új jogi eszközt hozott létre

A következő fontos momentumnak az 1992. június 19-i petersbergi nyilatkozat tekinthető, amelyben a WEU meghatározta azoknak a katonai tevékenységeknek a körét, melyet felvállalni szándékozott. A nyilatkozat a brüsszeli szerződésben foglalt kölcsönös védelmi kötelezettségből fakadó feladatokon felül a WEU tevékenységének három átfogó kategóriáját jelölte meg: humanitárius és mentési feladatokat, békefenntartást, valamint válságkezelést, beleértve a béketeremtést is.

Az ESDP kialakulása felé vezető folyamat utolsó nagy állomásának a kormányközi konferenciát lezáró amszterdami szerződés (1997) tekinthető. A kormányközi konferencia a közös kül- és biztonságpolitika hatékonyságának a növelését, illetve az Uniónak a nemzetközi szerepvállalásra történő további felkészítését tűzte ki célul. A szerződésben igyekeztek a CFSP ambiciózus célkitűzései, valamint az ezek megvalósításához az unió rendelkezésére álló eszközök közötti jelentős ellentmondást feloldani. A szerződésben megfogalmazott új elemeket az alábbiakban lehet összefoglalni:

⁵⁸ KRAMER, Steven Philip: *Does France still Count? The French Role in a New Europe*. p. 35.

⁵⁹ NAGY László: „Az EU közel fél évszázados történelméből”. In: *Hadtudomány*, XIV. évfolyam 2. szám. 2004. június.

1. új jogi eszköz létrehozása a közös stratégiák⁶⁰ fogalmának a bevezetésével
2. döntéshozatal során a tagállamoknak lehetőségük van a konstruktív (a döntés elfogadását nem megakadályozó) távolmaradásra
3. minősített többségi szavazás bevezetése szigorúan meghatározott esetekben⁶¹
4. CFSP főbiztosi pozíció létrehozása
5. a petersbergi feladatok átvétele

2.2.2. Az ESDP kialakulásának az időszaka – a francia-brit kezdeményezés

Az amszterdami szerződéssel egy kompromisszumos megegyezés született a védelem területén mélyebb együttműködést sürgető, illetve az aktuális fejlődési szinttel elégedett tagállamok között. Az Egyesült Királyság ehhez az utóbbi csoporthoz tartozott egészen 1998 őszéig, amikor a Blair kormány kijelentette, hogy újragondolja az európai védelemmel kapcsolatos eddigi brit magatartást. Ezzel az amszterdami szerződés védelempolitikával foglalkozó cikkelyei ismét viták tárgyává vált.

A brit kormány új álláspontja két célkitűzésen alapult: 1. az Európai Uniónak egy hatékonyabb kormányközi döntéshozatali gyakorlatra van szüksége az európai területen zajló katonai tevékenységekről születő döntések esetében; 2. az EU-nak valós katonai képességekre van szüksége.⁶² A brit álláspont megváltozásának hátterében egyrészt a brit EU elnökség folyamán (1998 első fele) szerzett keserű tapasztalatok álltak. Ugyanis ez alatt az idő alatt még folytak a harcok Koszovóban (1996-1999), s a brit miniszterelnök tanúja lehetett annak, hogy milyen szövevényes eljárásmódot kell egy tagállamnak ahhoz végigjárnia, ha a konfliktusba be kíván avatkozni. A másik ok pedig a nyilvánvaló törekvéssel magyarázható, hogy az Egyesült Királyság a többi európai nagyhatalomhoz hasonlóan maximálni kívánta a befolyását Európában.

A britek a franciákban találtak partnerre a CFSP terén eddig elért integráció mélyítését célzó kísérletükben. A St. Malo-ban 1998. decemberében megtartott francia-brit közös csúcson az európai védelempolitikáról született nyilatkozat a brit kormányok korábbi álláspontjához képest egy merőben új brit hozzáállásról árulkodott, arról nem is beszélve, hogy az EU két legerősebb katonai hatalma első ízben írt alá egy ilyen jellegű egyezményt.⁶³ Ezzel útjára indították az Európai Biztonság-és Védelempolitika (European Security and Defence Policy – ESDP) koncepcióját, mely az elkövetkezendő

⁶⁰ Az Európai Tanács, konszenszus alapján, közös stratégiát határoz meg azokon a területeken, ahol a tagállamoknak fontos közös érdekeik vannak.

⁶¹ Erre olyan döntések esetében nyílt lehetőség, melyek vagy az Európai Tanács által korábban már elfogadott közös stratégiákra vonatkoztak, vagy a Tanács által korábban már elfogadott együttes fellépések, vagy közös álláspontok végrehajtására vonatkoztak.

⁶² WHITMAN, Richard G.: "NATO, the EU and ESDP: An Emerging Division of Labour?" p. 436.

⁶³ Az EU-nak képesnek kell válnia arra, hogy nemzetközi válság esetén, autonóm módon, hiteles katonai erővel tudjon reagálni.

években, igen rövid idő alatt jelentős fejlődésen ment keresztül. A folyamat főbb állomásait a következő táblázat foglalja össze.

Az ESDP fejlődési folyamatának összefoglaló kronológiája 1998 – 2003

No.	Időpont	Helyszín	Esemény	Elért eredmények
1.	1998. december	Bécs	EU csúcs	Európai Tanács üdvözli és támogatja a st. malo-i találkozó eredményeként megszületett francia-brit kezdeményezést.
2.	1999. május	Toulouse	Francia-német csúcs	Az Eurocorps felajánlásra kerül az EU számára.
3.	1999. június	Köln	EU csúcs	Európai Tanács formálisan is elkötelezi magát a francia-brit st. malo-i kezdeményezés mellett. A WEU funkcióit átruházzák az EU-ra. Javier Solanat kinevezik a CFSP főbiztosi posztjára. Szükséges képességek meghatározása: (1) európai katonai képességek konfliktus-megelőzés és válságkezelési műveletek céljából (2) hírszerzés, stratégiai szállítás, parancsnoki struktúra (3) az európai védelmi ipar átszervezése. NATO és az EU ne egymás vetélytársa, hanem egymás kiegészítője legyen.
4.	1999. december	Helsinki	EU csúcs	A kölni csúcson elfogadott célkitűzések megerősítése, a „képességi célkitűzések” – Headline Goal – fogalmának a meghatározása (2003-ra, 60 nap alatt, 60 000 fős erő bevetése, minimum egy évre, a petersbergi feladatok teljes spektrumának a végrehajtására). Új politikai és katonai szervek létrehozása: EU Politikai és Biztonsági Bizottság, Katonai Bizottság és Katonai Törzs. A Katonai Bizottság egy katalógust („Helsinki haderő-katalógus”) állít össze arról, hogy a „Headline Goal” teljesítése céljából milyen szárazföldi, légi-és haditengerészeti komponensekre van szükség. A tagállamok ezen lista alapján teszik meg felajánlásaikat.
5.	2000. június	Feira	EU csúcs	Döntés születik egy képességekkel kapcsolatos kötelezettségvállalásokról szóló konferencia összehívásáról 2000. novemberében. Megegyezés születik a válságkezelés polgári aspektusával foglalkozó bizottság létrehozásáról, valamint a polgári „képességi célkitűzések” – Headline Goal - megfogalmazásáról (2003-ra egy 5000 fős rendőri állomány felállítása, melyből egy 1000 fős erő 30 napon belül bevethető). A WEU Biztonsági Tanulmányok Intézetének és a Műhold Központnak az integrálása az EU-ba.
6.	2000. december	Nizza	EU csúcs	A kormányközi konferencia eredményeképpen megszületik a nizzai szerződés. Intézményesítik az EU új politikai és katonai szerveit, elfogadják a szükséges képességeket felsoroló katalógust. WEU integrálása az EU-ba.

No.	Időpont	Helyszín	Esemény	Elért eredmények
7.	2001. június	Göteborg	EU csúcs	Megegyezés születik az EU polgári célkitűzéseiről.
8.	2001. december	Laeken	EU csúcs	Deklaráció az ESDP működőképességéről.
9.	2002. március	Barcelona	EU csúcs	EU javaslat a macedóniai válságkezelés átvételére a NATO-tól.
10.	2002. június	Sevilla	EU csúcs	A terrorizmus elleni harc bekerül az ESDP műveletek közé.
11.	2002. december	Koppenhága	EU csúcs	EU javaslat a NATO SFOR művelet átvételére Bosznia-Hercegovinában. Az EU és Törökország megegyezése a „Berlin Plusz” (EU – NATO) rendszerről.
12.	2003. január 1.	Bosznia-Hercegovina	EUPM elindítása	Az EU első válságkezelési művelete (Bosznia-Hercegovina, rendőri misszió).

2. sz. táblázat: Az ESDP fejlődési folyamatának összefoglaló kronológiája 1998 – 2003 között
Szerkesztette: Boros Anna

1998. december és 2002. december között, csupán négy év leforgása alatt, az ESDP viharos fejlődésen ment keresztül, a koncepció megszületésétől kezdve a politikai-katonai intézmények és struktúra kialakításán keresztül a különböző válságműveletek gyakorlatban történő megvalósításig. Ahogy azt a táblázat is egyértelműen mutatja, minden EU csúcstalálkozó alkalmával sor került bizonyos fokú előrelépésre. Ehhez a minőségi ugráshoz kevesebb időre volt szükség, mint amennyi idő a maastrichti szerződés, majd az azt követő amszterdami szerződés között eltelt, amelyek egyébként is elsődlegesen csak elméleti síkon foglalkoztak a kérdéssel. Erre a dinamikus fejlődésre hatással volt természetesen a politikai akarat, de azok az újszerű kihívások is, melyek a hidegháború lezárulását követően az új stabilitást kereső világban a felszínre törtek. Kiemelkedő szerep hárult Franciaországra az ESDP koncepció megszületését megelőző fejlődési folyamat befolyásolásában, illetve az Egyesült Királysággal együtt magának a koncepciónak a kidolgozásában.

2.2.3. Az ESDP gyakorlati megvalósítása

2003. január 1., a boszniai rendőri misszió elindítása óta az ESDP műveletek száma folyamatosan és igen gyors ütemben nő. 2005 végéig, három év leforgása alatt 12 műveletre került sor. Ezek közül három volt teljesen katonai jellegű, nyolc polgári, egy pedig polgári és katonai együttesen.⁶⁴ A hagyományos diplomáciai, katonai és polgári válságkezelési eszközök mellett gazdasági, kereskedelmi és humanitárius eszközök is bevetethők, hiszen az Európai Unió komplex jellegéből adódóan a civil erőforrások széles skáláját képes mozgósítani. Ez lehetőséget biztosít arra, hogy minden egyes szituációban a lehető legmegfelelőbb eszközzel, rugalmas módon lépjenek fel. Földrajzi szempontból az EU missziók szórása igen nagy, s nem kötődnek kizárólagosan Európához.⁶⁵

Az ESDP által jelenleg felölelt tevékenységek hat nagyobb csoportba sorolhatók, melyek közül az első kettő jelöli a standard ESDP műveleteket, míg a többi új tevékenységi területekre utal:

1. petersberg típusú missziók: elsősorban humanitárius és mentési feladatok, békefenntartási feladatok, harcoló erők válságkezelésben kifejtett feladatai beleértve a béketeremtést is
2. polgári jellegű válságkezelési feladatok: elsősorban rendőri, jogállamiságot erősítő, polgári közigazgatást erősítő műveletek, valamint polgári védelem
3. együttműködés a hadifelszerelések terén – az Európai Védelmi Ügynökség létrehozása: hosszú távú keretet biztosít az európai politika kialakítására a képességek fejlesztése, az európai fegyverkezési együttműködés támogatása, az európai védelem ipari és technológiai alapjainak megerősítése és a kutatás terén

⁶⁴ Katonai missziók: Concordia Macedóniában, Artemis a Kongói Demokratikus Köztársaságban és Althea Bosznia-Hercegovinában. Polgári missziók: rendőri misszió Bosznia-Hercegovinában, a Macedón Volt Jugoszláv Köztársaságban, a Kongói Demokratikus Köztársaságban és a Palesztin Nemzeti Hatóság területén, jogállamiság-missziók: Grúziában és Irakban, megfigyelő missziók: Nyugat-Balkánon és Indonézia Aceh tartományában, határőrizeti segítségnyújtó misszió: Rafah átkelőhely (Gáza övezet és Egyiptom határán).

⁶⁵ EU katonai, illetve polgári műveletek színhelyei: Európa, Afrika, Közel-Kelet és Ázsia.

4. biztonságpolitikai együttműködés: elsősorban harmadik felekkel (pl. a kongói hatóságokkal a nemzeti hadsereg felállításának céljából, vagy az afrikai békefenntartó képességek kialakításának támogatása céljából)
5. terrorizmus elleni harc: kezdetben az EU harmadik pillérének a kompetenciájába tartozott, azonban az EU Biztonsági Stratégiája a terrorizmust fenyegetésként azonosítja, így az a második pillér hatáskörébe is beletartozik
6. úrkutatás: a műholdas rendszerek kidolgozása mind polgári mind pedig katonai szempontok alapján

Az ESDP műveletekről részletesebben egy későbbi fejezetben még bővebben esik majd szó.

2.3. Az Európai Unió Biztonsági Stratégiája (ESS)

Az ESDP fejlődésében igen fontos mérföldkönek számít az a Brüsszelben megrendezett csúcstalálkozó 2003. decemberében, amelyen jóváhagyásra került az EU Biztonsági Stratégiája (European Security Strategy - ESS) „*Egy biztonságos Európa egy jobb világban*” címmel. Az ESS hiteles identitást biztosít Európának a nemzetközi színpadon, valamint egyértelmű politikai keretet jelent az ESDP számára. Újra megerősíti azt a közös elhatározást, miszerint az EU-nak felelősségteljes szerepet kell játszania Európa biztonságának a garantálásában. Lehetővé teszi, hogy az Unió jobban tudja kezelni a fenyegetéseket és a globális kihívásokat, valamint megvalósítsa azokat a lehetőségeket, melyek nyitva állnak előtte.

Az ESS megfogalmazására elsősorban a 2003-as év döntően meghatározó nemzetközi eseményére – az Irak ellen indított háború – az EU tagállamaiban adott eltérő reakciók és a különböző nemzeti álláspontok szolgáltak alapul. Egy ilyen szituációban meglehetősen nehéznek tűnt az európai közös kül- és biztonságpolitika kívánalmainak megfelelni, vagy a fogalomnak igazi tartalmat biztosítani.⁶⁶ A megosztottság és a diplomáciai szakadás veszélye komoly kihívás elé állította a szervezetet, mert a CFSP-t egy olyan területen érte támadás, amely a kül- és biztonságpolitikai integrációnak mindig is az egyik leggyengébb pontja volt. Hiszen a nemzeti érdekek összehangolásának és egy közös európai érdek kialakításának az esélyét, elsősorban olyan kérdésekben, melyek igen közelről érintik és súlyosan befolyásolják egy adott nemzet alapvető érdekeit és értékeit, nagy kétkedések veszik körül. A probléma áthidalása érdekében tehát az európai külügyminiszterek szükségesnek ítélték meg egy átfogó európai biztonsági koncepció megfogalmazását.

A koncepció struktúrája nagymértékben hasonlít a maastrichti szerződés hárompilléres felépítésére. Az ESS egyes pillérei a biztonsági környezetet, a stratégiai célokat, valamint a megfelelő gyakorlati irányvonalakat jelölik. Tulajdonképpen a szerkezet egyszerű és logikus. Mindhárom pillér szoros kapcsolatban van egymással, az egyik a másikkra épül. Az új biztonsági környezet meghatározása után könnyen megfogalmazható, hogy milyen célokat kell teljesíteni, illetve, hogy azokat milyen módon kell megvalósítani. Nagyobb kihívásnak inkább a struktúra tartalommal való megtöltése tűnik, hiszen az fogja meghatározni az EU kül- és biztonságpolitikai

⁶⁶ 2004-re a 25 EU tagállamból 13 tagország küldött csapatokat Irakba. A maradék 12 ország vagy vagy az „ellenzők”, vagy pedig a „semlegesek” táborába tartozott. Az ellenzők közé tartozott Franciaország, Németország, Belgium és Luxembourg.

szándékát, tevékenységeinek a jellegét és természetesen kihatását más integrációs területekre is.

Az európai biztonságra veszélyt jelentő globális kihívások (szegénység, éhezés, alultápláltság, különböző betegségek és járványok) és főbb veszélyek (terrorizmus, tömegpusztító fegyverek elterjedése, regionális konfliktusok, működésképtelen államok, szervezett bűnözés) elemzése után a koncepció három célkitűzést állít fel az EU számára a biztonság megóvása és az EU által képviselt értékek terjesztése céljából:

1. a felsorolt veszélyekkel szembeállni preventív módszerek segítségével, valamint polgári és katonai képességek együttes alkalmazásával
2. megóvni Európa biztonságát a Közel-Kelet, a Balkán és a Kaukázus térségében történő fellépés által – egy széles biztonsági és stabilitási zóna létrehozása az EU körül
3. előmozdítani a multilateralizmus hatékonyságát a nemzetközi jog oltalmazása és fejlesztése által az ENSZ Alapokmányának alapelveivel összhangban⁶⁷

Ezeknek a céloknak a teljesítése érdekében az EU-nak a megelőzés stratégiáját kell folytatnia, ki kell fejlesztenie saját katonai képességeit, össze kell hangolnia az EU különböző eszközeinek az együttes alkalmazását és tiszteletben kell tartania a multilateralizmus alapelveit.

Az EU stratégiában, valamint az Egyesült Államok Nemzeti Biztonsági Stratégiájában megnevezett veszélyek és fenyegetések egymással megegyeznek. A biztonsági környezetet tehát mindkét fél egyformán értékeli, bár vannak megfogalmazásbeli különbségek, melyek látványos eltérésekre utalhatnak.⁶⁸

Mindenekelőtt Nagy-Britannia és Lengyelország szorgalmazására az EU kül-és biztonságpolitikai főmegbízottja, aki a stratégia összeállítását végezte, kiegészítette tervezetét egy bekezdéssel, amely arról tesz említést, hogy az Európai Unió a válsághelyzetekben végrehajtandó akcióit a NATO-val történő szoros együttműködéshez köti:

*„Az EU-NATO állandó megállapodások, különösen a Berlin Plusz rendszer, hozzájárul az EU műveleti képességének az erősítéséhez és a stratégiai partnerség keretében szolgál válságkezelésben a két szervezet között. Ez tükrözi azt a közös elhatározást, hogy az új évszázad kihívásaival együtt küzdjünk meg”.*⁶⁹

Ezt a beszúrást sem Németország, sem Franciaország nem fogadta kitörő lelkesedéssel, mivel e két ország, s különösképpen Franciaország, fokozottabban törekszik a NATO-tól való független katonai cselekvésre.

Ami viszont egyértelműen a francia érdekeknek való megfelelésről árulkodik, az a multilateralizmus fontosságának az ismételt hangsúlyozása. A

⁶⁷ LINDSTROM, Gustav: “The European Security Strategy: Is Venus becoming Mars?” In: *Security Strategies and their implications for NATO’s Strategic Concept*. NATO Defence College. Rome, 2005. november. pp. 27-34.

⁶⁸ Az Egyesült Államok terminológiájában a „terrorizmus elleni háború” kifejezés a jellemző. A „háború” szóhasználat erősen katonai eszközök alkalmazására utal. Ennek a kifejezésnek az európai változata jellemzően: „terrorizmus elleni harc”, mely inkább civil, mint katonai eszközök bevetésére utal. Ez a kis lingvisztikai példa is jól mutatja az egyik jellegzetes különbséget az Egyesült Államok (NATO) és az Európai Unió által preferált válságkezelő eszközök eltérő természetére.

⁶⁹ ESS p.12.

multilateralizmusnak és a multipolarizmusnak, valamint az Egyesült Államok által gyakorolt dominancia ellensúlyozására irányuló törekvéseknek a francia diplomáciában elfoglalt kiemelt szerepéről az értekezés korábbi fejezetében már bővebben esett szó.

Az EU stratégia a hatékony multilateralizmus és a preventív beavatkozás gondolatán alapszik, melyben nagy hangsúly esik a polgári eszközök alkalmazására. Ez jól árulkodik az EU valós képességeiről, szemléletmódjáról, illetve az újfajta kihívások jellegéről. Az EU, mely elsősorban egy gazdasági és kereskedelmi szervezet, de az igazságügy és a rendfenntartás területén is rendelkezik kompetenciákkal, jellegéből adódóan azzal az előnnyel bír, hogy a fenyegetések megelőzésére, vagy a már kialakult válságok kezelésére használható eszközök igen széles spektruma áll rendelkezésére. A legtöbb újonnan kialakult válsághelyzetben ezen eszközök egyedüli, vagy kombinált alkalmazása hatékonynak bizonyul a probléma rendezésére. S bár a szervezet igyekszik katonai jellegű tevékenységekben is részt venni, egyelőre erre még csak bizonyos korlátozások (elsősorban időtartam és intenzitás) mellett kerül sor. Talán nincs is ebben sok szégyellni való, hiszen az a rövid időszak, ami az ESDP fejlődésére eddig rendelkezésre állt, valamint a kezdeményezés forradalmian új jellege és az ebből adódó kihívások, még a támogató politikai akarat megléte mellett is, egy ilyen volumenű és minőségi változásra nem elegendő. Úgy tűnhet, hogy a stratégia jelen pillanatban inkább a rendelkezésre álló képességeken alapul, bár el kell ismerni, hogy jónéhány modernkori kihívás éppen ilyen képességeket igényel, s azt sem szabad elfelejteni, hogy a katonai és a polgári képességek fejlesztése még továbbra is folyamatban van. A valós ESDP kiépítésére előreláthatóan hosszabb időre lesz szükség, amerikai vélemények szerint főleg azért, mert az EU tagállamok nincsenek arra felkészülve, hogy az ambiciózus politikai célkitűzéseik érdekében a szükséges pénzügyi áldozatokat meghozzák.⁷⁰

2.4. Francia „Európa-ambíciók”

Franciaország, mivel az Európai Unió nyújtotta kereteken belül látja legjobban megvalósíthatónak egyéni érdekeit és célkitűzéseit, ezért az Unió jövőjének a fejlődési irányát igyekszik a legmesszemenőbbekig a saját érdekei szerint befolyásolni és meghatározni. A befolyás célpontja az EU által felölelt szinte összes terület, melyek közül néhány, elsősorban a foglalkoztatáspolitikával, a gazdasággal, a kutatás-fejlesztéssel és a közös kül- és biztonságpolitikával foglalkozók kiemelt előnyt élveznek. Döntően azokról a területekről van szó, melyek hangsúlyosan vannak jelen a francia politikai életben, vagy azért mert az ország egyedül nem képes az adott terület problémáinak a megoldására és azt reméli, hogy egy nagyobb súlyú entitás, mint az Unió, majd könnyebben dolgozza ki a megfelelő megoldást, vagy valamilyen speciális érdek fűzi az adott területhez, itt a közös kül- és biztonságpolitikát lehetne példaként említeni, melynek az európai szintre történő emelésével olyan előnyökre, pozíciókra próbál szert tenni, melyekre egyedül nem lenne képes.

Ha a politikai akarat és elkötelezettség Európa irányába ennyire kézzelfogható és ennyire hangsúlyosan van jelen, akkor felmerül a kérdés: mivel magyarázható az, hogy amikor a francia társadalomnak véleményt kell nyilvánítania egy-egy nagy volumenű európai projekt jövőjéről, akkor a támogatottság nagysága már nem annyira egyértelmű, sőt ... a maastrichti szerződés még éppen hogy megfelelt a népszavazáson,

⁷⁰ LINDSTROM, Gustav: “The European Security Strategy: Is Venus becoming Mars?”

az EU alkotmány viszont már fennakadt ezen a próbán. Általános vélemény szerint az elutasítás nem az alkotmánynak, hanem a hatalmon lévő kormány, és azon belül is Chirac elnök politikájának szólt. Mindazonáltal megakasztotta az integráció fejlődési ütemét, a közös kül- és biztonságpolitika területén elsősorban azzal, hogy nem legalizálta a külügyminiszteri poszt létrehozását, aminek egyértelmű negatív hatása van a megfelelő struktúra kialakítására, mert így ismét csak később kerül sor a felelősségi körök és a munkafolyamatok egyértelmű definiálására.

A francia Európa-ügyekért felelős miniszter asszony az Európa jövőjére vonatkozó tervek kapcsán első helyen emeli ki az alkotmány elfogadásának és ratifikálásának a szükségességét, hiszen a jövő Európája nem építhető fel kizárólag a nizzai szerződés nyújtotta alapokon.⁷¹ A jövőbeni siker nagymértékben függ attól, hogy sikerül-e az állampolgároknak egyértelműen elmagyarázni, hogy mit tartalmaz a dokumentum és sikerül-e őket aktívan bevonni. Franciaország jövője egyértelműen az Európai Unió keretein belül nyugszik és az ország a jövőben is teljes szerepet fog játszani Európában azért, hogy a francia érdekeknek megfelelően egy erős, politikailag aktív, ambiciózus, a kölcsönös támogatás elvét valló Európa jöjjön létre. Ezt a célkitűzést Franciaország mindenekelőtt Németországgal osztja.

A francia célkitűzés egy hármas pilléren nyugvó akcióterv megvalósításával tűnik elérhetőnek, melynek a három fő eleme a következő:

1. egy kézzelfoghatóbb Európa létrehozása
2. megfelelő válaszlépések kidolgozása az EU kibővítésével és a globalizációval járó kihívásokra
3. az állampolgárok fokozottabb bevonása

Az Európai Unió állampolgárai számára egy kézzelfoghatóbb Európa létrehozásához vezető út első állomása az új munkahelyek létrehozása, valamint a gazdasági növekedés előmozdítása.⁷² Erre Franciaországban azért is nagy szükség lenne, mert a munkanélküliségi mutatók az európai átlag felett vannak és a probléma erősen hozzájárul a társadalmi feszültségekhez. Mindehhez persze elengedhetetlen az ipari kutatás-és fejlesztés iránt tanúsított nagyobb európai elkötelezettség, mindenekelőtt a rendelkezésre álló pénzügyi források területén. Francia elképzelések szerint a GDP 3%-át kellene erre a célra fordítani.

A második legfontosabb feladat az állampolgárok biztonságának a garantálása. A biztonság itt nem kizárólagosan a közös kül- és biztonságpolitika által lefedett területekre utal, hanem annál sokkal többre; a biztonság széleskörű értelmezéséről van itt szó, mely magába foglalja a fogyasztóvédelmet, a környezetvédelmet, a polgári védelmet éppúgy, mint az illegális bevándorlás,⁷³ a szervezett bűnözés, vagy a terrorizmus elleni harcot, s természetesen mindezek mellett a klasszikus biztonsági kihívásokat.

⁷¹ COLONNA, Catherine az európai ügyekért felelős miniszterasszony beszéde a Nagykövetek XIII. Konferenciája alkalmából. Párizs, 2005. augusztus 30.

⁷² COLONNA, Catherine: "Les ambitions françaises pour l'Union européenne". In: *Le Figaro*, 2006. január 17.

⁷³ Chirac elnök szerint erősíteni kell a határellenőrzést a probléma csökkentése érdekében, de ez így önmagában még nem elég. Olyan megoldást kell találni, melyben a biztonság garantálása mellett figyelmet fordítanak a fejlődést elősegítő segélyprogramokra a szegénység leküzdése érdekében és az emberi méltóság tiszteletére. Európának tehát a szigorúbb határőrzet mellett támogatnia kell az afrikai országok fejlődését és a szegénység elleni küzdelmet. In: CHIRAC, Jacques: "Europe needs strength and solidarity". In: *Financial Times*, 2005. október 26.

Végezetül az európai identitás erősödése prognosztizálható az európai köztisztviselői státusz bevezetésével, illetve mindazon európai programok és ösztöndíjak nyújtotta lehetőségek jobb kihasználása által, melyek az európai diákok nagyobb mobilitását, csereprogramokban történő részvételét és az országok közötti intenzívebb kulturális és oktatási együttműködést teszik lehetővé.

Az EU kibővítése egy tudatos választás és egy történelmi kötelezettség eredményeként jött létre. Valószínű, hogy ennek a folyamatnak az előnyeit (többek között a megnövekvő export új munkahelyek létrehozását teszi lehetővé) a francia kormányzat nem ismertette kellőképpen a francia állampolgárokkal, ezzel magyarázható a kibővítés folyamatát érő sorozatos kritika. Ezzel együtt a francia kormányzat komoly figyelmet fordít arra, hogy a jelöltek, illetve az új tagországok által tett kötelezettségvállalások maradéktalanul teljesítésre kerüljenek, s ezáltal a kibővítési folyamatok végeredménye ne egy sok szempontból felhígult Európai Unió legyen.

A globalizáció francia szemszögből történő megítélése során hangsúlyozottan kerül előtérbe annak kettős jellege: egyfelől egy óriási esélyről van szó, de ugyanakkor a velejárási gazdasági és szociális kihívások is legalább ugyanannyira hatalmasak. Franciaország eltökélt abban, hogy segítse az Európai Uniót a globalizáció egyik főszereplőjévé válni, olyan nemzetközi szereplővé, mely tudja, hogyan profitáljon a folyamatból, de ugyanakkor megvéd annak negatív hatásaitól és nem engedi, hogy az általa képviselt értékek,⁷⁴ elsősorban a szociális értékek annak áldozatául essenek. Franciaország nem valószínű, hogy valaha is hozzá fog járulni ahhoz, hogy Európa egy pusztán szabadkereskedelmi övezetté váljon.⁷⁵

Az utolsó pillér, mely az állampolgárok széleskörűbb bevonását tűzi ki célul gyakorlatilag egy új kommunikációs stratégiának felel meg. A francia kormánynak jobban és hatékonyabban kellene figyelnie, más szóval meghallania a francia állampolgárok véleményét, elmagyaráznia és megértetnie a történések és a változások okát, tartalmát, s végül befolyásolnia a közvélemény alakulását. Jobban el kellene tudnia magyarázni, hogy mi történik Európában, milyen megbeszélések vannak folyamatban Európa jövőjéről, hiszen Európa már nem csupán egy külpolitikai téma, hanem egy olyan entitás, mely az állampolgárok mindennapi életére van komoly kihatással. Ebbe az új stratégiába a parlament szerepének módosulása is beletartozik, kormányzati ígéretek szerint a parlamentnek juttatott bővebb információ, vagy a véleményformálás nagyobb lehetősége is hozzájárul majd ahhoz, hogy a parlament szerepvállalása intenzívebbé váljon.⁷⁶

Érdekes ezen a ponton egy kicsit elidőzni a francia közvélemény, valamint a biztonság és védelempolitika kapcsolatáról. Ebben segítségül szolgál az Eurobarometer 2004-es felmérése, mely több szemszögből közelítette meg a francia állampolgároknak az EU különböző közösségi vívmányairól – beleértve a közös kül- és biztonságpolitikát is – alkotott véleményét.⁷⁷

A franciák számára a legnagyobb aggodalomra adnak okot:

⁷⁴ Francia értékek: szabadság, szociális piacgazdaság, szolidaritás, emberi méltóság tisztelete.

⁷⁵ CHIRAC, Jacques: "Europe needs strength and solidarity". In: *Financial Times*, 2005. október 26.

⁷⁶ COLONNA, Catherine az európai ügyekért felelős miniszterasszony beszéde a Nagykövetek XIII. Konferenciája alkalmából. Párizs, 2005. augusztus 30.

⁷⁷ JANKOWSKI, Barbara: "French survey. Europe's Common Security: Attitudes and Opinions in France, Germany and Italy". In: *Forum International*, 2004. december. pp. 21-34.

1. nemzetközi terrorizmus
2. szervezett bűnözés
3. nukleáris balesetek
4. tömegpusztító fegyverek terjedése

....

Legutolsó helyen: hagyományos – nukleáris háborútól való félelem

Ez az értékelés teljes mértékben megegyezik a francia politikai körök és maga Chirac elnök által is megfogalmazott legfontosabb fenyegetések sorrendjével. Ez valószínűleg arra szolgál bizonyítékkul, hogy a francia politikai közeg sikeresen adta át az üzenetét, mondhatni sikeresen tudta befolyásolni a közvéleményt.

Arra a kérdésre, hogy mely területek fontosak kiemelten az Európai Unió számára a válaszadók a következőképpen foglaltak állást:

1. terrorizmus elleni harc – 96%
2. munkanélküliség elleni harc – 95%
2. békés és biztonságos Európa – 95%
- ...
11. az EU szerepének a megerősítése a világban – 64%

Legutolsó helyen: EU kibővítése

Ebből a felmérésből arra lehet következtetni, hogy a francia állampolgárok számára, de valószínűleg a legtöbb ember számára is a világon, a fizikai és az egzisztenciális biztonság iránti igény a leginkább meghatározó, elég csak Maslow modelljére gondolni, ahol a biztonság iránti emberi igény a második legfontosabb eleme a szükségleteket ábrázoló piramisnak. Tehát kommunikációs szempontból nemcsak arról van szó, hogy a kormány sikeresen tudja átadni az általa fontosnak ítélt üzenetet, de erre az üzenetre komoly fogadókészség is mutatkozik, hiszen az állampolgárok egyik alapvető emberi szükségletéről esik szó. Az EU kibővítése iránt mutatott alacsony érdeklődés – ahogyan azt az Európa-ügyekért felelős miniszter asszony már említette – valószínűleg a gyenge kormányzati kommunikációval, az ellenérvek számos megnyilvánulási formájával és a közvélemény ez irányban mutatott gyenge receptív képességével magyarázható.

A CFSP franciaországi támogatottsága közel 67%, ami megfelel az EU átlagnak; az ellentábor nagysága (27%) viszont túlmutat az európai átlagon. Az ESDP támogatottsága 77%, mely viszont magasabb az EU átlagnál. Ezekből az adatokból az a következtetés vonható le, hogy Franciaországban kicsi azoknak a tábora, akik nem alkotnak semmilyen véleményt az EU kül- és biztonságpolitikai törekvéseiről, vagyis az állampolgárok döntő többsége valamilyen irányban állást foglal. Az viszont, ahogyan a francia kormányzat az ESDP-t kiemelt fontosságú területként kezeli, már nem mutatkozik meg egyértelműen az állampolgári véleményalkotás szintjén.

Arra a kérdésre, hogy milyen esetekben jogosult a fegyveres erők bevetése, a francia közvélemény álláspontja a következő:

1. segítségnyújtás a francia lakosság számára katasztrófa esetén – 98%
2. humanitárius segítségnyújtás – 95%
3. az ország belső biztonságának a garantálása – 92%

Jól látszik, hogy azoknak a műveleteknek van a legnagyobb legitimitása, amelyeknek a legerősebb a közvetlen kihatása a lakosságra. Az európai gyorsreagálású haderő létrehozását kiemelkedően magas, 84% pártolja, ebben Franciaország bizonyul a legnagyobb támogatónak Európában. A haderő külföldi országokban történő bevetését a közvélemény azokban az esetekben fogadja el jogszerűnek, ha erre a saját területi integritásának a védelmében, katasztrófa sújtotta lakosság megsegítése céljából, vagy a világ békéjének a fenntartása, illetve helyreállítása érdekében kerül sor. Az európai biztonság-és védelempolitikában a döntéshozatalt 49% helyezi európai szintre, 21% a nemzeti adminisztráció, 15% pedig a NATO hatáskörébe utalja.

Az identitás vizsgálata alapján elmondható, hogy a franciák 53%-a ragaszkodik Európához, ami a harmadik legmagasabb érték Európában. A két domináns identitástudat az „elsősorban európai majd francia” (9%) és az „elsősorban francia és utána európai” (54%), mely összességében 63% és így magasabb, mint az európai átlag.

Összefoglalásképpen⁷⁸ elmondható, hogy a francia válaszadók a biztonságot érintő fenyegetéseket és veszélyeket olyan eszközök segítségével képzelik el kezelni, mint a diplomácia, a demokratizálódási folyamatok támogatása, gazdasági segítségnyújtás és szigorúbb határőrizet. A többség véleménye szerint a fegyveres erőket a béke oltalmazására kell felhasználni és csak egy kisebb csoport gondolja úgy, hogy a fegyveres erők feladata a háborúk megvívása, még akkor is, ha ez a háború jó ügyet szolgál. A többség véleménye szerint a nemzeti és az európai haderőknek egymás mellett kell létezniük és csak a kisebbség gondolja úgy, hogy egy európai haderő teljes mértékben felválthatja a nemzeti haderőt. A franciák többsége támogatja Európa védelmének az EU általi biztosítását, s csak nagyon kevesen adnának ebben a feladatban szerepet a NATO-nak.

A francia közvéleménynek az ESDP-vel szemben támasztott elvárásai tehát nagyok, nagyobbak, mint amit a jelenlegi európai intézmények és az európai politika kezelni tud. A kihívás kezelése érdekében erősíteni kell az állampolgároknak az EU intézményekbe vetett hitét, azoknak a cselekvési képességét, nagyobb átláthatóságot kell biztosítani ezeknek a szervezeteknek a működésével kapcsolatban és több információt kell az állampolgárok számára rendelkezésre bocsátani, amelyekből részletesebb ismereteket lehet szerezni az európai katonai és civil válságkezelő képességek bevetéséről, a bevetés részleteiről és az elért sikerekről.

A francia Európa-ügyekért felelős miniszter asszony által felsorolt területek közül a francia Európa-tervek fókuszában egyértelműen a gazdaság, a kutatás-fejlesztés, az energiapolitika, valamint a közös kül- és biztonságpolitika áll. A franciák nagy ambíciója, hogy egy olyan politikai Európa megteremtéséhez járuljanak hozzá, mely megfelelő erővel és befolyással bír a nemzetközi szinten, de ugyanakkor nem feledkezik meg a szolidaritás fontosságáról sem.⁷⁹

2.5. Francia „Európa-ambíciók” – közös kül- és biztonságpolitika

Az Európai Unió a bizonytalanság állapotába került azok után, hogy Hollandia és Franciaország elutasította az európai alkotmányt 2005. tavaszán. A biztonság és a

⁷⁸ JANKOWSKI, Barbara: “French survey. Europe’s Common Security: Attitudes and Opinions in France, Germany and Italy”.

⁷⁹ COLONNA, Catherine: “Les ambitions françaises pour l’Union européenne”. In: *Le Figaro*, 2006. január 17.

védelempolitika terén elért sikerek azonban segíthetnek kiszabadulni ebből a megtorpanásból, újraéleszthetik a megrendült bizalmat, valamint további fejlődésre sarkallhatnak. Az ESDP akár még az európai integráció új húzóágazata is lehet, mely további fejlődésre, a dinamizmus helyreállítására ösztönöz a kevésbé sikeres területeken is.

Az ESDP keretein belül megszervezett műveletek bizonyítékul szolgálnak arra, hogy az európaiaknak megvan a válságkezeléshez szükséges tudásanyaguk és az a képességük, hogy polgári, illetve katonai szinten egyaránt képesek legyenek a fellépésre. A legfrissebb ESDP eredmények közül érdemes megemlíteni:⁸⁰

1. EU tervezőközpont a tengerentúli műveletek végrehajtásához szükséges képességek fejlesztése érdekében
2. Harccsoportok felállítása,⁸¹ melynek az összlétszáma a jelenlegi felajánlások alapján 15⁸²
3. Európai Katonai Rendőrség létrehozása⁸³
4. Európai Védelmi Ügynökség, mely elősegíti egy versenyképes európai védelmi ipar megteremtését⁸⁴
5. Európai közös stratégiai kultúra továbbfejlesztése (közös oktatási és kiképzési programok)

Érdemes megjegyezni, hogy a közös kül- és biztonságpolitika fejlődési folyamatában a harccsoportok létrehozásának ötletével egy újabb mélyreható előrelépést kezdeményező egyezmény köthető a francia-brit együttműködéshez. Az ESDP koncepció előterjesztése után, mely meghatározta a közös kül- és biztonságpolitika gyakorlati megvalósítását, a harccsoportokról szóló javaslat ismét egy hatalmas lépést jelent egy hihető és hatékony ESDP létrehozása felé vezető úton.

⁸⁰ ALLIOT-MARIE, Michèle: "Security could be Europe's great rallying point". In: *Financial Times*, 2005. december 5.

⁸¹ A harccsoportok létrehozásának az ötlete a 2003. februárjában, a Le Touquet-ben megrendezett francia-brit csúcstalálkozón merült fel először, melynek pontosítására a 2003. novemberi londoni találkozó alkalmával került sor (később Németország is csatlakozott a javaslatához). Mindkét ország egyetértett olyan harccsoportok létrehozásának a szükségességében – kb.1500 fős létszámmal csapatonként -, melyek erősítenék az EU gyorsreagálású képességét ENSZ műveletek támogatása során. Az ESDP keretein belül 2003. júniusában végrehajtott Artemis hadművelet tipikus példája volt egy ilyen csapat lehetséges bevetésének. A tervek szerint egy –egy csapat összlétszámát tekintve 2500 főből állna, melyből 1500 fő képezne a harcoló erőket és 1000 fő végezné a különböző támogatási feladatokat, 15 napon belül bevethető lenne, magas intenzitású műveletek ellátására is képes lenne és összhaderőnemi képességekkel rendelkezne (haditengerészeti és légierő egységekkel). Elviekben a harccsoportokról szóló javaslat megvalósításában bármelyik tagállam részt vehet, azonban azt hangsúlyozni kell, hogy magas szintű interoperabilitásra van szükség a kiképzés, a felszerelések, a parancsnoki struktúra és a tervezés területén. Franciaország vállalásai: egy 100%-ban francia taktikai csapat felállítása és részvétel két taktikai csapatban más országokkal együtt.

⁸² ALLIOT-MARIE, Michèle: "Security could be Europe's great rallying point".

⁸³ Francia javaslatra, Spanyolország, Olaszország, Franciaország, Hollandia és Portugália 2004. szeptemberében írta alá az Európai Katonai Rendőrség létrehozásáról szóló egyezményt. Feladata elsősorban azoknak a tennivalóknak az ellátása, melyek a válságkezelés katonai stádiumából a civil stádiumba történő érzékeny átmeneti időszak alatt jelentkeznek. Ennek a katonai jellegű szervnek a központja Vicenzában található és az alapító tagok mellett egyéb csatlakozni kívánó országok előtt is nyitva áll. A 800 fős mag bevetésére 30 napon belül kerülhet sor, melyet a 2300 főből álló készenléti állapotban lévő utánpótlás egészít ki.

⁸⁴ Már az ügynökség megalapítása előtt is több közös együttműködési program létezett, melyek közül érdemes megemlíteni az A400M szállítórepülőgépet, az NH90 szállítóhelikoptert, vagy a FREMM többcélú fregatt kifejlesztését célzó programokat.

A jövőre vonatkozóan a legfontosabb ESDP feladatokat francia álláspont szerint három fő csoportban lehet összegezni, melyek a következők:⁸⁵

1. Műveletek
2. Kutatás és képességek
3. Kiképzés és tréning

Elsőként érdemes néhány szót a (1) műveletekkel kapcsolatban szólni. Az EU katonai műveleteket eddig a Macedóniában, Bosznia-Hercegovinában, valamint a Kongói Demokratikus Köztársaságban hajtott végre. Ezekre a műveletekre a Balkánon a Berlin Plusz rendszerben került sor, vagyis a NATO eszközök és parancsnoki struktúra felhasználásával. Ezzel szemben Afrikában más volt a helyzet, ott a parancsnoki feladatokat egy keretnemzet, Franciaország látta el. Francia álláspont szerint az EU-nak törekednie kell arra, hogy minél több olyan műveletet tudjon végrehajtani, a még hiányzó képességek és a tervezői-parancsnoki struktúrák lehető leggyorsabban történő megvalósítása után, melyekben függetlenül, a NATO támogatás igénybevétele nélkül tud eredményt elérni.

Az ESDP legfontosabb új eszközei a harccsoportok és az Európai Katonai Rendőrség; Franciaország mindkettőhöz nagy reményeket fűz, nemcsak azért, mert ezekkel a saját képességekkel jobban megnő az Egyesült Államoktól és a NATO-tól való függetlenség megteremtésének az esélye, hanem mert mindkettő francia kezdeményezés alapján jött létre. Az első harccsoportok előreláthatóan 2007 első felére válnak műveletre bevethetőnek.

A (2) kutatás és a képességek területén a figyelem döntően az Európai Védelmi Ügynökség szerepére fog esni, mely hosszú távú keretet biztosít az európai politika kialakításához a képességek fejlesztése, az európai fegyverkezési együttműködés támogatása, az európai védelem ipari és technológiai alapjainak az erősítése és a kutatás terén. Francia szemszögből a kutatás legfontosabb területei közé tartoznak a robotrepülőgépek, a repülőgépek levegőben történő üzemanyagfelvétele és a világűr.

A (3) közösen folytatott képzések jelentősége nemcsak abban rejlik, hogy ezáltal egy koherensebb, közös stratégiai kultúrát lehet majd az Európai Unióban kialakítani, hanem abban is, hogy ily módon nagymértékben fejlődni fog az interoperabilitás képessége is. Példaként érdemes megemlíteni a francia-belga keretek között zajló vadászpilóta-képzést, vagy a francia-német helikopterpilóta-képzést.

⁸⁵ DE LA GRANGE, Arnaud: "Paris veut relancer l'Europe de la défense". In: *Le Figaro*, 2005. október 13.

Közösségi vívmányok az európai védelempolitika terén

Műveletek	Eszközök	Együttműködések
<p>Macedónia és Bosznia-Hercegovina (a Berlin Plusz rendszeren belül, NATO eszközökkel)</p> <p>Szudán (támogató misszió)</p> <p>Aceh (támogató misszió)</p> <p>Kongói Demokratikus Köztársaság (Artemis művelet egy keretnemzet által – FR)</p>	<p>Európai Katonai Rendőrség</p> <p>(SP, PO, IT, HOLL, FR: 800 fő bevetése egy hónapon belül)</p>	<p>Kiképzés: (FR-német: helikopterpilóták kiképzése; FR-Bel: vadászpilóták kiképzése)</p>
		<p>Képességek: multilaterális fegyverkezési programok (A400M szállító-repülőgépek, NH90 helikopterek, Meteor és Scalp rakéták, Fremm fregatt, Neuron robotrepülőgépek)</p>
		<p>Gyorsreagálású harccsoportok (20 tagállam vállalkozott ezeknek az 1500 fős csapatoknak a felállítására)</p> <p>Európai Védelmi Ügynökség (2004. júliusában jött létre, költségvetése: 20 millió euró)</p>

3. sz. táblázat: Közösségi vívmányok az európai védelempolitika terén

Forrás: Le Figaro, 2005. október 13.

A táblázatot fordította és szerkesztette: Boros Anna

Bár az európai biztonság-és védelempolitika az európai integrációnak az utóbbi években kétségtelenül a legjelentősebb mértékben fejlődő területe, ez azonban mégsem jelenti azt, hogy a növekedés üteme teljesen kielégítő lenne. Ez a megállapítás az európai védelmi miniszterek 2005. októberi lynehami ülésén hangzott el, egy nappal az után, hogy a washingtoni székhelyű Nemzetközi Stratégiai Tanulmányok Központja által megjelentetett tanulmány előszavában Joseph Ralston amerikai tábornok, a NATO európai erőinek volt főparancsnoka és Klaus Naumann német tábornok, a szövetség

katonai bizottságának volt elnöke meglehetősen éles hangú kritikát fogalmazott meg az európai védelmi integráció kapcsán.⁸⁶

A katonai körökben mind a mai napig igen befolyásos két tábornok határozottan leszögezte, hogy a kontinens országainak végre nagyobb erőfeszítéseket kellene tenniük a kollektív védelmi képességek és ezáltal haderőik fejlesztése érdekében, máskülönben nem lesznek képesek megvédeni saját érdekeiket, megőrizni a komoly partneri kapcsolatot az Egyesült Államokkal és a NATO életképességét is veszélybe sodorhatják. Bár Európa jelenleg békében él, ez azonban nem jelenti azt, hogy nem kell többé komoly biztonsági kihívásokkal szembenéznie. Kiemelik a „működésképtelen államok” okozta fenyegetést, a határokon is átnyúló bűnözést, a regionális konfliktusokat, valamint a terrorizmust és a tömegpusztító fegyverek terjedése által okozott kockázatokat, melyekkel mind Európának, mind az Egyesült Államoknak meg kell küzdenie.

A tanulmányban kiemelik, hogy Európa nem rendelkezik elegendő szállítógéppel, különleges kommandós alakulattal és megfelelő parancsnoki, irányítási rendszerekkel. Azt javasolják, hogy az egymás közötti és a NATO-val történő erőfeszítések jobb koordinációja segítségével, a védelmi költségvetések egynegyedének a kutatás-fejlesztésre történő fordításával és új fegyverek beszerzésével ériék el a szükséges képességeknek a kívánt szintre történő emelését.

A tanulmány megjelenésével egy időben Javier Solana, a CFSP főmegbízottja is éles hangú kritikával illette az EU tagállamait, amiért azok nem fordítanak kellő mértékben a költségvetésükből védelmi kiadásokra és fejlesztésekre.⁸⁷ Solana kiemeli, hogy a tagállamok csak a már meglévő szintű kötelezettségvállalásaikat kívánják fenntartani és nem állnak készen arra, hogy újabb feladatokat vállaljanak fel. Elkeserítőnek találja, hogy bár Európában összesen több mint 2 millió fő visel katonai egyenruhát, az Uniónak nehézségekbe ütközik ennek az erőnek az 5 százalékánál többet bevetni. Véleménye szerint a helyes út az lenne, ha a forrásokat közös rendelkezésre bocsátanák, a feladatokat egymás között megosztanák, és a tagállamok, elsősorban is a kisebbek, bizonyos feladatokra specializálódnának.

Ami a védelmi költségvetést illeti, Solana véleménye szerint az európaiak nemcsak, hogy keveset költenek – az Egyesült Államok éves védelmi költségvetésének pusztán a felét – de még azt is rosszul költik el. Igaz, hogy Európának sem megfelelő eszközei, sem pedig ambíciója nincsen, hogy a „világ rendőrvé” váljon, de a GDP 1.9%-nak a védelmi célokra történő kiadása az USA 3.4%-hoz képest mégiscsak kevés. A költségvetés növelése nemcsak a tagállamok szándékának a függvénye: kritikus tényezőként kell számolni az Európai Parlamenttel is, amely komoly fenntartásokkal közelíti meg a védelmi kiadásokra fordítandó források növelésének az igényét mindaddig, amíg nem kap nagyobb beleszólási jogot az EU missziós műveletek terén.⁸⁸

Az ESDP hiányosságai jól ismertek: stratégiai szállítás, repülőgépek levegőből történő utántöltése, precíziós lőszer, kommunikációs és irányítási rendszerek, műholdrendszeres felderítés, speciális alakulatok és támadóhelikopterek. Ezeknek a beszerzéseknek és fejlesztéseknek a koordinálásában fontos szerep hárul majd az Európai Védelmi Ügynökségre, mely csak akkor bizonyul igazán életképesnek, ha az elemzésekből majd döntések születnek, a döntésekből beszerzések, s a beszerzések

⁸⁶ ZECCHINI, Laurent: “Les Vingt-Cinq veulent donner un nouvel élan à la défense européenne”. In: *Le Monde*, 2005. október 15.

⁸⁷ ZECCHINI, Laurent: “Les Vingt-Cinq veulent donner un nouvel élan à la défense européenne”.

⁸⁸ DOMBEY, Daniel: “Solana to stress strain on EU foreign policy”. In: *Financial Times*, 2005. október 28.

végül igazi képességeket fognak eredményezni. A tagállamok ennek a folyamatnak az első lépcsőjével már elkészültek, de a továbbiakban is rajtuk a sor a költségvetési hozzájárulások növelésével.

Franciaország jól ítéli meg az ESDP hiányosságait és teljes mértékben tisztában van annak kívánatos fejlesztési irányvonalával, illetve a védelmi költségvetés növelésének a szükségességével. A francia védelmi költségvetés negyedik éve folyamatosan emelkedő tendenciát mutat, a 2006-ra előirányzott költségvetés 37.7 milliárd euró, amely 3.7 %-kal több mint a 2005-ben rendelkezésre álló összeg volt.⁸⁹ A 2006-os költségvetés közel fele (15.7 milliárd euró) védelmi beszerzések fedezésére szolgál. Ebből a legnagyobb egyszeri kifizetés Franciaország második repülőgép-hordozójának a megépítését fedezi 926 millió euró összegben. A 2006-os költségvetésből Franciaország 1.4 milliárd eurót szándékozik kutatás-fejlesztésre fordítani, mely terület az EU-ban is prioritások közé tartozik. Ezen kívül a francia költségvetési tervben szerepel még 14 Rafale vadászrepülő, illetve 7 Tigris harci helikopter beszerzése is. Megrendelésre kerül egy Barracuda nukleáris tengeralattjáró is, melyből további öt kerül még majd megvásárlásra 2014-ig. 117 millió eurót szándékoznak költeni a szárazföldi harcoló alakulatok új felszereléssel történő ellátására. A haditengerészet számára pedig 50 Scalp rakéta megrendelésére kerül sor 2006-ban.

Ezek a fejlesztési irányvonalak persze elsősorban, de nem kizárólagosan a francia nemzeti érdekeknek megfelelően kerültek kidolgozásra, összhangban az 1994-es „Fehér könyv a védelemről” című dokumentummal, mely a stratégiai orientációt határozta meg Franciaország számára, valamint az 1997-2002-es katonai programmal, mely tartalmazza a fegyveres erők 2015-re tervezett modelljét. A 2003-2008-as katonai program megerősíti ezt az irányvonalat, melyet néhány olyan változtatás egészít csupán csak ki, melyekre a legutóbbi válságokból és konfliktusokból szerzett tapasztalatok kapcsán volt szükség.⁹⁰

Az ESDP irányába mutatott francia elkötelezettséget jelzi az is, hogy a közelmúltban az EU Katonai Bizottságának⁹¹ az elnöki tisztjére Franciaország jelöltjét, Henri Bentégeat tábornokot, a francia vezérkari főnököt választották meg.⁹² Bentégeat tábornok 2006. november 6-án vette át a funkciót három év időtartamra olasz kollégájától, s ezzel az EU legmagasabb katonai szervének az élén egy francia tábornok szolgál. Ez nemcsak presztízs értékű esemény, de óriási lehetőség is a francia érdekek európai szinten történő érvényesítésére, illetve arra, hogy Franciaország az európai biztonság-és védelempolitika terén az élmezőnyben maradjon.⁹³

⁸⁹ LEWIS, Jac: “French defence budget boosted for a fourth year.” In: *Jane's Defence Weekly*. 2005. október 5.

⁹⁰ „The 30 year prospective plan: A summary”. Francia Védelmi Minisztérium. 2005. június.

⁹¹ Az EU Katonai Bizottságának (EU Military Committee – EUMC) létrehozásáról az 1999-es helsinki EU csúcstalálkozó során született döntés az ESDP többi csúcsszervével együttesen. Az EUMC a legmagasabb katonai szerv az EU Tanácsban. A tagállamok vezérkari főnökei alkotják, akiket az állandó katonai képviselők helyettesítenek. Az EUMC látja el tanáccsal és ajánlásokkal az EU Politikai és Biztonsági Bizottságát.

⁹² MERCHET, Jean-Dominique: “La France bientôt à la tête de l'Europe militaire”. In: *Libération*, 2006. január 9.

⁹³ A hatodik ISAF missziót Afganisztánban az EUROCORPS vezette a francia származású Jean-Louis Py tábornok irányítása alatt.

2.6. EU képességek és elvárások

Az EU válságkezelésben betöltött szerepét és annak hatékonyságát, mint ahogyan arról már az előbbiekben is szó esett, igen sok kritika éri a kialakulás kezdeti stádiumától kezdve egészen napjainkig. Ennek természetesen a kézzelfogható magyarázata abban rejlik, hogy az ESDP ambíciók és az ezek alapján felvállalt feladatok és műveletek nem mindig voltak egyensúlyban a szervezet számára rendelkezésre álló képességek és eszközök nyújtotta lehetőségekkel. Bár az ESDP sokat fejlődött a létrehozása óta eltelt rövid időszak alatt, hiszen elég csak arra gondolni, hogy az első ESDP műveletet követő három évben összesen 12 katonai és civil műveletre került sor, a valós katonai képességek megvalósulása még várat magára. Bár a legtöbb szereplő uniós, illetve tagállami szinten tisztában van a hiányosságokkal, a kérdés az, hogy hajlandóak lesznek-e azért áldozni, hogy a jelenleg rendelkezésre álló képességeket a megkívánt szintre, a politikai ambíciókkal nagyobb összhangba hozzák.

El kell ismerni, hogy az EU által eddig folytatott műveletek döntő többsége a nem katonai jellegű eszközök használatára épült. Ez nem meglepő, hiszen a szervezet eredendően egy gazdasági, kereskedelmi óriás, tehát a leghatékonyabb eszközök és válságkezelési mechanizmusok is ezekről a területekről kerülnek ki. De természetesen szükség van a klasszikus katonai képességekre és eszközökre is, főleg azért, mert a hidegháború lezárását követő instabil, átmeneti időszaknak még nincsen vége s ezért nehezen prognosztizálható, hogy akár az átmeneti időszakban, akár annak a lezárulása után létrejövő új világrendben milyen konkrét katonai képességekre lesz majd szükség. A SHAPE területén működő, a SHAPE különböző szervezeti csoportjaival együttműködést folytató EU törzs parancsnokának a véleménye⁹⁴ szerint azonban a XXI. század kihívásait döntően a pénzügyi és kereskedelmi versengés, az új pénzügyi megállapodásokért folyó harcok jellemzik, melyeknek a jellege sokkal közelebb áll a diplomáciai és gazdasági eszközökkel történő válságkezeléshez, mint a hagyományos katonai eszközök bevetésével történőhöz. Valószínűleg ez a megközelítés inkább helytálló azokban az esetekben, amikor a válság megfékezésére és megoldására még a kezdeti stádiumban sor kerülhet egy gyors beavatkozás eredményeként, vagy ha a válság intenzitása nem túl komoly. Egy hosszan tartó, magas intenzitású válság esetében, mint amilyen a boszniai háború is volt, gazdasági és diplomáciai eszközök bevetése önmagában még nem fog eredményt hozni. Érdemes ezt a megállapítást egy kicsit közelebbről is megvizsgálni a „képességek és elvárások modell” alkalmazásának a segítségével.

A képességek és elvárások modell⁹⁵ segít „megmérni”, s ezáltal értékelni a CFSP hatékonyságát. Az elvárások tükrözik azokat az eredményeket és célokat, melyeket a témában érintett különböző szereplők megvalósulni kívánnak látni, míg a képességek azon eszközök összessége, melyek az adott válaszlépésben rendelkezésre állnak és melyeket fel lehet használni az adott célok elérése érdekében. E két komponens egymáshoz való viszonya, a köztük lévő esetleges szakadék jellege fog választ adni arra, hogy az adott mechanizmus milyen hatékonysági fokon működik. Ha az elvárások és a képességek konvergálnak, akkor nagy valószínűség szerint a hatékonyság magas értéket fog mutatni; ennek hiányában pedig alacsony.

⁹⁴ Lennart Danielsson a svéd haditengerészet kapitányával, az EU törzs parancsnokával folytatott személyes megbeszélés folyamán elhangzott kijelentés

⁹⁵ DOVER, Robert: “The EU and the Bosnian Civil war 1992-95. The Capabilities-Expectations Gap at the Heart of EU Foreign Policy”. In: *European Security*, 2005. szeptember. pp. 297-318.

A modell jól adaptálható bármilyen tevékenység hatásfokának a mérésére, bár bizonyos buktatókkal már előre is érdemes tisztában lenni. Ezek közül az első az, hogy ez a modell nem fordít elég figyelmet a hatékonyság mérésére a kívánt végeredményt illetően. Más szavakkal kifejezve, lehet, hogy a képességek és az elvárások egymáshoz viszonyított relációja alapján jogos a hatékonyságról beszélni, de az már egyáltalán nem biztos, hogy az elért végeredmény egyben hatékony választ nyújt az adott probléma megoldására. Ahhoz, hogy erre a kérdésre is megfelelő választ lehessen adni, nem elég kizárólag az eredeti két komponenst vizsgálni, hanem azt is analizálni kell, hogy a valós, elért eredmények összhangban állnak-e a kezdeti elvárásokkal és a kitűzött célokkal. Az a szituáció is elképzelhető, hogy az elvárások és a képességek közötti konvergencia fennáll, tehát a fent említett modell értelmében jogos a hatékonyságról beszélni, azonban az elvárások nem a valós helyzetnek megfelelően kerültek megfogalmazásra, így az elért eredmények messze elmaradnak az ideálisnak mondható eredményektől, tehát a folyamatot összességében hibás a hatékony jelzővel illetni.

A boszniai háború esetében az EU-val szemben támasztott elvárások a gazdasági és diplomáciai eszközökkel történő beavatkozásra vonatkoztak és arra a feltételezésre épültek, hogy ezek a lépések majd döntő befolyással lesznek a válság kimenetelére. Az EU-val szembeni komoly követelményeknek az EU nagy súlyú diplomáciai és gazdasági eszközök bevetésével próbált megfelelni, tehát az elvárások és a képességek között nem mutatkozott nagy differencia, viszont a folyamat egésze nem volt elég hatékony ahhoz, hogy megállítsa a válság további eszkalációját és megakadályozza, hogy az ország polgárháborúba süllyedjen. A hiányosság tehát az elvárások és az elérendő célok közötti divergenciából adódott, amihez az is döntően hozzájárult, hogy a képességek már az elején rosszul kerültek meghatározásra. Persze az EU-nak más igazán reális választási lehetősége nem volt, azokra az eszközökre tudott csak hagyatkozni, melyek a rendelkezésre álltak. Az EU tehát a felhasznált képességek szempontjából megfelelt az elvárásoknak, így akár még – a modell szerint – hatékonynak is titulálható ebben a konfliktusban, viszont attól messze elmaradt, hogy a válság további eszkalálódását megakadályozza, tehát a végeredmény szempontjából messze nem volt hatékony. Összefoglalva elmondható, hogy:

1. Az EU hatékonynak bizonyult a gazdasági eszközök bevetésében, de arra nincs bizonyíték, hogy ez megállította volna a harcoló feleket további agresszív lépések elkövetésében
2. Az EU hatékonyan használta a diplomáciai eszközöket és az ennek megfelelően megfogalmazott elvárásoknak megfelelt
3. Az EU nem volt képes a megfelelő eszközt alkalmazni a válság megállítása érdekében
4. Az EU nem volt képes semmilyen hatékony katonai képességet bevetni
5. Az EU nem volt képes a sürgető katonai igényeknek megfelelni
6. Az EU nem volt hatékony a válság kezelésében

DE:

A kudarc ösztönzőleg hatott a CFSP fejlődésére mivel utat nyitott az ESDP létrehozására és fejlődésének a megindulására mind a civil, mind pedig a katonai képességek megteremtése terén.

2.7. Következtetések

A fejezet következtetései döntően az alábbi fogalomkörökhöz kapcsolódnak: a francia-német és a francia-brit együttműködés, az ESDP műveletek, az Európai Biztonsági Stratégia és a képességek.

1. A francia-német együttműködés

Véleményem szerint a francia-német közeledés és az együttműködés kialakítása nem volt egy természetes folyamat eredménye. A különbségeknél viszont erősebb volt az a politikai akarat, mely a közös jövő közösen történő kialakítása mellett szólt, valamint a világháborúban megtépzott két ország önbizalmának közösen történő helyreállítására törekedett.

2. A francia-német együttműködés és az integráció

Bár a német újraegyesítés Franciaországot felkészületlenül érte, a francia vezetésnek nem volt szüksége hosszú időre ahhoz, hogy megfogalmazza az új Európa-tervet, s benne az önálló európai biztonságpolitika gondolatát. Franciaország a német status quo-ban végbemenő változásokra az integráció mélyítésével kívánt reagálni. Ennek érdekében komoly diplomáciai tevékenységet folytatott Németországgal, mely nagymértékben hasonlított ahhoz az egykori aktív diplomáciai periódushoz, melyre az 1963-as Elysée szerződés aláírása előtti néhány évben került sor. Úgy vélem, hogy nagymértékű, történelmi súlyú változásokat Európában tendenciózusan egy felerősödő francia-német diplomáciai időszak előz meg. A maastrichti szerződés elfogadásával Franciaország sikerre vitte célkitűzéseit és a saját érdekeinek megfelelően tudta alakítani az európai integráció fejlődési folyamatát.

3. A francia-brit együttműködés

A francia-brit együttműködés is legalább akkora horderejű eredményeket produkált, mint a francia-német kooperáció, hiszen elég csak az ESDP koncepció megszületésére, vagy a harccsoportok felállítására vonatkozó tervre gondolni. A szemmel látható különbség meglátásom szerint a francia-brit együttműködés spontánabb jellegében keresendő. Ugyanis míg egy német-francia siker hosszasan, néha évekig is eltartó diplomáciai fáradozások eredménye, addig a francia-brit együttműködés nagyobb hirtelenséggel, kevesebb diplomáciai előzménnyel produkál hasonlóan nagy volumenű változásokat.

4. Franciaország és az EU

Franciaország, mivel az Európai Unió nyújtotta kereteken belül látja legjobban megvalósíthatónak egyéni érdekeit és célkitűzéseit, ezért az Unió jövőjének a fejlődési irányát igyekszik a legmesszemenőbbekig a saját érdekei szerint befolyásolni és meghatározni döntően azokon a területeken, melyek hangsúlyosan vannak jelen a francia politikai életben. Meglátásom szerint ennek oka egyfelől az, hogy az ország egyedül nem képes az adott terület problémáinak a megoldására és azt reméli, hogy egy nagyobb súlyú entitás, mint az Unió, majd könnyebben dolgozza ki a megfelelő megoldást, vagy mert valamilyen speciális érdek fűzi az adott területhez, melynek az európai szintre történő emelésével olyan előnyökre, pozíciókra próbál szert tenni, melyekre egyedül nem lenne képes.

5. Az EU és az ESDP műveletek

Az ESDP, a koncepció 1998-as megfogalmazása óta folyamatosan és gyors ütemben fejlődik, a 2003-ban teljesített első misszió óta pedig az ESDP műveletek száma egyre nő. Az Európai Unió komplex jellegéből adódóan a civil erőforrások széles skáláját képes válságkezelési műveletek során mozgósítani. Ez lehetőséget biztosít arra, hogy az EU a legtöbb szituációban, a lehető legmegfelelőbb eszközzel, rugalmas módon lépjen fel.

6. Az ESDP és a NATO

Megfigyelésem alapján, az Európai Unió a válsághelyzetekben végrehajtandó akcióit legtöbbször a NATO-val történő szoros együttműködéshez köti; ezzel szemben Franciaország fokozottabban törekszik a NATO-tól való független katonai cselekvésre.

7. Az ESDP és a francia közvélemény

Úgy gondolom, hogy Franciaországban kicsi azoknak a tábora, akik nem alkotnak semmilyen véleményt az EU kül-és biztonságpolitikai törekvéseiről, vagyis az állampolgárok döntő többsége valamelyik irányban állást foglal. A franciák többsége támogatja Európa védelmének az EU kereteken belül történő biztosítását, s csak nagyon kevesen adnának ebben a feladatban szerepet a NATO-nak.

8. Az ESDP és a jövő kihívásai

Véleményem szerint, az ESDP akár még az európai integráció új húzóágazata is lehet, mely további fejlődésre, a dinamizmus helyreállítására ösztönöz a kevésbé sikeres területeken is. Az utóbbi évek sikerei azonban még nem jelentik azt, hogy a növekedés üteme teljesen kielégítő lenne. Az európaiak keveset költenek – az Egyesült Államok éves védelmi költségvetésének pusztán a felét – és azt is rosszul. Nagyobb erőfeszítéseket kellene tenni a kollektív védelmi képességek fejlesztése érdekében, máskülönben nem lesznek képesek megvédeni saját érdekeiket, megőrizni a komoly partneri kapcsolatot az Egyesült Államokkal.

9. Az ESDP és az Európai Biztonsági Stratégia

Az EU Biztonsági Stratégiája hiteles identitást biztosít Európának a nemzetközi színpadon, valamint egyértelmű politikai keretet jelent az ESDP számára. Ennek ellenére a nemzeti érdekek összehangolása és egy közös európai érdek kialakítása, elsősorban olyan kérdésekben, melyek igen közletről érintik és súlyosan befolyásolják egy adott nemzet alapvető érdekeit és értékeit, továbbra is nagy nehézségekbe ütközik, sőt komoly kétkedésekre ad okot.

10. Az európai és az amerikai stratégia

Véleményem szerint az EU Biztonsági Stratégiája és az Egyesült Államok Nemzeti Biztonsági Stratégiája ugyanazokat a veszélyeket és fenyegetéseket fogalmazza meg. A különbség a teljesítendő célokhoz vezető eltérő módszerekben jelentkezik.

11. Az európai stratégia és a multilateralizmus

Az EU stratégia a hatékony multilateralizmus és a preventív védelem gondolatán alapszik, melyben nagy hangsúly esik a polgári eszközök alkalmazására. Úgy gondolom, hogy a multilateralizmus kiemelt hangsúlyozása a francia érdekeknek való megfelelésről árulkodik.

12. Az európai stratégia és a képességek

Az EU stratégia vizsgálata során azt a következtetést vontam le, miszerint az inkább a jelenleg rendelkezésre álló képességeken alapszik és nem fordítva; bár azt el kell ismerni, hogy jónéhány modern kori kihívás éppen ilyen jellegű képességeket igényel. S bár a szervezet igyekszik katonai jellegű tevékenységekben is részt venni, egyelőre erre még csak bizonyos korlátozások (elsősorban időtartam és intenzitás) mellett kerül sor.

Megfigyelhető, hogy az EU által eddig folytatott műveletek döntő többsége a nem katonai jellegű eszközök használatára épült. Ez nem meglepő, hiszen a szervezet eredendően egy gazdasági, kereskedelmi óriás, tehát a leghatékonyabb eszközök és válságkezelési mechanizmusok is ezekről a területekről kerülnek ki. Fennáll azonban a gyanú, hogy egy hosszan tartó, magas intenzitású válság esetében gazdasági és diplomáciai eszközök bevetése önmagában még nem fog eredményt hozni.

13. Franciaország és az ESDP képességek

Úgy vélem, hogy Franciaország nagy reményeket fűz az újonnan létrehozott harccsoportokhoz és az Európai Katonai Rendőrséghez, mert ezekkel a saját képességekkel jobban megnő az Egyesült Államoktól és a NATO-tól való függetlenség megteremtésének az esélye, illetve mert mindkettő francia kezdeményezés alapján jött létre.

A francia vezérkari főnököt választották meg az EU Katonai Bizottságának az új elnökévé 2006-ban. Ez nemcsak presztízs értékű esemény, de úgy gondolom, hogy egyben óriási lehetőség is a francia érdekek európai szinten történő érvényesítésére.

Úgy gondolom, hogy Franciaország jövője egyértelműen az Európai Unió keretein belül nyugszik és az ország a jövőben is teljes szerepet fog játszani Európában azért, hogy a francia érdekeknek megfelelően egy erős, ambiciózus, politikailag aktív, a globalizáció nyújtotta előnyöket élvezni tudó, a kihívásoknak pedig megfelelni tudó, valamint a kölcsönös szolidaritáson nyugvó Európa jöjjön létre.

Harmadik fejezet: A francia-amerikai kapcsolatok jellege és történeti fejlődése

A fejezethez kapcsolódó kérdések:

1. Gyakorolja-e valaki, és ha igen, ki az európai vezető szerepet?
 2. Melyik európai ország legyen az Egyesült Államok európai, illetve globális partnere? Elfogadott-e erre a szerepre Franciaország?
 3. Hogyan tudná az Egyesült Államok hatékonyan kezelni Franciaországot, illetve Franciaország az Egyesült Államokat?
 4. Hogyan reagál a világ a francia ambíciókra? Hagyják megtörténni? Engedik, hogy Franciaország elérje a célját?
 5. Összeegyeztethető-e egymással az ESDP és a NATO?
 6. Van-e és lehetséges-e a feladatmegosztás a NATO és az EU között?
 7. Milyen fejlődési utak állnak az ESDP előtt?
-

3.1. Francia–amerikai kapcsolatok – általános

Az amerikai külpolitikára két jelentősebb tendencia jellemző Európával kapcsolatban: az egyik az izolacionizmus, amely igyekszik távolságot tartani – Amerikát izolálni – Európától (képviselői közé tartoznak Harding és Coolidge), a másik pedig az intervencionista megközelítés, mely a nemzetközi külpolitikában való aktív amerikai részvételt – nemzetköziséget – hangsúlyozza (ide sorolható Rooseveltt, vagy Kennedy).⁹⁶ E két fő irányvonal mellett egyéb tendenciák is megfigyelhetők az Egyesült Államoknak a nemzetközi külpolitikában elfoglalt szerepét illetően: 1. realizmus, 2. idealizmus. E négy irányvonalnak az egymáshoz való viszonya és különböző kombinációi jelentős mértékben határozták és határozzák meg az Egyesült Államok szerepvállalását Európában.

A realizmus iskolája értelmében a konfliktus része a nemzetközi kapcsolatoknak, biztosítja azt, hogy az államok maximálni tudják hatalmukat és vagyonukat. Azt a véleményt hangoztatja, miszerint a liberális demokrácia nem exportálható szabadon bárhová a világban, tehát ennek a politikai modellnek a megvalósítása a világon nem korlátoktól mentes (pl. iszlám társadalom). A nemzetközi kapcsolatok legfontosabb elvének pedig a nemzeti szuverenitást tekinti.

Az idealizmus iskolája ezzel szemben azt a nézetet vallja, hogy lehetséges és szükséges a nemzetközi konfliktusok előfordulásának a csökkentése és ezzel párhuzamosan a nemzetközi környezetben az együttműködés elősegítése. Támogatja a liberális demokrácia terjesztését és a realistáktól eltérően nem veti el annak lehetséges exportálását a világ különböző fejlettségű és különböző politikai-társadalmi berendezkedésű térségeibe.

⁹⁶ RAMET, Sabrina: "The United States and Europe: Toward Greater Cooperation or a Historic Parting – An Idealist Perspective". pp. 1-15. In: *Coming in from the Cold War. Changes in the US-European interactions since 1980*. Szerk.: RAMET, Sabrina – INGEBRITSEN, Christine. Maryland, 2002.

A két irányvonal közötti vita tárgyát képezi az is, ahogyan eltérő módon közelítik meg a megbékélés felé vezető utat. A realista vélemény értelmében fontos a létező hatalmi egyensúly fenntartása a világban, s a világ alapvetően nem változtatható meg. Ezzel szemben az idealisták felfogása szerint a hatalmi egyensúly nem biztosíthatja, illetve nem tarthatja fent egyedül a békét a világban; a világ átalakítása lehetséges és szükséges.

Összefoglalásként elmondható, hogy Európa és az Egyesült Államok kapcsolatában a legnagyobb akkor volt az együttműködés, amikor az óceán mindkét partján hasonló elvek és orientációk érvényesültek; és természetesen ez a kooperáció akkor volt a leggyengébb, amikor az Egyesült Államokban és Európában a meghatározó elvek és tendenciák egymástól eltérő jelleget mutattak.

Természetesen ez a megközelítés nagyban igaz Franciaország és az Egyesült Államok viszonyára is, azonban érdemes még néhány további sajátosságra is felhívni a figyelmet. Mindkét ország elkötelezett híve a szabadság, a demokrácia, az emberi jogok és a jogállamiság védelmének. Ez az elkötelezettség egyben egyesíti őket, de ugyanakkor meg is osztja a két országot, elsősorban az általuk képviselt társadalmi modellek közötti rivalizáció folytán. Mindketten meg vannak győződve arról, hogy egyetemes felelősséggel rendelkeznek a világ kevésbé „szerencsés” népei felé, de ugyanakkor féltékenyek is egymás sikereire.⁹⁷ Mindketten elfogadják a kapcsolat folytonosságát, de ugyanakkor mindkettőnek szüksége van saját individualizmusának az időről-időre történő kinyilvánítására is, mely ilyenkor zavarokhoz vezet a kapcsolatban, sőt annak átmeneti megromlását is eredményezheti.

1945 után látványos asszimetria alakult ki a két ország közötti kapcsolatban, mely Párizs számára egyfajta rögeszmévé nőtte ki magát. Ennek megfelelően a franciák legnagyobb célja az utóbbi évtizedekben mindig is az volt, hogy valahogy helyreállítsák a két ország közötti kapcsolat egyensúlyát. A hidegháború végével Franciaország úgy gondolta, hogy ezt a célkitűzést viszonylag könnyedén képes lesz majd teljesíteni, de ebben igencsak tévedett. A francia politikai körök meg vannak arról győződve, hogy egy kiegyensúlyozott partneri viszony az Egyesült Államok és Franciaország között az elérhető célok közé tartozik, elsősorban annak az illúzióknak a hatása alapján, mely fontosabbnak és jelentősebbnek ítéli meg az ország hatalmát és befolyását, mint amivel reálisan az ország rendelkezik.

Egyes nézetek szerint a francia-amerikai vitákra legtöbbször nem is a két fél közti különbség, hanem sokkal inkább a hasonlóság ad okot.⁹⁸ A francia Amerika-ellenesség jellegzetességéhez tartozik, hogy nem kötődik kizárólagosan csak a francia politikai élet jobb, vagy bal oldalához; mindkét oldalon határozottan megtalálható. Azt is érdemes megemlíteni, hogy döntően az „elit doktrínájaként” van jelen, amit a hétköznapi emberek gyakran nem osztanak. A politikai réteg sok esetben tünteti fel Amerikát a bűnbak szerepében, akit Franciaország saját problémáiért okolni, vagy felelőssé lehet tenni. Sokszor azt a benyomást keltik, hogy a francia-amerikai összetűzések háttérében az Egyesült Államokkal szemben érzett ellenszenv található. Ez azonban így nem igaz; a valódi indok sokkal inkább az Egyesült Államokkal szemben érzett rivalizálás, megfűszerezve egy kis féltékenységgel.

Az Amerika-ellenes érzelmek háttérében elsősorban az alábbi okok fedezhetők fel:

⁹⁷ HOWORTH, Jolyon: „Renegotiating the Marriage Contract: Franco-American Relations since 1981.” pp. 73-96. In: *Coming in from the Cold War. Changes in the US-European interactions since 1980.* Szerk.: RAMET, Sabrina – INGEBRITSEN, Christine. Maryland, 2002.

⁹⁸ „Spot the difference”. In: *The Economist*, 2005. december 20.

- gazdasági érdekek összeütközése
- nemzetközi fenyegetések eltérő módon történő értékelése
- fokozott francia érzékenység bizonytalanság esetén

Általában az Amerika-ellenes érzelmek megerősödése figyelhető meg azokban az esetekben, amikor a franciák körében nő a bizonytalanság vagy katonai megaláztatás elszenvetését követően, vagy pedig belső instabilitás következtében. Szintén ide sorolható a nagyhatalmi státusz elvesztéséhez kapcsolódó félelem, és annak a francia igénynek a folyamatos hangoztatása, miszerint létre kell hozni egy erős és egységes Európát, hogy az ellensúlyt képezzen az Egyesült Államokkal szemben. Chirac elnök, a de Gaulle-i hagyományok szellemében kitartóan hangoztatja a többpólusú világrend kialakításának szükségességét. A baloldalon a szocialista párt pedig az alábbi szlogennel kampányolt az EU alkotmány érdekében: „*Egy erős Európáért az Egyesült Államokkal szemben*”.⁹⁹

Érdemes azért arról szót ejteni, hogy mindeme Amerika-ellenes szónoklatok ellenére az Egyesült Államok azon kevés országok közé tartozik a világon, amellyel Franciaország soha nem viselt háborút. Sok szempontból a gyakori francia-amerikai összeütközés nem annyira a kiengesztelhetetlen ellentéteknek, hanem a két ország közötti nagymérvű hasonlóságnak tudható be. Mindketten kiemelik a szabadság eszméjének fontosságát és a világban történő terjesztésének a szükségességét. Mindezek ellenére talán mégis a két ország közötti rivalizálás az, ami a kapcsolatokra rányomja a bélyegét; ezért mutat olyan nagy elszántságot Chirac elnök egy többpólusú világrend kialakítása irányában és igyekszik nyomatékosan elhatárolni a francia befolyási övezetet Afrikában és az arab világban.

3.2. Francia–amerikai kapcsolatok alakulása – történelmi áttekintés

A francia–amerikai kapcsolatok alakulásának a történetét 1981-től kezdődően (amikor baloldali államfő megválasztására került sor) öt jelentősebb fázisba lehet csoportosítani:

1. 1981-1983/84: erős atlanticizmus francia kormányzati körökben
2. 1984-1989: erősödő aggodalmak az amerikai unilateralizmus kapcsán
3. 1990-1993: új világrend kialakításának első kísérletei, CFSP létrehozása
4. 1994-1996/97: közeledés a NATO-hoz, az amerikai stratégiai vezető szerep elfogadása
5. 1997-2000: francia-brit közeledés, ESDP koncepció létrehozása

3.2.1. Az atlanticizmus megerősödése (1981-1983/84)

1981-ben François Mitterand személyében szocialista köztársasági elnök került megválasztásra. Mitterand elnöki periódusának kezdeti éveiben atlantista beállítottságú politikus volt, aki Thomas Jeffersonot tekintette példaképének. Az egyik első interjújában, amit a New York Times-nak adott 1981. júniusában hangsúlyozta az Egyesült Államokat és Franciaországot összekötő közös értékek fontosságát.¹⁰⁰ Bár

⁹⁹ „Spot the difference”. In: *The Economist*, 2005. december 20.

¹⁰⁰ HOWORTH, Jolyon: “Renegotiating the Marriage Contract: Franco-American Relations since 1981.” pp. 73-96.

voltak olyan kérdések, amelyekben a két ország nem volt közös állásponton (pl. Közép-Amerikát, Lengyelországot érintő témákban), de jónéhány területen megegyező véleménnyel rendelkeztek. Ezek közé tartozott a diplomáciai kapcsolatok befagyasztása a Szovjetunióval, ami mindenképpen kedvező színben tüntette fel Franciaországot az Egyesült Államok előtt. Ebben az időszakban egy közeledési folyamatra is sor került Franciaország és a NATO között elsősorban azért, mert Franciaország a szovjet veszély növekedését érezte.¹⁰¹ részt vett a Szövetség hivatalos vacsoráján Bonnban, illetve 1983-ban vendégül látta az évenkénti NAC ülést, amire első ízben került sor 1966 óta. Kezdetét vette egy francia-amerikai nukleáris együttműködési program, amelynek keretében munkaértekezletre és közös gyakorlatokra került sor. 1984-ben Mitterand hivatalos látogatásra az Egyesült Államokba utazott, ahol nagy lelkesedéssel fogadták; Franciaországban pedig Reagan elnök tett szert egyre növekvő népszerűsége. Az atlanti kötelék megerősödése és a Washingtonhoz történő francia közeledés mellett azért már jelei mutatkoztak annak a később megerősödő francia törekvésnek, mely az európaiak részére a nagyobb európai felelősségvállalást célul tűző kampány francia vezetését jelölte ki.

3.2.2. Úton az új európai konszenzus felé (1983-1989)

A hidegháború utolsó éveit az Egyesült Államok iránti francia lelkesedés és elkötelezettség jelentős fordulatot vett. Erre többek között az Egyesült Államok egyre nyilvánvalóbbá váló unilateralista magatartása¹⁰² következtében került sor. Ezek a változások az eddig folytatott politika átértékelésére kényszerítették Franciaországot. Mitterand államfő az atlantista orientációt az Európa felé történő fordulással váltotta fel. 1984-ben Fontainebleau-ban elindította azt a folyamatot, mely végül az Egységes Európai Okmány (Single European Act) létrehozásához vezetett 1986-ban. Franciaország biztonsági együttműködést kezdeményezett az NSZK-val és újjáélesztette a WEU-t is. Mindezen változások háttérében a szürke eminenciás szerepében Mitterand köztársasági elnök állt.

3.2.3. Az új világrend kialakításának első kísérletei (1989-1993)

Franciaország Mitterand elnök vezetésével egy jelentős, de sikertelen kihívást intézett az Egyesült Államok európai hegemóniájával szemben. A hidegháború lezárását követő átmeneti évek alatt a változásokra igen gyorsan került sor, mely Franciaországot meglepetésszerűen, felkészületlenül érte. A nagy kérdés természetesen az volt, hogy ki irányítsa a változások menetét Európában és ki vezesse az átalakulást Közép-és Kelet-Európában. Franciaország meglátása szerint ennek a feladatnak egy európai szervezetre kellett volna hárulnia, de semmiképpen sem az Egyesült Államokra, vagy a NATO-ra. A francia stratégiai elképzelés azonban nem valósulhatott meg, egyrészt Moszkva gyengesége, másrészt pedig Bonn megalkuvása következtében. Az Egyesült Államok és Franciaország közti nézeteltérést hivatott elsimítani az a találkozó, amelyre 1990. április 19-én került sor a floridai Key Largo-ban. Az Egyesült Államok álláspontja értelmében a NATO jelentette azt a keretet, amelyen belül a közép-és kelet-európai országokkal folytatandó tárgyalásokra és együttműködésre sor

¹⁰¹ KRAMER, Steven Philip: *Does France still Count? The French Role in a New Europe*. p. 90.

¹⁰² Az 1983-as G7 csúcstalálkozó során az Egyesült Államok az összes résztvevőt az amerikai elképzelések mentén sorolta be, egyoldalú kereskedelmi javaslatot tett és egyoldalúan magas színvonalú technológiai kutatást indított el.

kerül; Franciaország ezzel szemben azon az állásponton volt, hogy a térség stabilizálása európai feladat, európai szereplőkkel. A két ország által képviselt álláspont közötti ellentmondást nem sikerült a találkozó folyamán feloldani, Franciaország véleménye szerint „*a két megközelítés nem kompatibilis egymással*”, illetve „*az amerikai NATO-terveknek nincs semmi értelme*”.

Franciaország, ha már a közép-és kelet-európai régióban nem tudta az átalakulás folyamatát a saját elképzelései szerint alakítani, akkor legalább egy másik igen kiemelkedő területen, az európai integráció tekintetében próbált sikereket elérni. Célja az integrációs folyamat mélyítése volt egy olyan politikai és pénzügyi unió keretein belül, amelynek az újraegyesített Németország is oszlopos tagja. Így került sor arra az intenzív tárgyalási és egyeztetési folyamatra Németországgal,¹⁰³ ami végül a maastrichti szerződés aláírásához vezetett. A szerződés eredményeként létrejövő Európai Unió és annak új közösségi vívmányai, beleértve a közös kül- és biztonságpolitika intézményét is, a francia elképzeléseknek megfelelően jött létre. Az új Európai Unió, még ha egyelőre csak elméletben is, de rendelkezett azokkal az eszközökkel, melyek elengedhetetlenül szükségesek voltak ahhoz, hogy majdan a gazdasági befolyásához méltó nemzetközi politikai szereplővé váljon. Mivel a nemzetállamok a globalizáció korszakában nem tudtak méretüknél fogva hatékonyan megfelelni a nemzetközi kihívásoknak, ezért Franciaország igyekezett az EU-t a saját képére formálni, s ellátni azt a közös kül- és biztonságpolitikával, valamint az erő kivetítéséhez szükséges katonai eszközökkel. Ennek a célnak az érdekében, valamint azért, hogy Franciaország továbbra is vezető szerepet tudjon játszani Európában – Európa pedig a világban – a nemzeti függetlenség bizonyos szintű feláldozására is szükség volt.

Az Egyesült Államok meglehetősen aggodalommal figyelte a francia ambíciók megvalósítását és ezzel együtt az európai integráció mélyítési folyamatát. A Bush adminisztráció attól tartott, hogy egy erős európai közösség veszélyeztetni fogja az amerikai gazdasági érdekeket Európában és marginális szerepre ítéli a NATO-t az európai biztonsági rendszer, valamint az Eurocorps létrehozása következtében. Franciaországot úgy ítélték meg, mint egy, az Egyesült Államok ellen irányuló kampány szülőatyját. Mivel a kapcsolatok a Bush kormányzat alatt továbbra sem mutattak javulást, ezért az amerikai kormányzat elhatározta, hogy „felszabadítja” Európát a francia befolyás alól. Ebben a stratégiai feladatban elsődleges szerep hárult volna Németországra és Nagy-Britanniára, akiknek az lett volna a feladatuk, hogy ellensúlyozzák a francia befolyást Európában. Azonban sem Nagy-Britannia, sem Németország nem volt abban a helyzetben, hogy az amerikai tervek megvalósításában az Egyesült Államok segítségére siessen. A britek már régóta képtelenek voltak eldönteni, hogy milyen szerepet is akarnak Európában játszani, arról nem is beszélve, hogy a csökkenő gazdasági befolyás következtében csökkentek a britek Európa irányításával és befolyásolásával kapcsolatos esélyei is. Németország tekintetében pedig túlzott volt az az amerikai vélekedés, miszerint a németek akarnak és képesek vezető szerepre szert tenni Európában, valamint hogy osztják az amerikai politikai és biztonságpolitikai nézeteket. Az amerikai adminisztrációnak nehezebbre esett megérteni, hogy a második világháborút követő béke Európában elsősorban a francia-német együttműködésen alapult.¹⁰⁴ Annyit azonban sikerült az amerikai vezetésnek elérnie, hogy a Franciaországgal folytatott dialógushoz Németországot használták fel közvetítőként, amely egyfajta skizofrén állapotba juttatta az országot, hiszen mind a

¹⁰³ KRAMER, Steven Philip: *Does France still Count? The French Role in a New Europe*. p.91.

¹⁰⁴ KRAMER, Steven Philip: *Does France still Count? The French Role in a New Europe*. p. 93.

NATO szerepének növelését célul kitűző amerikai terveket, mind pedig az Európát megerősíteni szándékozó francia terveket támogatta. Az amerikaiak és a franciák pedig nem sok erőfeszítést tettek annak érdekében, hogy közös álláspontot alakítsanak ki.

3.2.4. Közeledés a NATO-hoz, az amerikai vezető szerep elfogadása (1994-1996/97)

Amerikai elemzők véleménye szerint Franciaország és az Egyesült Államok közötti második nagy közeledésre az 1990-es évek közepén, Chirac elnöksége alatt, az alábbi indokok következtében került sor:

1. Franciaország a saját elképzeléseinek megfelelően vitte véghez az európai integráció mélyítését és megteremtette egy jövőbeni közös európai védelempolitika alapjait. Mindez azonban még messze nem volt működőképes, valamint fennállt annak a veszélye, hogy az európai kezdeményezés hatására az Egyesült Államok az izolációt fogja választani és kivonul Európából, amit a francia politikai vezetés nem akart megkockáztatni.
2. Clinton elnök (1993-2001) hatalomra kerülésével egy Európa-barát kormányzat vette át az Egyesült Államok vezetését.
3. Balladur (1993-1995) és Juppé (1995-1997) személyében pedig ismét atlantista politikus került hatalomra Franciaországban.

A közeledést francia szemszögből az alábbi tényezők tették indokolttá:

1. Franciaország a boszniai események kapcsán belátta, hogy Európa biztonságát az Egyesült Államok szerepvállalása nélkül, csak európai eszközök és források felhasználásával még lehetetlen biztosítani.
2. Clinton elnök hozzájárulását adta a CJTF (Combined Joint Task Force – többnemzetiségű összhaderőnemi alkalmi harci kötelék) és az ESDI (European Security Defence Initiative - Európai Biztonsági és Védelmi Identitás) kezdeményezésekhez.¹⁰⁵

Az 1994. januári NATO csúcstalálkozó során elért eredmények értelmében az európai és amerikai együttműködés nyomán sikerült a NATO szervezetét mindkét fél számára az új nemzetközi környezetben megnyugtatóan átalakítani: az ESDI – CJTF koncepció biztosította mindazokat a képességeket, melyekre a NATO-nak szüksége volt ahhoz, hogy hatékonyan tudja kezelni az átalakult Európában felmerülő új feladatokat. Az Egyesült Államok vállalta csapatainak szükség esetén történő bevetését Európában, de kizárólag a NATO keretein belül; míg Európa számára biztosították a NATO eszközökhöz való hozzáférést. Az új megállapodás értelmében a parancsnoki struktúra átalakítása is szükségszerűvé vált. A NATO parancsnoki struktúra mellett ki kellett alakítani az európai parancsnoki struktúrát is, mely azokban a feladatokban kapna szerepet, amelyekben az európai erők egyedül végeznek válságkezelési

¹⁰⁵ HOWORTH, Jolyon: "Renegotiating the Marriage Contract: Franco-American Relations since 1981." pp. 73-96.

műveleteket és abban a NATO által rendelkezésre bocsátott eszközöket veszik igénybe.¹⁰⁶

Az elért eredmények mind Franciaország, mind pedig az Egyesült Államok számára kielégítőnek bizonyultak, bár a gyanú (a franciák abban kételkedtek, hogy az amerikaiak teljesítik-e majd a vállalt kötelezettségeiket, míg az amerikaiak attól tartottak, hogy a franciák csapdába csalták őket) a másik fél vállalásaival kapcsolatban egy ideig mindkét oldalon fennállt, melyet végül a britek közvetítésével sikerült eloszlatni. Megválaszolatlan problémaként azonban megmaradt a NAC tisztázatlan szerepvállalása egy esetleges európai CJTF művelet során, illetve annak a kérdése, hogy az Egyesült Államok távolmaradása egy lehetséges komplex konfliktus esetén megkockáztatható lesz-e majd. Az új eredmények mindenképpen változásokat ígértek a hegemoniára és a függőségi viszonyra épülő korábbi kapcsolathoz képest, amelyet az egymással szembeni kölcsönös függőség kapcsolata váltott fel.

Az elért eredmények felett érzett eufória hatása alatt Franciaország ismét túlértékelte valós szerepét és befolyásának a mértékét. Hibásan érzékelte a CJTF jelentette előnyöket, melyekről azt hitte, hogy egyenlő partneri viszonyt fognak számára biztosítani az Egyesült Államok mellett. E tévhit által vezéreltetve röviddel a megegyezés megszületése után javaslatot tett arra, hogy a NATO déli parancsnoksága kerüljön francia/európai kézbe, amelyre Clinton elnök kategorikus elutasítással válaszolt. Másik javaslatát, mely a WEU-nak az EU-ba történő integrálását kezdeményezte a britek ellenezték hevesen. 1996-ban Chirac elnök az Egyesült Államokba utazott annak a reményében, hogy majd sikerülnie fog az Egyesült Államokat úgy befolyásolni, hogy az a világban betöltött vezető szerepét hajlandó lesz Franciaországgal megosztani. Az Egyesült Államoknak azonban egyáltalán nem állt szándékában semmi ilyet tenni. A francia csalódottság következtében a francia-amerikai kapcsolatok 1996 és 1997 között rövid időre ismét megromlottak és a két ország között kisebb konfliktusokra került sor.

Franciaország a nemzetközi szinten ekkor – közvetlen, vagy közvetett módon – jónéhány más jellegű kudarcban is részesült. Ilyen volt többek között a frankofón Boutros Ghali újraválasztásának a kudarca (1996) a kilátásba helyezett amerikai vétónak köszönhetően, Chirac sikertelen közvetítési kísérlete a Közel-Keleten, az Irak ellenes amerikai légi csapások megkérdőjelezése, mely csak tovább bőszítette Washingtonot, valamint annak a francia javaslatnak az amerikai elutasítása, miszerint a NATO kibővítése előtt egy öthatalmi konferenciát kellene összehívni az Egyesült Államok, Oroszország, Nagy-Britannia, Németország és Franciaország részvételével. A neo-gallista Chirac vezette francia próbálkozások mind az Egyesült Államok és Franciaország közötti kiegyensúlyozott partneri viszony megalapozottságát voltak hivatottak bizonyítani sikertelenül és nagy valószínűség szerint nem valós megalapozottsággal.

3.2.5. Francia-brit közeledés, az ESDP koncepció megszületése (1997-2000)

Az ESDI és a CJTF koncepció az Atlanti-óceán mindkét oldalán egyformán szolgálta az előnyöket, ezért volt a megegyezés lehetséges a felek között. Az Egyesült Államok elfogadta azt, hogy Európa – szükség esetén – az amerikai katonai állomány igénybevétele nélkül stabilizálja hátországát, annak ellenére, hogy ez az európai törekvés nem ért el teljesen osztatlan támogatást Washingtonban. Franciaország

¹⁰⁶ A Berlin Plusz rendszer elfogadására az 1996-os berlini NATO külügyminiszteri csúcstalálkozó során került sor.

elfogadta a továbbra is aktív amerikai részvételt az euró-atlanti térségben, annak ellenére, hogy célja egy kiegyensúlyozottabb amerikai jelenlét megteremtése volt a régióban. Európa egésze elfogadta az együttműködés újonnan létrehozott formuláját, bár néhányan aggodalmuknak adtak hangot az új felelősségi területekkel kapcsolatban.¹⁰⁷

Franciaországnak továbbra is elkötelezett szándéka maradt egy hosszantartó és életképes egyensúlyi viszony kialakítása az Egyesült Államokkal. Ennek a célnak a megvalósítása felé vezető út egyik fontos állomása volt a francia-brit csúcstalálkozó St. Malo-ban 1998-ban, ahol először merült fel az ESDP gondolata. Az EU nemzetközi válságkezelési képességének a továbbfejlesztése érdekében az alábbi célkitűzésekben egyeztek meg:

1. megfelelő képességek létrehozása az EU autonóm válságkezelési műveleteinek a végrehajtása céljából
2. hiteles katonai erő felállítása
3. döntéshozatali mechanizmus kidolgozása a katonai erő alkalmazásáról
4. felkészültség a fegyveres erők szükség esetén történő alkalmazására

Az ötlet megszületését követően az ESDP a korábban már részletesen ismertetett, igen intenzív fejlődési szakaszon ment keresztül, amelynek eredményeként 2003. január 1-én elindították az EU első válságkezelési műveletét.

3.2.6. A francia-amerikai kapcsolatok értékelése

A francia-amerikai kapcsolatok elmúlt negyed évszázadára visszatekintve elmondható, hogy a legtöbb összetűzésre nem a két ország közötti óriási különbségek, hanem sokkal inkább a hasonlóság okán került sor. Mindketten azt az álláspontot képviselték, miszerint a saját kultúrájuk, társadalmi modelljük és politikai berendezkedésük egyetemes érvényességgel bír és egyformán vonzó a világ többi országa előtt. A rivalizálás és az egymással folytatott versengés háttérben ugyanazoknak az értékeknek a mélyreható közössége található meg. Az 1945 utáni évtizedekben Franciaország folyamatosan azon kísérletezett, hogy hogyan tudná az amerikai szuperhatalom oldaláról a nemzetközi befolyás és hatalom mértékét jelző mérleget az egyensúly állapotába visszailleszteni. Az ESDP megjelenésével Franciaországnak most komoly kilátásai vannak arra, hogy ezen az évtizedes aránytalanságon javítson.

A hidegháború lezárását közvetlenül követő években számos olyan elgondolás látott napvilágot, miszerint az eljövendő új korszakban sokkal inkább a gazdasági jellegű, mintsem a katonai hatalmon alapuló konfliktusok fognak meghatározóan jelen lenni a világban. Ennek az elméletnek az értelmében azok a katonailag domináns hatalmak, mint például az Egyesült Államok, vagy Franciaország az átalakulás veszteségeiként fognak kikerülni. Az azóta eltelt jónéhány esztendő bebizonyította: a politikai és katonai konfliktusok száma a világban nem csökkent, bár nagy valószínűség szerint egy nagyméretű nukleáris összecsapásra, vagy a hagyományos fegyverekkel vívott harcra már nem kerül sor.

Az Egyesült Államok, bár rendelkezik mindazon képességekkel, hogy érdekeinek megfelelően a világ bármely pontján önálló katonai beavatkozást tudjon

¹⁰⁷ HOWORTH, Jolyon: "Renegotiating the Marriage Contract: Franco-American Relations since 1981." pp. 73-96.

végrehajtani, mégis nagy jelentőséget tulajdonít a szövetségesek szerepének mindenekelőtt azért, mert így egy-egy akció legitimitása jobban biztosított és elfogadott az amerikai közvélemény előtt. Ahogyan azt Churchill is megjegyezte: „Az egyetlen dolog, mely rosszabb a szövetségeseknél az az, hogyha nincsenek szövetségeseink”.¹⁰⁸ Az Egyesült Államoknak tehát olyan szövetségesekre van szüksége, akik hozzá hasonlóan globális érdekekkel rendelkeznek és hajlandóak a globális szerepvállalásra. Az európai országok közül erre a feladatra a franciák és – limitált mértékben – a britek képesek csak.¹⁰⁹ S Franciaországnak valószínűleg a briteknél nagyobb esélye van egy ilyen cél érdekében Európa többi államát is mozgósítani.

Reagan elnöki tevékenysége idején az Egyesült Államok jónéhány egyoldalú kezdeményezést indított el európai érdekek ellen, vagy azok figyelmen kívül hagyásával. Ez a magatartás arra ösztönözte Franciaországot, hogy a multilateralizmus fontosságát kiemelve egyre erősebben foglaljon állást az európai autonómia mellett hegemonisztikus szövetségeseivel szemben. Befolyásának köszönhetően az európai partnereit sikeresen vette rá Franciaország, hogy felkarolják az ESDP gondolatát, mely az addigi Európa-Amerika kapcsolatok jelentős átalakításához vezetett.

Franciaország legerősebben hangoztatott célkitűzése azóta is az egypólusú világrenddel szemben a többpólusú világrend megteremtésére irányul. Az Egyesült Államok véleménye szerint az egypólusú világrend nemcsak az Egyesült Államok, de az egész világ érdeke, s nincs arra garancia, hogy egy többpólusú rendszerben nagyobb lesz a béke és a stabilitás a világban. Amerikaiak azt is megjegyzik, hogy bár a franciák mellett más országok – Oroszország és Kína – is gyakran említik a multipolarizmus megteremtését, mint célkitűzést, azonban ennek a megvalósítására a közeljövőben kevés esély mutatkozik. Ezzel szemben a franciák úgy vélekednek, hogy a multipolarizmus nemcsak Franciaország, de az Európai Unió – mint az egyik lehetséges pólus –, valamint a világ többi résznek is az érdeke. Franciaország azt is hangsúlyozza, hogy az ESDP nem jelent veszélyt a NATO szervezetére, vagy az atlanti kapcsolatokra, mert ha a Szövetség két egyformán erős pilléren áll, akkor az nagyobb egyensúlyt, erősebb befolyást és mindennek eredményeként hosszabb távú életképességet biztosít a Szövetség számára.

Franciaország kiterítette kártyáit és megfogalmazta célkitűzéseit. Ezek után az Egyesült Államokon múlik, hogy el tud-e fogadni egy ilyen fajta átszerveződést, illetve partneri viszonyt és, hogy a NATO működőképes tud-e maradni két egyenlő pillére támaszkodva.¹¹⁰

3.3. A francia-amerikai kapcsolatok jelene

Franciaország egyik legfontosabb célkitűzése a globális partneri viszony megteremtése az Egyesült Államokkal, illetve az Európai Uniónak a gazdasági befolyása mellé olyan biztonságpolitikai és védelmi képességek létrehozása, melyek alapján az EU méltán tartana domináns szerepre igényt egy többpólusú világban. A francia-amerikai kapcsolatok alakulása az elmúlt néhány évtized folyamán már

¹⁰⁸ STORMER, Michael: “Les Etats-Unis, partenaires obligés de l’Europe“. In: *Le Monde*, 2006. január 11.

¹⁰⁹ KRAMER, Steven Philip: *Does France still Count? The French Role in a New Europe*. p. 97.

¹¹⁰ HOWORTH, Jolyon: “Renegotiating the Marriage Contract: Franco-American Relations since 1981.” pp. 73-96.

bemutatásra került az előző fejezetekben. Arról is szó esett, hogy a kapcsolat éppen aktuális jellegéből adódóan a két ország közötti párbeszédre, kommunikációra és együttműködésre – kisebb-nagyobb intenzitással – közvetlenül, vagy esetleg közvetítők útján került sor. Ilyen közvetítő szerepét töltötte be Németország, a WEU, néha Nagy-Britannia és a NATO is. A francia-amerikai kapcsolatok jelen stádiumában az együttműködésre ismételten egyre inkább közvetítők nélkül, közvetlen módon kerül sor.

A francia-amerikai kapcsolatokban az iraki háború következtében kialakult 2003-as mélypont után, amikor az ENSZ Biztonsági Tanácsában az Egyesült Államokat ért súlyos francia kritikák után az amerikai adminisztráció kilátásba helyezte Franciaország megbüntetését – mellesleg a globalizáció világában nehéz lett volna csak és kizárólagosan egy országot büntetni meg –, jelenleg folyamatos fellendülés figyelhető meg. 2004. szeptemberében az ENSZ csúcstalálkozó során már mutatkoztak a francia-amerikai megbékülés és közeledés jelei, amit 2005-ben kölcsönös külügyminiszteri látogatások egészítettek ki. A látványos közeledésre utal az is, hogy Franciaország és az Egyesült Államok közös véleményen van az iráni nukleáris fegyverkezési program megakadályozásáról, vagy az Irakkal kapcsolatos célok megfogalmazásában (polgári béke helyreállítása, az ország egységének a fenntartása és a demokrácia alapjainak a megteremtése).¹¹¹ Persze arról sem szabad megfeledkezni, hogy ezek a célok igen általános és egyetemes jellegűek, melyeket a nyugati világ valamennyi országa nagy valószínűség szerint osztana az Egyesült Államokkal. A különbségek mindig inkább a célok érdekében felhasznált eszközök jellegében és e nagyvonalakban meghatározott célok mögött húzódó részletekben rejlenek, mely elégséges okot szolgáltathat bármely két ország közötti nézeteltérésre és konfliktusra.¹¹²

A francia-amerikai közeledésre utal az is, hogy a két ország szeretné megteremteni annak a lehetőségét, hogy a közös francia-amerikai katonai kiképzések gyakorlata visszaálljon a 2003 előtti szintre és így a NATO-n belüli interoperabilitás ismét lehetségessé váljon. Az amerikai James Jones tábornok, a NATO szövetséges erők európai főparancsnoka kiemelte, hogy a két ország közötti katonai kapcsolatok a politikai és diplomáciai zavarok ellenére is erősek és számszerűleg jelentősek maradtak, valamint elismerően szólt Franciaország hozzájárulásáról a NATO-hoz és a terrorizmus elleni harchoz az Egyesült Államok oldalán. A tábornok szavai szerint: „*A francia és az amerikai katonák, bár a világ különböző szegleteiben, de ugyanazzal a közös veszéllyel néznek szembe*”.¹¹³

A két ország közötti közeledés valószínűleg nagymértékben magyarázható a francia és az amerikai adminisztráció utóbbi időben megcsappant hazai népszerűségével is. Ahogyan azt a francia politikai élet egyik magas rangú képviselője is megfogalmazta: „*az elszenvedett kudarcok következtében nagyobb alázatosságra és kevesebb arroganciára vannak kényszerítve, még akkor is, ha a világ legerősebb hatalmáról, vagy egy olyan európai középhatalomról van szó, amelyik eltökélt, hogy szerepet játsszon a világban*”.¹¹⁴

A második Bush adminisztráció által szorgalmazott új, Európával kapcsolatos amerikai hozzáállás az alábbi lényeges elemekkel jellemezhető:

¹¹¹ HUBERT-RODIER, Jacques: “La brouille franco-américaine est symboliquement terminée”. In: *Les Echos*, 2005. október 19.

¹¹² STORMER, Michael: “Les Etats-Unis, partenaires obligés de l’Europe”. In: *Le Monde*, 2006. január 11.

¹¹³ HUBERT-RODIER, Jacques: “La brouille franco-américaine est symboliquement terminée”.

¹¹⁴ HUBERT-RODIER, Jacques: “La brouille franco-américaine est symboliquement terminée”.

1. az Egyesült Államok tudomásul veszi, hogy az EU fontos nemzetközi szerepet tölthet be
2. újjá akarja éleszteni a transzatlanti partnerségi kapcsolatot és az együttműködést az EU-val
3. hangsúlyozza az amerikai szándékot a gyakoribb konzultációra Európával
4. kiemeli egy erős Európa szükségességét¹¹⁵

Ezeket az új irányvonalakat Európában pozitív visszhang kísérte, valamint annak a reménye, hogy ezután nagyobb lehetőség fog nyílni a két fél közötti dialógus és együttműködés folytatására.

Az Egyesült Államoknak az európai integráció és annak biztonság- és védelempolitikai vetületével kapcsolatban felmerült aggodalmaival szemben a francia védelmi miniszter asszony az alábbi kijelentéseket fogalmazta meg amerikai látogatása során:¹¹⁶

1. Az Európai Unió nem szándékozik az Egyesült Államokkal szemben ellensúlyként fellépni, az erre irányuló amerikai gyanú teljesen alaptalan. Az igaz, hogy a két ország között gyakran van nézeteltérés, vagy esetleg még versengés is, de egyáltalán nincs hatalmi harc a NATO és az EU között.
2. Az ESDP nem irányul az Egyesült Államok ellen. Az európai alkotmány pedig egy kísérlet arra vonatkozóan, hogy hogyan lehet a rendelkezésre álló közös forrásokat és eszközöket arra felhasználni, hogy az EU megvédje érdekeit – természetesen az amerikai érdekek mentén – a globalizáció korszakában.
3. Az ESDP nem a NATO helyettesítésére szolgál. A NATO egy védelmi szövetség az európai országok és Észak-Amerika között, a transzatlanti dialógus fóruma védelempolitikai és biztonsági kérdésekben, egy hatékony válságkezelési eszköz és nem utolsósorban nélkülözhetetlen biztonsági háló az európai és az amerikai szövetségesek számára egy jelentős konfliktus esetén. Az ESDP ezzel szemben kiegészíti az atlanti szövetséget és lehetővé teszi, hogy az európaiak a kollektív európai biztonsági felelősségvállalás iránti elkötelezettségüket megvalósítsák. Ez az Egyesült Államoknak is az érdekében áll, aki egy erősebb és nagyobb felelősségvállalásra is képes partnert keres magának. Az EU eddigi katonai válságkezelő műveletei Macedóniában, a Kongói Demokratikus Köztársaságban, vagy Bosznia-Hercegovinában is bizonyítják, hogy a NATO és az EU képes lehet partnerként együttműködni a katonai műveletekben. Európa képes garantálni a békét és a stabilitást a kontinensen, megfelelő partnerként tud fellépni az Egyesült Államok oldalán és képes kivenni a részét a globális kötelezettségvállalásból.
4. A közös célokban, valamint a célok megvalósításának a módjában szükséges lenne a két fél közötti megegyezésre. Ehhez a kölcsönös bizalmon alapuló mély, stratégiai dialógusra, koordinációra, konzultációra és kooperációra van szükség.

¹¹⁵ ALLIOT-MARIE, Michèle: A NATO és az Egyesült Államok: partnerek, vagy vetélytársak? Beszéd a Harvard Egyetemen. Boston, 2005. március 11.

¹¹⁶ ALLIOT-MARIE, Michèle: Beszéd a John Hopkins Egyetemen. Washington, 2005. március 10.

5. Az Európai Unió és a NATO kapcsán egymás kiegészítésében és nem az egymással történő versenyzésben kell gondolkodni. Mindkét szervezetnek megvannak a maga válságkezelési eszközei, módszerei, illetve hagyományos történelmi kapcsolatai bizonyos régiókkal. Franciaország mélyreható tapasztalatokkal, ismeretanyaggal, különleges kapcsolattal rendelkezik Afrikában és a Közel-Keleten, míg az Egyesült Államokat történelmi szálak fűzik Japánhoz és Délkelet-Ázsiához. Ilyen értelemben kellene a két szervezetnek kiegészítenie egymást és ez által egymást erősíteni is.
6. A legmegfelelőbb válságkezelési eszközök kiválasztása érdekében a pragmatikus megközelítést kell alkalmazni. Ennek értelmében az atlanti szövetségnek olyan esetekben kell lépnie, amikor az összes tagország elkötelezi magát egy nagy volumenű művelet mellett, míg az EU jellemzően egy adott válság megoldásához szükséges eszközök szélesebb tárházával rendelkezik.
7. A NATO és az EU fordulóponthoz érkezett. Franciaország és az Egyesült Államok közösen szembe tud nézni a kihívásokkal. Mindkét fél döntéseit haladó jellegű szándékok vezérlik. A párbeszéd, valamint az intenzív diplomáciai aktivitás létszükséglet az együttműködés érdekében. Meg kell ragadni az alkalmat, hogy a válsághelyzeteket az amerikai és az európai közös értékek alapján rendezzék. A két félnek együtt kell működnie a terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek elleni harcban, valamint Irak, Libanon, Afrika és az egész Közel-Kelet problémáinak a megoldásában. Ezeknek a megoldásoknak az Egyesült Államok és Európa közötti szoros együttműködés lehet a kulcsa és az eredmények eléréséhez nem feltétlenül szükséges kizárólagosan csak katonai eszközöket felhasználni. Mindkét oldal ugyanazokkal a kihívásokkal néz szembe, tehát ésszerűnek tűnik a rendelkezésre álló eszközök közösen történő felhasználása.

A francia védelmi miniszter asszony által ismertetett francia javaslat – a retorika jól bevált karakterjegyeit sem nélkülözve – jónéhány érdekes elemet tartalmaz. Természetesen a politikai beszédírók remek munkát végeztek, hiszen a szöveg szinte minden egyes mondanivalója az Egyesült Államokkal létrehozandó partnerségi viszony érdekében felhozott francia érveket tartalmazza. A nyomatékos kifejezés érdekében többször és kiemelten szerepel a párbeszéd, az együttműködés, a koordináció és a konzultáció fogalma, annak elengedhetetlen megvalósítása akkor, ha két fél igazi partnerségben kíván együtt dolgozni. Többször is említésre kerül, hogy a két nemzetközi szervezet nem egymás vetélytársa, hanem egymás kiegészítői a nemzetközi kapcsolatokban. Ennek egyik oka az, hogy a két szervezet számára rendelkezésre álló eszközök nem fedik le egymást teljesen, sőt, meglehetősen eltérő jellegűek, mely így biztosíthatja azt a rugalmasságot, amelyre a modern kori válságok hatékony kezeléséhez szükség van. A másik ok pedig azzal a francia érveléssel magyarázható, miszerint Franciaországnak és az Egyesült Államoknak, illetve rajtuk keresztül az EU-nak és a NATO-nak elsősorban a történelmi és speciális kapcsolatok folytán külön-külön kijelölt érdekszférája van. Merész kijelentésnek tűnik Franciaország részéről a Közel-Kelet térségét saját érdekszférájának kijelölni és az Egyesült Államok befolyását pedig Japánra és Délkelet-Ázsiára korlátozni. Egészen biztos, hogy az érdekszféráknak ilyen egyoldalú elhatárolását az Egyesült Államok nem fogja osztatlan lelkesedéssel fogadni, sőt esetleg ezzel az egész francia felvetés komolyságát kérdőjelezi majd meg.

De Franciaország valószínűleg azzal számolt, hogy inkább érdemes a teljes francia igényeket felvázolni, s majd abból a tárgyalások során egy mindkét fél számára elfogadható kompromisszumos megoldást elérni, mint eleve már egy minimalistább programmal kezdeni. Természetesen az is elképzelhető, hogy ezzel a megnyilatkozással Franciaország és az EU az Egyesült Államok számára nyomatékosan ki akarta fejezni komoly érdeklődését a térség iránt, s azon szándékát, hogy a térségben az amerikai nagyhatalom mellett ő is szerepet vállaljon. Fontos hangsúlyozni, hogy Franciaország és az Egyesült Államok által képviselt érdekek és az őket érő kihívások azonosak, így a megfogalmazott célkitűzéseik is nagymértékben megegyeznek. Arról azonban nem esik szó, hogy milyen módszerek alkalmazásával, vagy milyen részfeladatokon keresztül képzelel el Franciaország ezeket a közös célokat megvalósítani. Erre valószínűleg szándékosan nem került sor, hiszen pontosan ez az a terület, ahol a félreértések, illetve az eltérő álláspontok hangsúlyozottan a felszínre törnek. Érdemes azt is kiemelni, ahogyan Franciaország fontosnak tartja megemlíteni, hogy nem minden esetben van szükség katonai eszközök bevetésére a modernkori válságok kezelésében. Ezzel egyfelől azt akarja hangsúlyozni, hogy korunk válságjelenségeinek egy része nem katonai természetű válaszreakciót igényel, másfelől pedig így próbálja az EU szerepét előtérbe helyezni, jobban kívánatosá tenni az amerikai adminisztráció előtt, hiszen az EU köztudottan – és a NATO-hoz képest – a válságkezelésben felhasználható eszközök, elsősorban civil eszközök,¹¹⁷ szélesebb tárházával bír.

Érdekes azt is megfigyelni, ahogyan a közös tennivalókra és a feladatokra történő felhívás során a beszédben a „mi” személyes névmás hangzik el, amely Franciaországra és az Egyesült Államokra utal olyan utószöveggel, mintha máris egyenlő, de legalábbis „közel egyenlő” felekről beszélnének. Ez a nyelvészeti fordulat is ugyanúgy a partnerségi viszonyra utal, mint a szöveg egészének a tartalma. Mindenképpen egy merész, cselekvésre kész, aktív francia külpolitikai hangnem követhető nyomon ebben a beszédben, mely az Egyesült Államokat Franciaország globális partneri szerepvállalásra való alkalmasságáról próbálja meggyőzni.

Ebben a meggyőzési kísérletben a francia retorika divatos szóhasználattal élve a „modern marketing” fogásait használja fel és ezáltal próbálja a francia partnerségből származó előnyöket az Egyesült Államok számára nyilvánvalóvá tenni. A hangsúly kifejezetten azokra az elemekre helyeződik, melyeket az Egyesült Államok korábban hiányosságokként rótt fel az európaiak előtt. Franciaország azt akarja bizonyítani, hogy megfelel minden olyan feltételnek, mely alapján az Egyesült Államok oldalán jogosan és méltán tölthetné be a globális felelősségvállalásra is képes partner szerepét.

Érvelésében az egyik kiemelt indok a francia védelmi költségvetés rendelkezésére álló pénzügyi források négy év óta tartó folyamatos növekedése. Ez nem egy elhanyagolható tényező akkor, amikor az európai államok jelentős hányadánál a biztonság és védelempolitika területe nem élvez költségvetési prioritást, illetve amikor az EU által folytatott műveletek finanszírozását veszély fenyegeti, mert a tagállamok többsége nem hajlandó megnövelt anyagi áldozatokat hozni. Franciaország kiemeli, hogy nemcsak a saját védelmi költségvetésének a növelésére tesz erőfeszítéseket, de mint az ESDP fejlődésének a mozgatórugója, ugyanerre próbálja ösztönözni európai partnereit is.

¹¹⁷ Az EU rendelkezésére álló stabilizációs és válságkezelési eszközök többek között: a bővítés – új tagok felvétele, új partnerségi viszony létesítése olyan államokkal, akik a felvételhez szükséges kritériumokat még nem teljesítik, valamint gazdasági, igazságügyi, kulturális, külpolitikai és védelempolitikai együttműködések.

A francia védelmi miniszter asszony amerikai látogatása idején a Wall Street Journal-ban jelentették meg a cikkét, melynek a sokatmondó „Legyünk partnerek” címet adta. A partnerségi státusz érdekében az Egyesült Államokban kampányoló miniszter asszony részéről ez egy újabb kommunikációs eszköz volt a francia üzenet közvetítésére, immár a szélesebb publikum számára. Bevezetőjében az Egyesült Államok és Európa között fennálló privilegizált partnerségi viszonyt emelte ki, amely a közös történelem, a közös értékek, a kölcsönös egymásrautaltság, valamint a közös fenyegetések alapjaira épül.¹¹⁸ Érdemes megemlíteni, hogy míg az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kapcsolatát általában, mint „különleges partnerség” szokták jelölni, addig az Egyesült Államok és Európa viszonyára egy újabb szófordulatot („privilegizált partnerség”) használnak.

Franciaország és az Egyesült Államok közötti hasonlóságot mutatja, hogy mindketten jelentős szerepet játszottak a demokrácia és az emberi jogok alapjainak a lefektetésében (ismételten dicséret illeti az ügyes retorikai fordulatot, ugyanis az eredeti szövegben az „alapító atyák” elnevezés szerepel, amely az amerikai közvélemény számára imponál, arról már nem is beszélve, hogy a demokrácia és az emberi jogok terén betöltött együttes szerep hangsúlyozása ismételten egy olyan politikai elem, melyre az amerikai lakosság érzékenyebben reagál). Mindkét ország az ENSZ Biztonsági Tanácsában elfoglalt állandó helyének köszönhetően különleges felelősséggel bír a világ problémáinak a rendezése tekintetében, bár néha ezt eltérő eszközök és módszerek használatával próbálják elérni.

Végül a miniszter asszony Franciaország érdemeinek az ismertetésével fejezi be a cikket. Első helyen emeli ki Franciaország dicsőséges hadtörténelmét és a francia történelmi tradíciók mai napig is érezhető hatását. Az ország képességét egy globális szerepvállalás folytatására bizonyítja az is, hogy jelenleg is szolgálnak francia csapatok Afganisztánban, a Balkánon, Afrikában, valamint Haitin. Franciaország Európában az európai integráció és az európai védelmi integráció elkötelezett híve és jelentős erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy az európai kontinens a biztonság és a védelempolitika területén a modern kor kihívásaira hatékony módon legyen képes reagálni.

A francia védelmi miniszter asszony amerikai látogatása folyamán interjú formájában is megszólította az amerikai közvéleményt. Gyakorlatilag az üzenet tartalmi részében csak kevés olyan új információ ismertetésére került sor, melyek eddig még nem szerepeltek az elmondott beszédekben, vagy a már említett újságcikkben. A miniszter asszony ismételten kijelentette, hogy Franciaország az európai védelmi integráció motorja, amely kijelentésnek a közvetett üzenete az, hogy ha az Egyesült Államok ezen a téren Európát befolyásolni kívánja, akkor azt a legjobban Franciaországon keresztül teheti meg. Ismételten kiemelte a két fél közötti dialógus fontosságát, de azt is aláhúzta, hogy a szövetségi státusz nem jelenti feltétlenül azt, hogy a felek mindenben egyetértenek egymással, hanem hogy képesek egymást meghallani, meghallgatni, illetve szükség esetén hajlandók egymásnak magyarázatot adni. A védelmi beszerzéseket illetően, nehezményezte az európai és az amerikai piacok közötti asszimetriát, egyoldalú kereskedelmet; nevezetesen azt, hogy az európai piacok nyitva állnak az amerikai felszerelések és eszközök előtt, ezzel szemben az amerikai piac egy része zárva van az Európából érkező áruk előtt. Végezetül arra a kérdésre, hogy mit szól Franciaország egy EU zászló alatt felállított integrált európai haderőről, a miniszter asszony a következőt válaszolta: „egy ilyen gondolat nem áll

¹¹⁸ ALLIOT-MARIE, Michèle: „Legyünk partnerek”. In: *Wall Street Journal*, Washington, 2005. március 8.

összhangban Franciaországnak az Európa jövőjére vonatkozó elképzeléseivel. A nemzetállamok közösségét hozzuk létre és a nemzetállamok azok, amelyek haderejükkel rendelkeznek, valamint azokat szükség esetén rendelkezésre bocsátják. Nem szükséges egy európai hadsereg létrehozása, egy ilyen elképzelés nem egyezik az európai országok szellemiségével”.¹¹⁹ Franciaország tehát nem támogatja a nemzeti szuverenitás további megcsorbítását, illetve az integrációnak a föderalista irányba történő elmozdulását.¹²⁰

3.4. Munkamegosztás az EU és a NATO között

2006. januárjában Franciaország megakadályozott egy, a terrorizmus témájában összehívott megbeszélést az EU és a NATO között, mely egy Boszniáról szóló találkozó részeként került volna napirendre. E mindkét fél által prioritásként kezelt téma megvitatását a NATO főtitkár kezdeményezte. A francia delegáció azonban nem adta hozzájárulását a megbeszéléshez azzal az indokkal, hogy a terrorizmus nem szerepel a NATO és az EU közötti megbeszélések hivatalos témalistáján. Csalódottságát nem palástolva a NATO végül törölte az EU-val tervezett megbeszélést, beleértve a Boszniáról szóló tárgyalásokat is.¹²¹

A NATO magas rangú képviselői bár valószínűleg nem először, de mégis értetlenül álltak az eset előtt. Felmerült annak a kérdése, szintén nem először, hogy vajon Franciaország valóban elkötelezett-e és tényleg támogatja-e a komoly együttműködést a két szervezet között, vagy erről inkább csak a média képviselői előtt tesz tanúbizonyságot. Hiszen a terrorizmus elleni küzdelem mindkét szervezetnél alapvető célkitűzésként került megfogalmazásra, viszont az ilyen diplomáciai manőverek csak megakadályozzák az érdemi együttműködést.

Az igazat megvallva Franciaországnak jogában állt ezt a lépést megtenni. Valószínűleg nem ez volt az első ilyen jellegű eset, de mivel hasonló fiaskók részletei csak ritkán kerülnek nyilvánosságra, ezért a beavatottak szűk táborán kívül mások csak ritkán jutnak hasonló hírek birtokába. A diplomácia kulisszatitkai közé tartozik, hogy Franciaország mind az EU, mind pedig a NATO bizottságainak a munkájában komoly felkészültséggel vesz részt és minden lehetőséget megragad arra, hogy a döntéselőkészítés során a leghatározottabban érvényre juttassa saját érdekeit. Egy-egy ülés során nincs olyan téma, amihez Franciaországnak ne lenne hozzáfűznivalója, általában egészen más szemszögből közelít meg egy-egy témát mint a többi résztvevő tagállam többsége, de az is igaz, hogy a francia elképzelések mögött legtöbbször megtalálható a logika és a ráció is.¹²² Ahogy Danielsson tengerészkapitány, a SHAPE-nél szolgálatot teljesítő EU törzs parancsnoka is említette, a francia képviselők járulnak a legjobban hozzá egy adott bizottság működésének a dinamikájához.

Azt, hogy Franciaországnak miért nem állt érdekében a fent említett találkozó létrejötte csak találgatni lehet. A kapcsolatok romlása a két szervezet között már egy ideje megfigyelhető. Ennek az egyik lehetséges oka a Berlin Plusz rendszer fokozatos elavulásának tudható be. Amikor az ESDI – CJTF koncepció, valamint a Berlin Plusz

¹¹⁹ ALLIOT-MARIE, Michèle: Interjú a “Defense News” című lapnak. Washington, 2005. március 7.

¹²⁰ OWEN, David: “Atlantic Partnership or Rivalry?” pp. 15-31. In: *In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations*. Szerk.: BRANDON, Henry. Washington D.C., 1992.

¹²¹ BOUILHET, Alexandrine: “Paris bloque une reunion antiterroriste Otan-UE”. In: *Le Figaro*, 2006. január 26.

¹²² Forrás: személyes beszélgetés Danielsson tengerészkapitány úrral

rendszer megszületett, akkor ezt maga Franciaország is örömmel ünnepelte és sikerként könyvelte el. Az azóta eltelt évek folyamán azonban az ESDP olyan intenzív fejlődési szakaszon ment keresztül, hogy jelenleg Franciaország már inkább teherként, mint előnyként értékeli a Berlin Plusz rendszert.¹²³ Ezen a téren persze az EU megosztott, hiszen azok az EU tagállamok, amelyek a NATO-hoz fűződő jó viszony fenntartásában érdekeltek, továbbra is szívesen látnák a Berlin Plusz rendszert annak teljes működőképes formájában. Az ő megnyugtatójukra került be ez az együttműködési forma a NATO és az EU között az EU biztonsági stratégiájába. Franciaország ellenben folyamatosan a NATO-tól és az Egyesült Államoktól független európai biztonság és védelempolitika megteremtésében gondolkodik, ezért sem szolgálja tovább a Berlin Plusz rendszer a francia érdekeket. Az EU eddig egy műveletet hajtott végre a Berlin Plusz rendszer jelentette előnyök kihasználása nélkül, amikor is Franciaország, mint keretnemzet vezetésével a Kongói Demokratikus Köztársaságban került sor egy rövid katonai válságkezelési műveletre (Artemis néven), de valószínűsíthető, hogy a közeljövőben a hasonló műveletek száma növekedni fog.

Egy másik lehetséges variáció szerint Franciaország egyszerűen el akarta kerülni, hogy Bosznia tárgyában a két szervezet között erre a meghirdetett találkozóra sor kerüljön és maga a terrorizmus, mint nem hivatalos téma csak jó ürügyként szolgált ehhez. Ezt az elképzelést talán az a francia megjegyzés magyarázza, miszerint a NATO-nak nem hivatása, hogy a világ csendőrije legyen.¹²⁴ Ezzel a megjegyzéssel a franciák azt az igényüket fejezik ki, miszerint az Egyesült Államok és a NATO által végrehajtott beavatkozásokat Európában és a világ más térségeiben is vissza kell szorítani. Egy ilyen megjegyzés a két szervezet között a biztonságpolitika területén egyre jobban erősödő konkurenciára is következtetni enged. *„Nem akarjuk, hogy a NATO mindennel foglakozzon és, hogy ránk erőltesse a saját elképzeléseit”* – magyarázta egy francia diplomata.¹²⁵ Ezt a véleményt egyébként a CFSP főbiztosa, Javier Solana is osztja.

A franciák neheztelése elsősorban azzal magyarázható, hogy a NATO beavatkozott Szudánban, ami hagyományosan francia érdekszférának tekinthető. Sőt, az atlanti szervezet a klasszikus katonai szerepe mellé egyre több polgári műveletet is bevállal (pl. humanitárius, újjáépítési feladatokat), amelyeket az EU eddig a saját maga számára fenntartott területeknek tekintett.

A két szervezet azonban nemcsak a feladatok jellegében, hanem a földrajzi szempontok alapján is egyre gyakrabban egymás lábára lép. A francia védelmi miniszter asszony már többször tett említést arról, hogy Franciaország olyan területeken is kívánja a stratégiai kapcsolatait erősíteni, amelyek eddig döntően amerikai befolyás alatt álltak. *„Nincs védett vadászterület”* – ezzel a rövid mondattal lehetne tömören összefoglalni az új francia álláspontot.

Alliot-Marie asszony egy Bahreinban, az Öböl-térség biztonságpolitikai kérdéseivel foglalkozó tanácskozáson azt fejtegette, hogy az Európai Unió és a régió között erős stratégiai kapcsolat létrehozására lenne szükség.¹²⁶ Véleménye szerint az európaiak ugyanolyan jelentős mértékben hozzá tudnának járulni a térség stabilizálásához, mint az amerikaiak, hiszen a térség országait illetően Európa is jelentős történelmi tapasztalatokkal rendelkezik. A francia védelmi miniszter asszony

¹²³ Forrás: személyes beszélgetés Danielsson tengerészkapitány úrral

¹²⁴ BOUILHET, Alexandrine: “Paris bloque une reunion antiterroriste Otan-UE”.

¹²⁵ BOUILHET, Alexandrine: “Paris bloque une reunion antiterroriste Otan-UE”.

¹²⁶ DE LA GRANDE, Arnaud: “Alliot-Marie vante la défense européenne à Bahrein et au Qatar”. In: *Le Figaro*, 2005. december 6.

javaslatot tett arra is, hogy az Afrikában már bevált Recamp programot hogyan lehetne az Öböl-térség országaiiban is hasznosítani.

Nem sokkal a francia politikusszony által tett kijelentések előtt a NATO főtitkára is hasonló témában szólította meg az Öböl-térség országait Katarban. Szemmel láthatóan az Isztanbuli Együtműködési Kezdeményezés (Istanbul Cooperation Initiative) keretein belül a NATO is igyekszik a térség országaival biztonság-és védelempolitikai kooperációt folytatni. Katar, Kuvait, Bahrein és az Egyesült Arab Emirátusok mind résztvevői az Isztanbuli Együtműködési Kezdeményezésnek, melyet azért hoztak létre 2004-ben, hogy a NATO és a régió arab országai közötti együtműködést erősítsék.

Persze az egyáltalán nem véletlen, hogy mindkét szervezet ugyanazon térségek iránt érdeklődik. A hidegháború lezárulását követően ugyanis a világban létrejövő konfliktusok sok esetben gazdasági és pénzügyi vetülettel bírnak. Az Öböl-térség gazdag lelőhelyei energiahordozókban pedig mindig is a figyelem középpontjába helyezték ezeket az országokat. A kiélezett gazdasági versenyben egyáltalán nem mindegy, hogy mely nemzetközi szervezet mely országok érdekeinek a képviselésében jut előnyösebb pozíciókhoz a régióban, vagy egyáltalán csak megalapozza az ottani jelenlétét.

Európa tekintetében sem teljesen egyértelmű a helyzet. Az igazi kérdés nem az, hogy ki legyen felelős Európa biztonságának a garantálásáért, hanem az, hogy hogyan lehetne mind az Egyesült Államokat, mind pedig Franciaországot Európa biztonságának a kérdésében érdekeltté tenni? Más szavakkal, milyen keretek között és milyen formában lenne képes az Egyesült Államok és Európa a biztonság megóvása érdekében együtműködni?¹²⁷

Természetesen az is megtörténhet, hogy Európa a saját területén olyan válsághelyzettel kerül szembe, amely az Egyesült Államokat nem érinti közvetlenül. Nagy a valószínűsége annak, hogy az amerikai adminisztráció nem avatkozna be egy etnikai jellegű konfliktusba a Balkánon, vagy a volt szovjet utódállamokban, mivel ezek a konfliktusok nem jelentenének közvetlen fenyegetést az amerikai érdekekre.¹²⁸ Talán nemcsak az Egyesült Államok, de a NATO sem reagálna egy ilyen helyzetben, vagyis Európának képesnek kellene lennie arra, hogy megfelelő katonai, vagy polgári válságkezelési eszközökkel reagáljon és így adjon tartalmat az európai biztonság-és védelempolitikának. Mivel az Egyesült Államok számára Európa már nem tartozik a legfontosabb prioritások közé, mely állítást pontosan alátámasztja az egyre csökkenő amerikai katonai jelenlét Európában – csökken az Európában állomásozó amerikai csapatok száma, ennek megfelelően egyre több amerikai katonai bázis kerül részleges vagy teljes bezárására – így Európának mind elszántságban mind pedig válságkezelési képességekben meg kell felelnie az új kihívásoknak. Európa nem nézhet szembe ezekkel az új feladatokkal anélkül, hogy képes lenne önmagát szükség esetén megvédeni.

Ezeknek az ismereteknek a fényében az európai és az amerikai beavatkozásokra minden bizonnyal egymástól elkülönülő földrajzi területeken és egymástól független

¹²⁷ ROCARD, Michel: "Toward a Redefinition of Transatlantic Relations". pp. 35-51. In: *In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations*. Szerk.: BRANDON, Henry. Washington D.C., 1992.

¹²⁸ FRANÇOIS-PONCET, Jean: "Toward a Directorate of Continents". pp. 55-71. In: *In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations*. Szerk.: BRANDON, Henry. Washington D.C., 1992.

eszközök felhasználásával fog sor kerülni. Földrajzi szempontból az Egyesült Államok várhatóan Latin-Amerikában és Délkelet-Ázsiában fog inkább fellépni, míg Európa Dél- és Délkelet-Európában. Európa feladata vélhetően a közép- és kelet-európai térség átalakulásának az elősegítése, az esetlegesen kirobbanó nacionalizmus megfékezése, a nemzeti kisebbségek közötti konfliktusok féken tartása, a nagytömegű migráció visszaszorítása és a munkanélküliség csökkentése lehet. Az egyetlen olyan terület, amely nagy valószínűség szerint mindkét fél prioritásai között előkelő helyen fog szerepelni az a közel-keleti térség – az olajlelőhelyek kiemelt fontossága, valamint az arab-izraeli konfliktusnak köszönhetően –, mint ahogyan arra következtetni engedett a francia védelmi miniszter asszony a fentebb már említett tanácskozás során is.

Felmerül a kérdés: az Egyesült Államoknak továbbra is az érdeke az európai integráció, illetve, hogy az Európai Unió, valamint az atlanti kohézió továbbra is egymás kiegészítőinek tekinthetők? A válasz nemleges abban az esetben, ha az egyesített Európára, mint egy potenciálisan nehéz és bonyolult partnerre gondolunk, ha az EU összetett döntéshozatali mechanizmusát idézzük föl, vagy ha kétségbevonjuk az amerikai szerepvállalást anélkül, hogy a megoldásra váró feladatokban Európa nagyobb szerepet vállalna. A válasz pozitív lehet akkor, ha arra gondolunk, hogy Európában az integrációs folyamatok nélkül nem beszélhetnénk stabilitásról és, hogy a nemzetállami keret már nem, csakis egy integrált közösség lehet képes arra – méretéből és az így közösen rendelkezésre álló forrásokból és eszközökből adódóan –, hogy az Egyesült Államokkal partnerségi viszonyban globális feladatok megoldásában részt vegyen. A feladatmegosztás alapján kialakuló új rendszer jellegét tekintve valószínűleg nem lesz egypólusú, hiszen az Egyesült Államokban nincsen arra sem megfelelő politikai szándék, sem pedig elegendő rendelkezésre álló forrás, hogy egyedül a világ csendőrijének a szerepét lássa el – még ha Franciaország és vele együtt a CFSP főbiztosa erről meg is van győződve – és nem lesz klasszikus értelemben többpólusú sem, hiszen az Egyesült Államokat a katonai szupremáciája mégiscsak elsővé teszi az egyenlők között. A legvalószínűbb egy vegyes rendszer kialakulása, mely az ENSZ égisze alatt tömörülő kontinenseket – az egyesített és homogén Európával – foglalja majd magába.¹²⁹

Jelen pillanatban természetesen roppant nehéz azt előre megjósolni, hogy a két szervezet fejlődése és ebből következően a kettőjük közötti munkamegosztás végül milyen formában fog megvalósulni. Egy meglehetősen pesszimista elgondolás szerint az Egyesült Államok egy katonailag roppant hatékony, de politikailag igen gyenge és a feladat jellegétől függően változó összetételű koalícióra lesz kénytelen hagyatkozni. Ezzel szemben az Európai Unió számára rendelkezésre fog állni egy európai haderő, mely jelentős politikai támogatást fog élvezni éppen azért, mert bevetésre csak igen alacsony intenzitású válsághelyzetekben lesz alkalmas.

Az is elképzelhető, hogy az EU az ESDP mechanizmus segítségével főként az EU-hoz közel eső földrajzi térségekben, úgymond az EU által a „frontvonalnak” ítélt területeken fog feladatokat ellátni, míg a NATO egy szélesebb értelemben vett Európában, vagy helyesebben Eurázsiaiban fog válságkezelési feladatokat végezni.¹³⁰ Érdekes adalékként szolgálhat, hogy Danielsson tengerészkapitány ezt a teóriát nem osztja. Véleménye szerint az ESPD nem fog megmaradni pusztán csak Európában,

¹²⁹ FRANÇOIS-PONCET, Jean: “Toward a Directorate of Continents”. pp. 55-71. In: *In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations*.

¹³⁰ WHITMAN, Richard G.: “NATO, the EU and ESDP: An Emerging Division of Labour?” p. 448.

hiszen az EU gazdasági és pénzügyi érdekei az egész világra kiterjednek – elég, ha csak az indonéziai missziót (Aceh tartományban) vesszük alapul – és a közös biztonság és védelempolitika tulajdonképpen az EU globális gazdasági és pénzügyi érdekeinek a védelmét is ellátni hivatott.

Természetesen további forgatókönyvek is szóba kerülhetnek még az ESDP és a NATO jövőbeni szerepvállalását illetően. Az egyik lehetséges verzió szerint az ESDP folytatja a már megkezdett gyorsütemű fejlődést, amelyben az egyre növekvő aspirációkat egyre növekvő számú válságkezelési művelet fogja követni. Ehhez természetesen nemcsak politikai egyetértésre lesz szükség a tagállamok között, hanem a rendelkezésre álló pénzügyi források és képességek drasztikus módon történő növelése is elengedhetetlen lesz. Ismerve a jelenlegi körülményeket és a vészesen apadó pénzügyi forrásokat, ez az elképzelés nagy valószínűség szerint a közeljövőben nem fog bekövetkezni. Hacsak nem olyan válsághelyzetekben, melyek alacsony intenzitásúak, előreláthatólag rövid ideig tartanak és inkább polgári, mint katonai válságkezelési eszközök használatát igényelik.

Egy másik verzió értelmében az ESDP koncepció lassan a hanyatlás, majd végül a teljes megsemmisül irányába mozdul el, mert nem lesz képes sikeresen megfelelni a megfogalmazott aspirációknak vagy a politikai akarat és konszenzus sorozatos hiánya, vagy a szükséges képességek nem kielégítő szintje következtében. Persze korrekciós lépéseket itt is be lehet vezetni, elsősorban kevésbé ambiciózus, a képességekkel jobban összhangban lévő elképzelések favorizálásával. Azonban egy ilyen hozzáállás semmiképpen sem szolgálná az EU érdekeit, hiszen felesleges szakadékot hozna létre a gazdasági és pénzügyi téren megfogalmazott ambíciók, valamint a közös biztonság és védelempolitikai képességek között, arról nem is beszélve, hogy felesleges korlátok közé szorítaná az EU fejlődését. Ebben az esetben egyébként jelentősen megnőne a NATO válságkezelési feladatainak a száma és a szervezet visszaszerezné korábbi privilegizált helyét is.

Végül a harmadik verzió értelmében a jelenlegi helyzethez képest nem fog semmifajta érdemi változás bekövetkezni, sem egy előremutató, sem pedig egy hátrafelé mutató fejlődési folyamat hasznára. A két szervezet megpróbálja fenntartani a már kialakított status quo-t; a NATO hosszantartó szerepvállalásra kényszerül Afganisztánban, az EU pedig folytatja a kisebb-nagyobb intenzitású műveletekben való részvételt, amelyek közül végül egyik sem lesz nagyobb intenzitású, mint a 2004. decemberében Bosznia-Hercegovinában elindított Althea művelet volt, amely így a szervezet képességeinek a maximumát fogja jelölni.¹³¹ Akármelyik forgatókönyv megvalósulására is kerüljön sor, egy dologról azonban semmiképpen sem szabad megfeledkezni: az ESDP gondolat megszületésével és gyakorlati alkalmazásával az EU kompetenciája jelentős kibővülésen ment keresztül. A katonai biztonság kérdése bekerült az EU alapkompenciái közé, s ezáltal a szervezet elmozdulást hajtott végre a tisztán polgári státuszról egy polgári-katonai státusz irányába.

¹³¹ WHITMAN, Richard G.: "NATO, the EU and ESDP: An Emerging Division of Labour?" pp. 448-449.

3.5. Transzatlanti kapcsolatok – az Egyesült Államok és az Európai Unió

A kérdés kiemelkedő aktualitásának és jelentőségének köszönhetően erről a témáról a rendelkezésre álló szakirodalom és ismeretanyag meglehetősen terjedelmes. Olyannyira, hogy ebből a témából akár egy teljes, önálló értekezés is elkészíthető. Ennek a dolgozatnak a fő témáját – Franciaország és az EU közös kül- és biztonságpolitikája közötti kapcsolatot – sem lehetne nyugodt szívvel úgy bemutatni, hogy erről a kérdéskörrel nem esik szó. Azonban az előbbieken már felsorolt indokok következtében a témakört illik józansággal kezelni mielőtt még esetleg túlságosan is dominánssá válna egy valójában más, bár kapcsolódó területre fókuszáló anyagban. Ezen indokok alapján, a fent említett témakör relevánsnak tekinthető elemeit az alábbi táblázatban igyekeztem összefoglaló módon bemutatni.

A transzatlanti kapcsolatok jellemvonásai és ajánlások a kapcsolat továbbfejlesztése érdekében

Európai Unió	Amerikai Egyesült Államok
Jellemvonások	
Integráció, alkotmány körüli viták, bővítés: a saját belső ügyek lekötik az EU figyelmét, kevésbé tud "kifelé" koncentrálni	Az európai integráció folyamata nem mindig teljesen érthető számára
Passzív módon, a követendő példa bemutatásával igyekszik befolyásolni a világban	Proaktív módon igyekszik nemzetközi szinten befolyásolni
Megoldás békés módon, tárgyalás útján	A szabadság terjesztése fegyveres eszközök segítségével
A problémákat inkább kezeli	A problémákat inkább megoldja
Reformok segítségével próbál változásokat elérni	Forradalmibbnak számító módszerekkel és eszközökkel kíván változásokat véghezvinni
Kiemelkedő prioritás: munkahelyteremtés és környezetvédelem	Kiemelkedő prioritás: biztonság
Egységes európai álláspont hiánya	Rugalmas és gyors reagálásra képes partnert keres
Kevésbé látványos módszerek felhasználása	Drámaibb, látványosabb eszközök felhasználása
Multilateralizmus és az ENSZ szerepének a kiemelt hangsúlyozása	Ambivalens magatartás a multilateralizmus irányába: szüksége van partnerekre, de a multilaterális intézmények nem helyettesíthetik a Kongresszus akaratát, azok nem kerülhetnek szembe az amerikai polgárok akaratával
Többpólusú világrend: Franciaországnak csak tág fogalmai vannak erről, melynek értelmében az EU lehetne az egyik új pólus	Többpólusú világrend = ellensúly az USA-val szemben, fellépés az USA ellen
Nem tesz elég önálló javaslatot, csak reagál az USA javaslataira, döntéseire	Vezető szerepet tölt be a különböző veszélyek, fenyegetések, koncepciók és megoldások terén tett javaslatokban
Ajánlások	
Jobban kellene az Egyesült Államokat kezelnie	Nagyobb erőfeszítéseket kellene tennie az európai integrációs folyamat megértésére
Meg kellene oldania a szervezeti problémákat, a feladatok és a felelősségi körök egyértelmű meghatározására lenne szükség	
Az európai identitást nem kellene az Egyesült Államokkal ellentétes szempontok alapján létrehozni	
Nem lenne szabad Európa megosztásán munkálkodnia	

Európai Unió	Amerikai Egyesült Államok
Meg kellene jobban értetnie az Egyesült Államokkal a különböző polgári eszközök relevanciáját és hatékonyságát válságkezelések során	A katonai képességeken kívül a válságkezelés egyéb formáit is figyelembe kellene vennie
Ki kellene dolgoznia egy megfelelő rendszert a felhasznált katonai és polgári eszközök hatékonyságának a mérésére	
Nagyobb mértékben kellene "kifelé", az erő kivetítésre koncentrálni, hiszen a biztonságot fenyegető veszélyek döntően a saját területén kívülről érkeznek	Jobban kellene figyelnie és hallgatnia európai partnereire
Gazdasági súlyának megfelelő nemzetközi politikai szerepet kellene játszania	
Aktívabb szerepvállalásra lenne szükség a védelempolitika területén	
Aktívabb partneri szerepet kellene vállalnia	
Katonai integrációt tovább kellene fejleszteni	
Határozottabb fellépéssel jobban kellene befolyásolnia a nemzetközi politikát, döntéshozatalt alternatívák bemutatásával együtt	
Jobban fel kellene készülnie azonnali, akut válsághelyzetek, illetve nagy földrajzi távolságban lévő problémák kezelésére	
Meg kellene határozni az alapvető érdekeket, értékeket, célokat és prioritásokat	
Meg kellene egyezni a célkitűzésekben és mindenki számára egyértelműen meg kellene határozni az elvárásokat	
Nem kellene új intézményi rendszert bevezetni, hanem a meglévőt kellene jobban és rugalmasabban használni	
A közvéleményt intenzívebben kellene informálni	
Meg kellene találni a befolyásolás megfelelő egyensúlyát: mekkora amerikai vezető szerepet akar Európa és mekkora európai befolyást lesz képes az Egyesült Államok elfogadni, illetve milyen mértékben lesz hajlandó a véleményét az európai érveknek megfelelően változtatni	
Meg kell találni a választ arra, hogy mekkora mértékben van a két oldalnak egymásra szüksége: az USA túlfeszítheti saját teljesítőképességét az európaiak nélkül, míg Európa esetleg jellegtelen szereplő marad az Egyesült Államok nélkül	
El kellene fogadni, hogy nem jelent problémát, ha különbségek mutatkoznak a két fél által megfogalmazott célkitűzések, elkészített analízisek, alkalmazott módszerek között mindaddig, amíg ezek konstruktív módon történő megvitatására is sor kerül	

4. sz. táblázat: A transzatlanti kapcsolatok jellemvonásai és ajánlások a kapcsolat továbbfejlesztése érdekében

Szerkesztette: Boros Anna

A fenti táblázatból kitűnik, hogy a transzatlanti kapcsolatok továbbfejlesztéséhez arra van szükség, hogy az Egyesült Államok az Európai Uniót a legfontosabb európai partnereként fogadja el, az Európai Unió pedig megoldást találjon a szervezeti problémáira és egyéb hiányosságaira azért, hogy egy globális szereplőtől elvárható képességek birtokába kerüljön.¹³² Úgy tűnik, hogy a második Bush adminisztráció (2001-2005, 2005-) felismeri Európa értékeit és az általa nyújtott előnyöket, de vajon hajlandó lesz-e ezt a felismerést nemcsak átmenetileg, hanem hosszabb távon is elfogadni? Az Egyesült Államok akkor fogja Európát jelentős tényezőként komolyan venni, amikor az hatékonyabb és intenzívebb nemzetközi szerepvállalásra lesz képes; míg az európaiak akkor tekintenének az Egyesült Államokra, mint megbízható partnerre nagyobb megnyugvással, ha az nem játszaná ki az új szövetségeseit a régiékkal szemben, illetve nem válogatna a szövetségesei között a saját kedve szerint. Az Európai Uniónak elsősorban a finanszírozási problémákat kellene megnyugtatóan rendeznie azért, hogy mindazokat a fejlesztéseket és beszerzéseket, melyekre egy hatékony ESDP szempontjából szükség van, végre tudja hajtani. Ezen kívül az alábbi ajánlásokat is figyelembe kell venni azért, hogy fontos nemzetközi szereplővé, illetve a transzatlanti kapcsolatok erőteljes oszlopává válhasson.¹³³

1. A bővítés nem szabad, hogy az európai politikai projekt felhígulásához vezessen (az EU identitását és hatékonyságát meg kell őrizni)
2. Az EU-nak sokkal jobban kellene a saját érdekeit képviselnie (szükség van egy olyan külpolitikára, amely az EU legfontosabb érdekein alapul)
3. Szükség van a mélyítési folyamat folytatására (tovább kell lépni azon a gondolaton, hogy az EU nem más, mint egy egységes piac csupán)

Az EU-nak az átalakulása, mely a hagyományos egységes piac jelentette státuszából a hatékony globális szereplő megteremtésének az irányába halad, számos nehézséggel néz szembe. Már szó esett a pénzügyi források növelésének a szükségességéről, mely a tagállamok körében éles ellenkezést vált ki. Ha nem hajlandók újabb források lekötésére, akkor a már meglévő alapok pénzügyi forrásainak az átcsoportosítása segíthet, ez azonban várhatóan hosszadalmas vitákra ad majd okot, s az is kérdésessé válhat, hogy egyáltalán sikerül-e majd olyan megoldást találni, amely minden tagállam számára elfogadható. Szintén problémák forrása lehet az, ha a figyelem az EU állampolgárainak a mindennapjait meghatározó kihívások (munkanélküliség, illegális bevándorlás) megoldása helyett az EU globális stratégiája, vagy szerepvállalása irányába tolódik el. Persze az elképzelhető, hogy ezekre a napi problémákra nem közvetlenül, hanem közvetett módon, az EU egyéb kompetenciáinak a felhasználásával lehet majd megoldást találni (további bővítési folyamatok, fejlesztési alapok, együttműködés fokozása, stb). A CFSP és az ESDP fejlődését talán legjobban hátráltató elem azonban továbbra is az eltérő nemzeti érdekek és a nemzeti szuverenitás problémája. A külpolitika és az ehhez kapcsolódó biztonság és védelempolitika minden ország esetében egy igen érzékeny terület, a nemzeti szuverenitás egyik fő jellegzetessége, melynek szabad gyakorlásáról lemondani, még ha részleges mértékben

¹³² INSTITUT ASPEN FRANCE: "Europe – United States: Toward New Balances?" In: *Second International Conference on Transatlantic Relations*. Lyon, 2005. március 17-19.

¹³³ GUÉROT, Ulrike: "The European Idea Meets US Reality". In: *International Politik*, Spring issue, 2005. pp. 38-42.

is, a tagországok még nem állnak készen. Az talán elképzelhető, hogy az EU külügyminiszterének a kinevezése, illetve az EU diplomáciai és tisztviselői állományának a kinevezése valamelyest lendíteni fog ezen a problémán, de arra csak az EU alkotmány elfogadása és rendelkezéseinek a hatálybalépését követően kerülhet sor.

Az amerikaiak Európával kapcsolatos hozzáállást általában kétféle módon lehet jellemezni: vagy egyáltalán semmit nem várnak az EU-tól döntően azért, mert nincs ismeretük a szervezetről, vagy semmi jót nem várnak az EU-tól elsősorban, mert nem rendelkeznek megalapozott ismeretekkel és annak minden új fejlődési elemét kihívásként, fenyegetésként értelmezik. Ezért is lenne fontos, ha az amerikai adminisztráció mindenféle elfogultság nélkül bizonyítási lehetőséget biztosítana az európaiak számára. Az amerikai elképzeléseknek talán az felelne meg a legjobban, ha az európai integráció tovább fokozódna, de csak oly módon, hogy az ne jelentsen túlságosan nagy veszélyt és kihívást az Egyesült Államok és a NATO számára. Éppen ezért, ha az Egyesült Államok érdeklődést mutat Európa irányába, akkor legtöbbször a kibővítés fontosságára hívják fel a figyelmet, mert a szervezet „felhígítása” jobban megfelel az amerikai elképzeléseknek.

Bizonyos nézetek szerint,¹³⁴ az Egyesült Államok legfontosabb európai partnerének továbbra is Németország tekinthető. Ez a gondolat egyrészt a hidegháború éveinek történelmi hagyományain, másrészt pedig az integráció folyamatának az NSZK és később Németország fejlődésében betöltött kiemelkedő szerepén alapul. Ez a megközelítés azonban valószínűleg nem teljesen helytálló. Németországnak ugyanis nincs kifejezett szándéka az európai politikai vezető szerep betöltésére, s nagy valószínűség szerint egy esetleges ilyen irányú aspirációt Európa egésze sem fogadna el.

Ha az Egyesült Államok komolyan segítséget kíván nyújtani az európai integrációs folyamatok továbbfejlesztéséhez, akkor talán érdemes lenne fontolóra venni egy együttműködési szerződés megfogalmazását az USA és az EU között mindenekelőtt az alábbi megfontolások alapján.¹³⁵

1. Nem biztos, hogy a NATO továbbra is a legalkalmasabb fórum a transzatlanti párbeszéd folytatására. Az ESDP keretein belül lehetőség nyílna az európaiak közös álláspontjának a kialakítására, majd azután ennek az álláspontnak a megbeszélésére az Egyesült Államokkal (természetesen nem szabad elfelejteni, hogy bár a CFSP rendelkezik a közös álláspontok eszközével, mégis ennek a kialakítása sokszor jelentős nehézségekbe ütközhet a tagállamok eltérő érdekeinek következtében).
2. A modern kor biztonságpolitikai kihívásai nagymértékben megváltoztak a hidegháború éveikhez képest. Közülük jónéhány nem katonai jellegű válaszlépést igényel, hanem döntően polgári eszközökkel nyújtandó segítséget. Az EU komplexebb kompetenciájának köszönhetően egy ilyen szerepvállalásra alkalmasabbnak bizonyulhat, mint a NATO.
3. A transzatlanti kapcsolatok sokkal szélesebb területeket fognak át (kereskedelem, pénzügy, ipari együttműködés, stb.), mint amit a NATO a saját kompetenciáján belül kezelni tudna.
4. A jelenlegi USA-EU csúcstalálkozó nem nyújt elégséges alkalmat és lehetőséget a szükséges megbeszélések folytatásához. Szükség lenne a

¹³⁴ GUÉROT, Ulrike: “The European Idea Meets US Reality”.

¹³⁵ GUÉROT, Ulrike: “The European Idea Meets US Reality”.

gyakoribb konzultáció és együttműködés intézményes kereteinek a megalapozására.

5. Egy ilyen együttműködési szerződés nagyobb amerikai elismerést jelentene Európa számára; a partneri kapcsolaton keresztül egyben legitimitációt biztosítana az Egyesült Államoknak az általa folytatott nemzetközi műveletekhez, az EU pedig nagyobb globális befolyásra tenne szert.
6. A szerződés legfontosabb eleme a két fél közös érdekeinek a meghatározása lenne, mely alapján egy közös nemzetközi akcióttervet lehetne összeállítani. Ez tartalmazná a világ különböző régióival szemben tanúsított közös stratégiát, közös megoldásokat és közös célokat a fejlesztés területén.

A téma befejezéséért érdemes néhány szót említeni a két szervezet (EU – NATO) kapcsolatáról jogi szempontok alapján is. A következő néhány gondolat az EU alkotmányra koncentrálva, amerikai szemszögből vizsgálja meg a kérdést. Bár az alkotmány jelenlegi formájában a francia és a holland népszavazáson is megbukott, így nagy valószínűség szerint már egy másik, új elemeket tartalmazó szöveget fognak a következő ratifikációs eljárásra bocsátani. Addig is azonban érdemes egy kicsit elidőzni az alkotmány első változatánál, hiszen valószínűleg az ESDP alapcikkelyei nem fognak lényeges változáson átesni a második verzióban.

A jogi probléma megközelítését érdemes egy – talán közismert – ténnyel kezdeni: az EU-NATO tanácskozásokra EU 23-as körben kerül sor, ugyanis Ciprus és Málta Törökország (NATO) vétójának köszönhetően nem vehet részt a találkozókön.¹³⁶ Mivel ez a két ország részt vett az EU kongói válságkezelési tevékenységében, ezért erről az EU műveletről a két szervezet nem folytathatott megbeszéléseket egymással.¹³⁷ Ez persze csak egy kiragadott példa és nincs is közvetlenül a NATO washingtoni szerződése és az EU alkotmánytervezete közötti lehetséges ellentétekkel közvetlenül kapcsolatban, de azért arra figyelmeztet, hogy a két szervezet működését jogilag meghatározó dokumentumok összeférhetőségére komolyan figyelmet kell fordítani.

Az amerikai nézet¹³⁸ alapján az EU alkotmánytervezete, valamint a NATO washingtoni szerződése két olyan dokumentum, amely nem kompatibilis egymással. Az alkotmánytervezet 40. cikkelye értelmében a NATO idővel feleslegessé fog válni az EU biztonságpolitikája számára („szoros együttműködésben a NATO-val...amíg a közös védelempolitika megvalósulására sor nem kerül”). A NATO-nak is van olyan cikkelye, amely arról rendelkezik, hogy a szövetség tagjai nem vállalhatnak semmiféle olyan nemzetközi kötelezettséget, mely ellentétben lenne a washingtoni szerződéssel. Az amerikai álláspont szerint tehát az ESDP fejlődésével a NATO egyre inkább marginális szerepre fog jutni.

Ennek az amerikai véleménynek a szempontjából aggasztónak tűnik az is, hogy az EU által folytatott külpolitika gyakorlatilag a francia-német duó által meghatározott politika folytatása lesz. Ez a kijelentés nem meglepő, hiszen a francia külpolitikai törekvések ennek a célnak a megvalósítására irányulnak. A kérdés csak az, hogy vajon a hivatalos amerikai kormányzat erre fogadókészséget mutat-e majd? A szerző nehezményezi azt is, hogy a Párizs vezette európai külpolitika – az eddigi tapasztalatok

¹³⁶ Törökország azért ellenzi ennek a két EU tagállamnak az EU-NATO megbeszéléseken való részvételét, mert azok nem kötöttek biztonsági egyezményt a NATO-val.

¹³⁷ Danielsson tengerészkapitány úrral folytatott személyes megbeszélés során hangzott el

¹³⁸ CIMBALO, Jeffrey L.: “Saving NATO from Europe”. In: *Foreign Affairs*, 2004. november/december. pp. 111-120.

alapján¹³⁹ – vagy ellensúlyozni akarja majd az Egyesült Államok befolyását, vagy versenyezni kíván vele. Franciaország természetesen, ahogyan erről korábban már szó esett, mindezt cáfolja és azt próbálja érzékeltetni, hogy igazi partnerségen nyugvó, egymást kiegészítő viszony kialakítására törekszik.

Végezetül a szerző úgy összegzi gondolatait, hogy az alkotmány nem kompatibilis a NATO szerződéssel, a tagállamok nehezen fogják tudni mindkét szervezet kívánalmait maradéktalanul kielégíteni és azoknak megfelelni. Ebből következően lehetetlen lesz mindkét szervezetben hatékony módon szerepet vállalni. Véleménye szerint az egyetlen járható út az, ha az alkotmánytervezet bizonyos rendelkezéseit megváltoztatják és ebben olyan NATO és EU tagállamokra számít, mint Nagy-Britannia, Lengyelország, vagy Dánia, mert ők egyrészt az Egyesült Államok elkötelezett támogatói, másrészt az alkotmánnyal szemben kétségeket felvonultató országok közé tartoznak. Idővel ki fog derülni, hogy a második alkotmánytervezet milyen mértékben fog a fenti kívánalmaknak megfelelni.

3.6. Következtetések

A fejezet következtetései döntően az alábbi fogalomkörökhöz kapcsolódnak: az európai-amerikai partnerség, az európai szerepvállalás, európai-amerikai érdekek és értékek, a francia-amerikai partnerség és annak kihívásai.

1. Az USA és az európai szerepvállalás

A hidegháború közel negyvenöt éve alatt az amerikai biztonság-és védelempolitikának köszönhetően Nyugat-Európa országai háborítatlan fejlődést élvezhettek. Ez idő alatt az európaiak hasznot húztak az amerikai nukleáris védőpajzs nyújtotta előnyökből anélkül, hogy annak fenntartására pénzügyi forrásaikból áldozniuk kellett volna. A hidegháború végével a megváltozott nemzetközi helyzetben ennek az amerikai „protektorátusnak” már nem volt többé létjogosultsága; az európaiak előtt így szükség mutatkozott és lehetőség nyílt egy nagyobb fokú függetlenség és önállóság elnyerésére, majd gyakorlására. Úgy gondolom, hogy az amerikai szuperhatalomra még mindig szükség van egy-egy jelentősebb katonai feladat végrehajtásához, ugyanakkor az ilyen jellegű feladatok mennyiségileg egyre csökkenő tendenciát mutatnak.

2. Európa és az új kihívások

A hidegháború lezárulását követően jellemzően újfajta kihívások és fenyegetések jelentenek veszélyt Európa és a világ biztonságára. Mivel ezekre az új típusú fenyegetésekre (államokon belüli instabilitás, helyi etnikai és területi konfliktusok, országhatárokon is átnyúló polgári jellegű konfliktusok, gazdasági és társadalmi problémák szülte tömeges migráció, egészségügyi problémák és járványok, valamint a környezetvédelem) már nem kizárólagosan csak katonai jellegű válaszlépésekkel lehetett hatékony módon reagálni, így lehetőség nyílik az európai

¹³⁹ Franciaország arrogánsan lépett fel azokkal a közép-és kelet-európai, új EU tagállamokkal szemben, akik az amerikaiak iraki álláspontját támogatták (Chirac elnök szavaival élve: „elhalasztottak egy jó lehetőséget a hallgatásra”). Franciaország és Németország fel akarta számolni az EU fegyverzeteladási korlátozásait Kínával szemben, amellyel az USA nem értett egyet és a két vezető európai állam hosszasan elutasított bármiféle NATO szerepvállalást Irakban, vagy Afganisztánban.

országok és az EU előtt arra, hogy egy kiegyensúlyozottabb partneri kapcsolat létrehozását keressék az Egyesült Államokkal a korábbi függőségi viszony helyett.¹⁴⁰

3. Az európai-amerikai partnerség

Az EU belső politikai és gazdasági célkitűzései mára már közel járnak a megvalósuláshoz. Ebből következően úgy vélem, hogy a legújabb kulcsfontosságú európai célok egyre inkább a külkapcsolatok területéről kerülnek ki. Európának a közeljövőben egy olyan Egyesült Államokkal kell majd együttműködést folytatnia, amely még mindig mutat elkötelezettséget Európa irányába, de ennek mértéke és formája egyelőre még nem került részletesen meghatározásra. Meglátásom szerint Európa számára ezért létfontosságú, hogy stabil munkakapcsolatot alakítson ki az Egyesült Államokkal, olyat, amely lehetővé teszi, hogy mindkét fél közösen tudjon fellépni globális és regionális problémák megoldása érdekében.

4. Európa és az USA: érdekek és értékek

Megfigyelésem alapján, az európai gazdasági, kulturális és diplomáciai érdekek nem egyeznek meg teljes mértékben az Egyesült Államok érdekeivel, még akkor sem, ha az alapvető értékek ugyanazok. Még ha nagyvonalakban egyetértés is születik a közös célkitűzésekről, vagy a mindkét felet veszélyeztető fenyegetésekről, nagy a valószínűsége annak, hogy ez az egyetértés a részfeladatok, a felhasználható eszközök és módszerek szempontjából már nem lesz biztosított.

5. A francia-amerikai partnerség: kihívások

A partnerség kialakítása kétségtelenül nem könnyű feladat. Bár vannak biztató fejlemények – minőségi változás a francia-amerikai kapcsolatokban –, de ugyanúgy léteznek zavaró körülmények is, olyanok, mint az Egyesült Államok egyoldalú szerepvállalásra való hajlama, vagy Európa megosztottsága és az egységes európai fellépés hiánya. Úgy vélem, hogy a sikeres transzatlanti kapcsolatok kialakítása érdekében valószínűleg az európai kohézióknak lesz elengedhetetlen szerepe, amelyet jelen pillanatban talán a legnagyobb eséllyel Franciaország lehet képes megvalósítani.¹⁴¹

6. A francia-amerikai partnerség: az együttműködés fóruma

Franciaországnak a NATO katonai szervezetéből történt kilépése óta a WEU volt az amerikaiakkal folytatott katonai konzultáció és együttműködés fóruma. A WEU szerepének egyre nagyobb háttérbeszorulásával a francia-amerikai dialógus és kooperáció döntően a NATO keretein belül folytatódott. Megfigyelésem alapján, napjainkban Franciaország a NATO közvetítése nélkül, közvetlenül bilaterális módon igyekszik a kapcsolatot az Egyesült Államokkal fenntartani. Elképzelhető, hogy ez egyelőre csak egy átmeneti megoldás és a két fél közötti dialógus és együttműködés végül az Európai Unió keretein belül fog megvalósulni, elsősorban akkor, ha

¹⁴⁰ ALLEN, David J.: "A Competitive Relationship: The Maturing of the EU-US Relationship, 1980-2000". pp. 31-50. In: *Coming in from the Cold War. Changes in the US-European interactions since 1980*. Szerk.: RAMET, Sabrina – INGEBRITSEN, Christine. Maryland, 2002.

¹⁴¹ ANDRÉANI, Gilles: "The Franco-German Relationship in a New Europe". pp. 33-34. In: *Europe's Franco-German Engine*. Szerk.: CALLEO, David P. – STAAL, Eric R. Washington D.C., 1998.

Franciaországnak sikerül az európai szervezetben a vezető szerepet önmaga számára biztosítania.¹⁴²

7. A francia-amerikai partnerség: az árnyoldal

Véleményem szerint, Franciaország ambivalens magatartását jól jellemzi, hogy egyfelől élvezi az Egyesült Államok és a NATO nyújtotta biztonság előnyeit, de ugyanakkor neheztel is a NATO-ra, mert az továbbra is politikai és katonai jelenlétet biztosít az Egyesült Államok számára Európában, illetve mert az amerikai adminisztráció esetleg negatívan befolyásolhatja az európai vezető szerep elnyerésére irányuló francia ambíciókat.¹⁴³

8. A francia-amerikai partnerség és az unilateralizmus

Franciaország azzal a kritikával illeti az Egyesült Államokat, hogy az a világ problémáit saját nemzeti optikáján keresztül igyekeznek kezelni, s eközben a nemzetközi szervezeteket és szerződéseket figyelmen kívül hagyja. Ezt az egyoldalú szerepvállalást Franciaország már többször is szóvá tette, annak ellenére, hogy meglátásom szerint ilyen akciókra önmaga is hajlik. Azt azonban el kell ismerni, hogy Franciaország nagyobb hajlandóságot mutat a nemzetközi jog szabályainak a betartására és az ENSZ szupremációjának az elfogadására.

Franciaország az Európai Unióban betöltött vezető szerepén keresztül látja megvalósíthatónak saját nemzeti külpolitikai törekvéseit. Az Egyesült Államokkal partnerségi viszonyban a globális feladatok végrehajtására véleményem szerint mint nemzetállam már nem, csakis, mint egy integrált közösség tagja lehet képes. Azt a következtetést vonom le, hogy Franciaország célja egy olyan valódi, egyenlő felek közötti szövetség kialakítása, amelyben mindkét oldal rendelkezik a szükséges autonómiával, egyenlő partnerként vesz részt a döntéshozatalban és egy olyan európai struktúra és eszközrendszer állhat a rendelkezésére, amely lehetővé teszi a meghozott döntések gyors és hatékony megvalósítását.

¹⁴² NAGY László: "Európai biztonságpolitikai intézmények múltja és jelene".

¹⁴³ BRANDON, Henry: "A More Promising Era Beckons at Last". pp. 159-170. In: *In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations*. Szerk.: BRANDON, Henry. Washington D.C., 1992.

Negyedik fejezet: ESDP műveletek

4.1. ESDP műveletek

Az ESDP koncepció gyorsütemű és dinamikus kialakulását követően az első valós ESDP műveletre 2003. január 1-én került sor. Az azóta eltelt néhány évben még további tizenöt EU művelet végrehajtásáról született döntés, ezek közül hétről a brit elnökség ideje alatt 2005. második felében.¹⁴⁴ Az EU egyik legérzékenyebb pillére – a közös kül- és biztonságpolitika – igen meglepő és látványos fejlődési perióduson ment keresztül. Az aspirációk meglepően rövid idő alatt tényleges válságkezelési műveletekben öltöttek testet. Ezáltal az Európai Unió szakított a korábbi – döntően gazdasági és kereskedelmi – kompetenciájának a kizárólagos dominanciájával, s mint egy új politikai szereplő jelent meg a nemzetközi színpadon.

A szinte gombamód szaporodó ESDP műveletek döntően kétféle megközelítés alapján próbálnak a világban kialakuló válsághelyzetekre reagálni: katonai, vagy polgári eszközökkel. A katonai műveletekre eddig meglehetősen limitált mennyiségben került csak sor, így a műveletek döntő többsége során a polgári válságkezelési eszközök alkalmazása volt jellemző. Ez természetesen megfelel az EU-ban már rendelkezésre álló eszközök jellegének, hiszen az újdonságnak számító katonai képességek létrehozása idő és költségigényes feladat, a politikai konszenzus megteremtésének a nehézségeiről már nem is beszélve. A katonai képességek teljes kialakítása jelenleg is folyamatban van. 2005. második félévében a brit EU elnökség alatt sikerült véglegesíteni azt a katalógust, amely átfogó értékelést tartalmaz mindazokról a katonai képességekről, melyek a 2010-es „Globális célkitűzések” teljesítéséhez elengedhetetlenül szükségesek.¹⁴⁵

A petersberg típusú missziók – elsősorban humanitárius és mentési feladatok, békefenntartási feladatok, harcoló erők válságkezelésben kifejtett feladatai beleértve a béketeremtést is –, valamint a polgári jellegű válságkezelési feladatok – döntően rendőri, jogállamiságot és a polgári közigazgatást erősítő műveletek, illetve polgári védelem – mellett az EU új tevékenységeket is igyekszik bevezetni. Ezek közé tartozik a biztonságpolitikai együttműködés, amelynek egyik első alkalmazására a Kongói Demokratikus Köztársaságban került sor EUSEC RD Congo néven, vagy a polgári-katonai támogató akció Darfurban az Afrikai Unió kérésére.

A multilateralizmust szem előtt tartva a legtöbb EU műveletre valamelyik másik nemzetközi szervezettel (ENSZ, NATO, EBESZ) együttműködve kerül sor. A műveletek földrajzi szempontból nem korlátozódnak kizárólagosan csak Európára, hanem más olyan térségekre is Afrikában, Ázsiában és a Közel-Keleten, ahol az EU érdekek képviselve vannak.

¹⁴⁴ „Progress on European Defence”. In: *M2 PressWire*, 2005. november 21.

¹⁴⁵ „Progress on European Defence”. In: *M2 PressWire*.

Az EU Tanácsa az alábbi ESDP műveletekről hozott eddig döntést:

1. Katonai jellegű műveletek:¹⁴⁶

- EUFOR CONCORDIA – Macedónia
- EUFOR ARTEMIS – Kongói Demokratikus Köztársaság
- EUFOR ALTHEA – Bosznia-Hercegovina

2. Polgári jellegű műveletek:

2.1. Konfliktus megelőzés és válságkezelés:

- EUMM – Nyugat-Balkán

2.2. Konfliktus megoldás, ellenőrzés, békefolyamatok támogatása és stabilizáció:

Megfigyelő missziók:

- AMM ACEH – Indonézia

Rendőri missziók:

- EUPM I és II– Bosznia-Hercegovina
- EUPOL PROXIMA – Macedónia
- EUPAT – Macedónia
- EUPOL KINSHASA – Kongói Demokratikus Köztársaság
- EUCOPPS és EUPOL-COPPS – Palesztina
- EU BAM – Rafah / Gáza-övezet

Jogállamiság missziók:

- EUJUST LEX – Irak
- EUJUST THEMIS – Grúzia

3. Polgári-katonai támogató műveletek:

- AMISEU – Darfur/Szudán

4. Biztonságpolitikai együttműködés¹⁴⁷

¹⁴⁶ FARKAS Roland – SZÉP László: „Az Európai Unió katonapolitikai aktualitásai”. In: *Hadtudomány*, XIII. évfolyam 2. szám. 2003/2.

- EUSEC RD Congo – Kongói Demokratikus Köztársaság

¹⁴⁷ Az ESDP műveletek legfontosabb célkitűzései: Egyezmények gyakorlati végrehajtásának a biztosítása, a polgári lakosság és a nemzetközi szervezetek képviselőinek a védelme, stratégiai pontok biztosítása, egyezmények rendőri vonatkozású rendelkezéseinek a gyakorlati végrehajtása, szakmai továbbképzés biztosítása katonai és belügyi állomány részére, a rendőri szervek költségvetési tervezetének a kidolgozása, részvétel a rendőri állomány kiválasztásában és kiképzésében, rendőrségi együttműködés erősítése, határvédelem biztosítása polgári erőkkel, támogatás a büntetőjogi rendszer reformjához, kiképzési központ helyreállítása és felszerelése, a politikai és a biztonsági helyzet figyelemmel kísérése különös tekintettel a határvédelemre, a menekültek visszatérésére és etnikai csoportok közötti egyéb kérdésekre, leszerelésben és lefegyverzésben való részvétel, harmadik fél jelenlétének a biztosítása bizalomépítés céljából, segítségnyújtás a biztonsági szektor reformjához, stb.

ESDP műveletek alakulása és azok legfontosabb jellemzői 2003. január 1-től

No.	Név	Helyszín	Időpont	Jellemzők	ENSZ részvétel	NATO részvétel	Résztevők	Francia vonatkozás	Jogi háttér	Berlin Plusz	Költségvetés
1.	EUPM EU Rendőri Misszió	Bosznia- Hercegovina	2003.01.01-től 2005.12.31-ig	Legelső polgári válságkezelési művelet az ESDP keretein belül	Feladat átvétele az ENSZ Nemzetközi Rendőri Kötélékétől	-	531 rendőrtiszt összesen 30 országból, 80% EU, 20% nem EU országo kból	Legnagyobb hozzájáruló 85 tiszttel	ENSZ BT 1396 határozat (2002.03.05.) és EU Tanács döntés (2002.03.11.)	-	55 millió euró
2.	EUFOR – Concordia	Macedónia	2003.03.31. Először csak 6 hónapra, majd meghosszabbítva 2003.12.15-ig	Legelső katonai válságkezelési művelet a Berlin Plusz rendszer igénybevételével	-	Művelet átvétele a NATO-tól	350 könnyűfegyverzetű katona, 13 EU és 14 nem EU országo kból	145 fővel messze a legnagyobb hozzájáruló, a művelet első felében keretnemzet	ENSZ BT 1371 határozat	Igen, ez volt az együttműködés első gyakorlati megvalósulása	6.2 millió euró (kezdeti költségvetés)
3.	EUPOL – Proxima	Macedónia	2003.12.15. Meghosszabbítva 2005. december 14-ig	Rendőri misszió a Concordia művelet folytatása	-	-	200 rendőrtiszt EU tagállamokból és harmadik országo kból	-	Macedón politikai vezetés meghívását követően EU Tanács együttes fellépés 2003/681/CFSP (2003. 09.29.)	-	15 millió euró évente, 100%-ban EU költségvetésből
4.	EUFOR – Artemis	Kongói Demokratikus Köztársaság	2003.06.12-től 2003.09.01-ig	Az első teljesen autonóm, Európán kívüli ESDP katonai művelet	ENSZ-szel szoros együttműködésben, ENSZ erők helyettesítése közel 3 hónapig	-	1800 fő, 10 EU és 5 nem EU országo kból	Keretnemzetet adja, döntően francia katonák részvételével, tervezőközpont Párizsban	ENSZ BT 1484 határozat (2003.05.30.) és EU Tanács együttes fellépés	-	Hozzávetőlegesen 7 millió euró
5.	EUJUST – Themis	Grúzia	2004.07.16-től 2005.07.14-ig	Az első a jogállamiság erősítését célzó polgári művelet	-	-	10 magas rangú szakértő, döntően bírók Közép-és Kelet-Európából	A misszió vezetője francia bírónő	EU tanács együttes fellépés 2004/523/CFSP (2004.06.28)	-	2.3 millió euró

No.	Név	Helyszín	Időpont	Jellemzők	ENSZ részvétel	NATO részvétel	Részvevők	Francia vonatkozás	Jogi háttér	Berlin Plusz	Költségvetés
6.	EUFOR – Althea	Bosznia-Hercegovina	2004.12.02.	Az EU által valaha is elindított legnagyobb volumenű katonai-polgári művelet	ENSZ mandátum alapján	Az EUFOR a NATO SFOR-tól vette át a feladatot	7000 fő, 22 EU és 11 nem EU országból, fő hozzájárulók: Németország és Nagy-Britannia	Jelentős hozzájáruló	NATO döntés Isztanbulban 2004. júniusában, EU Tanács együttes fellépés 2004/570/CFSP, ENSZ BT 1575 határozat (2004. 11.22.), EU Tanács együttes fellépés (2004.11.25.)	Igen, a Berlin Plusz rendszer eddigi legnagyobb próbatétele	EU költségvetésből 71.7 millió euró
7.	EUPOL – Kinshasa	Kongói Demokratikus Köztársaság	2005. januártól 2005.12.31-ig	Rendőri misszió, az Artemis katonai művelet folytatása	ENSZ kérésére – konstruktív kapcsolat kialakítása az ENSZ és az ESDP között afrikai válságkezelésben	-	24 fő (6 EU és 2 nem EU országból)	Döntően francia nyelvű misszió	EU Tanács együttes fellépés 2004/847/CFSP (2004.12.09.)	-	4.3 millió euró
8.	EUPM II EU Rendőri Misszió	Bosznia-Hercegovina	2006.01.01.	A korábbi rendőri misszió folytatása	-	-	180 rendőrtiszt	-	-	-	-
9.	EUPAT – EU Rendőri Tanácsadói Csoport	Macedónia	2005.12.15-től 2006.06.14-ig	A Proxima misszió folytatása	-	-	-	-	EU Tanács együttes fellépés (2005.11.24.)	-	-
10.	EUMM – Megfigyelő Misszió	Nyugat-Balkán	-	Megfigyelő misszió, korai figyelmeztetés mechanizmusa	-	-	90 nemzetközi megfigyelő és 75 helyi megfigyelő, EU tagországokból és Norvégiából	-	EU Tanács együttes fellépés 2004/794/CFSP (2004.11.22.)	-	4.2 millió euró

No.	Név	Helyszín	Időpont	Jellemzők	ENSZ részvétel	NATO részvétel	Résztevők	Francia vonatkozás	Jogi háttér	Berlin Plusz	Költségvetés
11.	EUJUST Lex	Irak	2005.07.01-től	Integrált jogállamiság misszió, képzés az EU területén és a régióban	-	-	700 magas rangú tisztviselő	Aktív francia részvétel, közel 200 fő képzése	EU Tanács együttes fellépés 2005/190/CFSP (2005.03.07.)	-	10 millió euró
12.	AMM	Aceh, Indonézia	2005.09.15-től	Megfigyelő misszió	-	-	250 nemzetközi megfigyelő, ebből 100 fő 5 ASEAN országból	-	EU Tanács együttes fellépés 2005/643/CFSP (2005.09.09.)	-	9 millió euró, ennek 98%-a EU költségvetésből
13.	EU COPPS és EUPOL COPPS	Palesztin Nemzeti Hatóság	2005.január 2006. január	Rendőri misszió	-	-	30 fő EU tagországból	-	EU Tanács együttes fellépés (2005.11.04.)	-	-
14.	EUBAM	Rafah	2005.11.25-től 2006.11.24-ig	Határőrizeti segítségnyújtó misszió	-	-	70 fő EU tagországból	-	EU Tanács együttes fellépés (2005.11.25.)	-	-
15.	AMISEU támogató művelet	Darfur	6 hónapig tartó misszió	Polgári és katonai támogató művelet	-	Az Afrikai Unió a NATO-t is felkérte a stratégiai szállításokban való részvételre	49 rendőrtiszt	-	EU Tanács együttes fellépés 2005/557/CFSP (2005.07.18.)	-	2.1 millió euró
16.	EUSEC RD Congo	Kongói Demokratikus Köztársaság	2005.05.02-től 2006.05.02-ig	A biztonsági ágazat reformja területén megvalósuló misszió	-	-	8 szakértő 6 országból	-	EU Tanács együttes fellépés 2005/355/CFSP (2005.05.02.)	-	1.6 millió euró

5. sz. táblázat: ESDP műveletek alakulása és azok legfontosabb jellemzői 2003. január 1-től
Szerkesztette: Boros Anna

4.2. ESDP műveletek – tanulságok és jellegzetességek

2003. január 1., az első ESDP művelet elindítása óta az EU folyamatosan tanúbizonyságot ad arról, hogy képes proaktív módon különböző jellegű, a nemzetközi biztonságot veszélyeztető helyzetekben, a rendelkezésére álló eszközök széles skáláját felhasználva hatékony módon fellépni. A műveletek során nemcsak a saját anyagi és humán erőforrásainak a szakszerű módon történő felhasználására kell komoly figyelmet fordítania, hanem jónéhány esetben a különböző részfeladatokat harmadik országokkal is szükséges egyeztetnie és összehangolnia, mivel a különböző ESDP missziókban ők is egyre nagyobb számban részt vállalnak. Az ilyen nem EU tagállamok a világ szinte bármelyik kontinensét reprezentálhatják, ahogyan volt már arra példa, hogy kanadai, különböző afrikai, dél-amerikai, ázsiai, vagy éppenséggel európai nem EU tagország járult hozzá az ESDP műveletek sikeréhez. Már ez a jellemvonás is azt a tényt húzza alá, hogy az Európai Unió egyre jelentősebb nemzetközi szereplővé válik.¹⁴⁸

A műveletek kezdetben döntően a balkáni térségre koncentráltak – eltekintve a Kongói Demokratikus Köztársaságban felvállalt feladatot, amelyre erőteljes francia nyomás hatására került sor –, amely annak a nézetnek a kialakulásához vezetett, miszerint az Európai Unió az európai térségre és annak közvetlen környezetére fog koncentrálni és a távolabb eső konfliktusokat inkább a NATO fogja felvállalni. Ezt a gondolatot az EU biztonsági stratégiája is nyomatékosan kifejezte. Ennek ellenére a közelmúltban, elsősorban a brit EU elnökség alatt, az EU egyre inkább tanúbizonyságát adta ama szándékának, hogy ebből a fentebb meghatározott földrajzi környezetből „kimenjen” és a világ távolabbi részein is missziókat vállaljon fel. Ezáltal jellegét tekintve egyre meggyőzőbb globális szereplővé válik, amelyik már nem specializálódik kizárólagosan gazdasági, pénzügyi és kereskedelmi területekre, hanem politikai és katonai kompetenciákkal is rendelkezik, amelyeket természetesen fel tud használni hagyományos érdekeinek az érvényesítése és védelme céljából.

A katonai kompetenciák egyelőre még a kialakulás stádiumában vannak, amely érthető, hiszen a közös kül- és biztonságpolitika területén végbemenő integrációs folyamat a nemzeti szuverenitás néhány igen érzékeny területére is kihatással van, a megnövekedett pénzügyi erőforrások iránti igényről nem is beszélve. Ezzel a ténnyel magyarázható, hogy a katonai jellegű műveletek száma egyelőre még alacsony, illetve, hogy ezek végrehajtásához a Berlin Plusz rendszeren keresztül a NATO segítségét is igénybe veszik. Érdekes megfigyelni azonban, hogy a Berlin Plusz rendszer jelentette előnyök kihasználása eddig talán nem volt teljesen maradéktalan; az igaz, hogy még csak három katonai műveletre került sor, amelyek közül kettő esetében sor került a NATO-val történő együttműködésre, de a különböző missziók összlétszámát tekintve a Berlin Plusz rendszer alulhasznosítottnak tűnhet. A három katonai művelet közül az EU kettőt (Concordia és Althea) a NATO-tól vett át a Balkánon, míg a harmadik művelet esetében (Artemis) a szervezet a saját közvetlen földrajzi határain túlmutató feladatot vállalt fel. A Concordia volt az a hadművelet, amely a gyakorlatban is érvényesítette a Berlin Plusz rendszert, illetve bizonyította a SHAPE területén felállított EU törzs működőképességét. Bár a két nemzetközi szervezet közötti együttműködés hatékonynak bizonyult, Franciaország mégis úgy gondolta, hogy szükség lenne néhány korrekcióra a kidolgozott mechanizmuson belül. Történetesen azt nehezményezték, hogy a hadműveleti irányítást főleg a SHAPE szintjén végezni, ha erre a

¹⁴⁸ „Brief Guide to the European Security and Defence Policy”. Franciaország Állandó EU Képviselőe. 2005. december.

gyakorlatban úgyis a JFC Nápoly (korábbi AFSOUTH) szintjén került sor. Ők megértik, ha ez a bevett NATO gyakorlat, de ezzel egy felesleges, extra parancsnoki szintet vesznek igénybe, amely nemcsak, hogy lassítja a végrehajtást, de az EU Politikai és Biztonsági Bizottságának a politikai ellenőrző szerepét sem respektálja. Franciaország egyébként sem lelkes már túlságosan a Berlin Plusz rendszer iránt, mert az akadályozza a számára oly fontos és gyakran hangoztatott függetlenséget és autonóm cselekvési lehetőséget Európában. A NATO és az EU közötti hosszú távú együttműködés kereteit valószínűleg ezért hamarosan újra kell majd definiálni.

Az EU a NATO mellett az ENSZ-szel együttműködve is hajt végre ESDP műveleteket. Az eddigi eredmények alapján az ENSZ felkészült és megfelelő képességekkel rendelkező nemzetközi szereplőként ítéli meg az Európai Uniót.¹⁴⁹ Amikor az EU-hoz felkérés érkezett nemzetközi szerepvállalásra, akkor az EU arra nemcsak válaszolt, de ráadásul azt még gyorsan is tette.

Bár a különböző ESDP missziók száma intenzív növekedést mutat, azonban mindez nem jelent kiegyensúlyozott feladatvállalást és részvételt az EU tagállamok között. Mind a vezetés, mind pedig az elkötelezettség terén súlyos aránytalanságok állnak fenn. Néhány jelentősebb EU tagország – köztük is elsősorban Franciaország – számottevően nagyobb hozzájárulása folytán nagyobb befolyással bír a döntéshozatal során, ez azonban azzal a veszéllyel járhat, hogy a kisebb tagországok folyamatosan a követők szerepébe kerülnek, illetve egy-egy művelet eredményessége túlzott mértékben fog a tagállamok csak egy kis táborától függeni. Az EU rendelkezésére álló közös katonai képességek fejlesztése elengedhetetlenül szükséges – ez jelenleg folyamatban van – a kisebb tagországok egy-egy külön területre történő szakosodásával együtt. Egyre erősödő igény mutatkozik egy önálló parancsnoki és ellenőrzési képesség kialakítására is, hiszen egy komplexebb művelet esetében a NATO struktúrára kell hagyatkozni. Franciaország már többször szerepelt egy-egy művelet során keretnemzetként, ami a saját parancsnoki struktúra igénybevételét is magába foglalja. Megbeszélések tárgyát képezi egy önálló EU parancsnokság létrehozása a belgiumi Tervurenben, ami azonban méreteiben sokkal kisebb lenne, mint a NATO főparancsnokság Casteau-Monsban.

Az eredményesség szempontjából a kritikus tényező az EU részére tehát továbbra is a képességek megfelelő szintre történő fejlesztése. Az Artemis művelet során a rendelkezésre álló képességek maximuma került alkalmazásra, pedig az csak egy rövid ideig tartó, viszonylag alacsony intenzitású hadművelet volt. Ugyanígy komoly átgondolásra szorul a műveletek finanszírozásáról szóló jelenlegi jogi szabályozás, amely mereven különbséget tesz katonai és polgári műveletek között. Elképzelhető, hogy a jövőben nem nyílik majd arra mód, hogy a műveleteket pénzügyi szempontból ilyen módon szeparálják egymástól és az EU, valamint a nemzeti pénzügyi források nagyobb összeolvadására lesz szükség.

¹⁴⁹ LYNCH, Dov – MISSIROLI, Antonio: "ESDP Operations". In: *European Security Review*. Párizs, 2004.

4.3. ESDP – az Artemis művelet

4.3.1. A hadművelet háttere

Az Európai Uniónak a Kongói Demokratikus Köztársaságban végrehajtandó katonai hadműveletével (EUFOR-Artemis) kapcsolatban a Tanács 2003/423/CFSP nyilvántartási számon 2003. június 5-én hozta meg az együttes fellépést. A hadművelet jogi háttéréhez tartozik továbbá a Tanács 2003. május 8-án elfogadott, 2003/319/CFSP számú közös álláspontja a Lusakai Tűzszüneti Egyezmény végrehajtásának, valamint a kongói békefolyamatoknak a támogatásáról. Ezzel egyidejűleg a témában korábban kiadott, 2002/203/CFSP számú tanácsi közös álláspont érvényét veszítette.¹⁵⁰

Az Európai Uniónak az afrikai Nagy Tavak térségébe küldött különmegbízottjának a mandátumát a 2002. december 10-én elfogadott, 2002/962/CFSP számú együttes fellépésben bővítette ki és hosszabbította meg a Tanács.

Az ENSZ főtitkára arra kérte az ENSZ tagállamokat, hogy bocsássonak rendelkezésre egy átmeneti jellegű stabilizációs katonai erőt Ituri tartományban az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1484-es határozatában (2003. május 30.) foglaltak végrehajtása céljából. Erre a felkérésre reagált az EU az Artemis hadművelet elindításával.

A 2002. július 24-én elfogadott EU Keretnemzet koncepció értelmében, amely az elméleti alapját képezi egy EU által irányított autonóm válságkezelési műveletnek, az egyik EU tagállamnak a művelet keretnemzetévé¹⁵¹ történő kinevezésére volt szükség. Ennek a feladatnak a végrehajtására Franciaország vállalkozott. Az együttes fellépés 2003. június 5-én lépett hatályba és 2003. szeptember 1-ig volt érvényben.

2003. május 19-én a Tanács felkérte a CFSP főmegbízottját, hogy tanulmányozza egy esetleges EU katonai művelet megvalósításának a lehetőségeit a Kongói Demokratikus Köztársaságban. A műveleti központ (párizsi Tervezési és Műveleti Központ került kijelölésre), a műveleti parancsnok (Neveux tábornok személyében) és a haderőparancsnok (Thonier tábornok személyében) kijelölése is szükségessé vált. Egy harmadik ország részvételére a hadműveletben a Tanács által megfogalmazott meghívás alapján nyílt lehetőség.

A politikai ellenőrzés, a stratégiai irányítás és a szükséges döntéshozatal az Európai Unióról szóló szerződés 25. cikkelyének harmadik paragrafusában értelmében az EU Politikai és Biztonsági Bizottságának a felelősségi körébe tartozott. A Bizottságnak jogában állt a műveleti terv, vagy a parancsnoki struktúra esetleges módosítása és kiegészítése. A hadművelet célkitűzéseivel, valamint annak befejezésével kapcsolatos döntések a Tanács felelősségi körében maradtak. A Politikai és Biztonsági Bizottságnak a Katonai Bizottságtól kapott információk felhasználásával rendszeresen jelentést kellett tennie a Tanácsnak. A Katonai Bizottság volt felelős a katonai hadművelet helyes végrehajtásának a felügyeletéért. A műveleti parancsnoktól rendszeres időközönként jelentéseket kapott és a vele való kapcsolattartásban is az elsőszámú kontaktust képviselte. A CFSP főmegbízottjának a szerepéről az együttes fellépés rendelkezett, az Európai Unióról szóló szerződés 18. és 26. cikkelyének értelmében. A feladata döntően az ENSZ-szel, valamint a kongói és az egyéb szomszédos hatóságokkal való kapcsolattartás volt. Ebben a feladatban jelentős

¹⁵⁰ "Council Joint Action 2003/423/CFSP". Luxembourg, 2003. június 5.

¹⁵¹ A keretnemzet feladata biztosítani a tervezéshez és a végrehajtáshoz szükséges irányítási és ellenőrzési képességeket.

segítséget biztosított számára a térségben tartózkodó EU különmegbízott. Arról is a CFSP főmegbízott rendelkezett, hogy milyen minősített információt és dokumentumot lehet kiszolgáltatni egy, a műveletben résztvevő harmadik országnak. A haderőparancsnok szoros kapcsolatot tartott fenn a helyi hatóságokkal, valamint az ENSZ helyi missziójával (MONUC).

Az Európai Unióról szóló szerződés 28(3) cikkelyének értelmében a katonai jellegű missziók műveleti költségei a közösségi forrásokat nem, hanem csak a tagállamokat terhelik, Dánia kivételével, aki nem vesz részt a katonai jellegű műveletekkel kapcsolatos döntéshozatalban és finanszírozásban. A katonai misszió összege 7 millió euró összegben került meghatározásra. A haderők elszállásolásának és a szállításnak a költségei nem tartoztak a közös költségek körébe.

4.3.2. A hadművelet részletei

Az Artemis misszió egy ENSZ mandátum alatt futó, békefenntartó, Petersberg típusú művelet volt, az EU első, teljesen autonóm módon, a Berlin Plusz rendszer nyújtotta előnyök felhasználása nélkül végrehajtott művelete. A keretnemzet koncepción alapult, amelyet a WEU-ban fogalmaztak meg először 1997-ben és amit az EU is átvett 2002-ben. A művelet viszonylag egyszerű és korlátozott jelleggel rendelkezett, tulajdonképpen kiváló alkalomnak bizonyult az EU képességek gyakorlati kipróbálására. Ez volt az első Európán kívüli ESDP művelet, amelyre a Kongói Demokratikus Köztársaság észak-keleti részén elterülő Ituri tartományban (lásd a Mellékletben található térképen) került sor.¹⁵²

A tartományban többéves etnikai konfliktus¹⁵³ zajlott a Lendu és a Hema közösségek között, amelyet még tovább bonyolított a szomszédos Ruanda és Uganda által korábban végrehajtott intervenció. Uganda támogatta a kongói lázadó mozgalmat, akik ellenőrzésük alatt tartottak egy olajban gazdag területet. A kinshasa-i vezetésnek közeli kapcsolata volt egy aranyérdelkességgel rendelkező csoporttal. Ruanda szövetségesei pedig a gyémántkereskedelem terén rendelkeztek befolyással. Hosszas várakozás után, az Ituri Ideiglenes Kormányzat 2003. áprilisában történt megalakulását követően lehetőség nyílt az ugandai csapatok kivonására a tartományból. Az ugandai csapatok 2003. május 6-án történő kivonulásával keletkező hatalmi űrben azonban ismét fellángoltak az ellentétek, amelyet az ENSZ helyszínen tartózkodó missziója képtelen volt hatékonyan kezelni. Az eszkalálódó helyzetben az ENSZ főtitkára egy nemzetközi katonai misszió felvonulását sürgette a helyzet stabilizálása céljából addig, amíg a megerősített ENSZ csapatok néhány hónap múlva a helyszínre nem érkeznek.

A misszió elsődleges feladata az ENSZ mandátum értelmében Ituri tartomány fővárosának, Buniának és közvetlen környezetének a védelme és stabilizálása, valamint a humanitárius helyzet javítása volt a megerősített (3800 fős) ENSZ erők szeptember 1-ére tervezett megérkezéséig, akik már majd a teljes tartomány stabilizálására rendelkeznek mandátummal. Ez többek között olyan részfeladatokat foglalt magába, mint a repülőtér és a menekülttábor, valamint a lakosság és az ENSZ állomány védelmének a biztosítása.

Franciaország a régió iránti történelmi elkötelezettségéből és érdekeltségéből adódóan hajlandó volt a keretnemzetnek járó feladatokat végrehajtani és a misszióban a vezető szerepet felvállalni. A műveleti parancsnok és a haderőparancsnok pozícióját is

¹⁵² RÁCZ András – TÜRKE András István : „Az ENSZ és az Európai Unió válságkezelési műveletei a Kongói Demokratikus Köztársaságban”. In: *Külvügyi Szemle*, 2005. 1-2. szám.

¹⁵³ 1999 óta a konfliktusban 50 000 ember halt meg és 500 000 menekült el lakhelyükről.

egy-egy francia tábornok töltötte be, a művelet irányítására pedig a francia Tervezési és Művelési Központban került sor. Franciaország szempontjából tehát egy ideálisnak mondható misszióról volt szó; az Európai Unió kereteit felhasználva, a NATO-tól független módon, egy számára jelentős érdekekkel bíró földrajzi térségben kellett végrehajtani egy korlátozott időtartamú (3 hónap) és földrajzi kiterjedésű (Bunia városa), viszonylag alacsony intenzitású műveletet, amelyben remek lehetőség nyílt arra, hogy az EU ezen irányú képességeit teszteljék, illetve a jövő szempontjából értékes tapasztalatokat szerezzenek. Talán elsőre meglepő, hogy az ESDP gyakorlati megvalósulásának már a legelső évében egy ilyen jellegű, földrajzilag igen távoli műveletre került sor. A háttérben egyértelműen a francia elkötelezettség és a francia képességek birtokában jelentkező francia nyomásgyakorlásról és lobbiról volt szó. Danielsson tengerészkapitány véleménye¹⁵⁴ szerint a franciák annyira készen álltak a kongói beavatkozásra, hogy ha az EU elutasítóan reagált volna az ENSZ felkérésére, akkor a hadműveltet akár önállóan is végrehajtották volna.

A misszió három hónapig tartott és abban 1850 fő katona vett részt összesen tíz EU és öt nem EU tagországból (érdemes megjegyezni, hogy Magyarország is képviseltette magát a műveletben). Az állomány döntő többségét Franciaország biztosította. Június 28-ra sikerült olyan mértékű javulást elérni, hogy a polgári lakosság elkezdhetette a visszaköltözést a korábban elhagyott területekre. Augusztus 1-én a francia védelmi miniszter asszony a régióban tett látogatása során befejezettnek nyilvánította a missziót. A három hónap során az EU katonák összesen hét milicistát öltek meg négy különböző incidens során. A misszió feladatának teljesítése érdekében elsősorban többnemzetiségű harccsoportokra, valamint stratégiai légi szállítási képességre volt szükség. Kockázati tényezőt jelentett, hogy Európától távoli, viszonylag ismeretlen, elhagyatott terepen kellett a feladatot végrehajtani.

Három hónap elteltével a megerősített ENSZ csapatok egy jelentős mértékben javult helyzetben váltották fel az EU haderőt, amelynek sikerült szétválasztania az egymással harcoló feleket. A béke helyreállításának eredményeként lehetőség nyílt a kinshasa-i ideiglenes kormányról szóló tárgyalások folytatására. A CFSP főbiztosa sikerként értékelte a műveletet, elsősorban Franciaország sikerének, amelyben Európa meg tudta mutatni a világnak, hogy jelentős hatalommal rendelkezik. A ruandai elnök, Paul Kagame viszont úgy nyilatkozott, hogy az ESDP misszió nem jár sikerrel Ituri tartomány stabilizálása terén.¹⁵⁵ Ez valószínűleg nem áll messze a valóságtól, mert a misszió feladata Bunia város helyzetének a javítása volt, ami meg is történt, de mivel a mandátum a tartomány egészére már nem terjedt ki, így annak teljes leszerelését nem lehetett megvalósítani.¹⁵⁶

4.3.3. További tennivalók az ENSZ és az EU részére

Az EU Tanács a művelet befejezését követően néhány olyan további feladatot fogalmazott meg, amelyek segítségével a régió stabilitását nagyobb eséllyel lehet majd helyreállítani. Ezek közül külön kiemelendő:¹⁵⁷

1. szakmai és pénzügyi támogatás az Ituri Ideiglenes Kormányzat részére

¹⁵⁴ Danielsson tengerészkapitány úrral folytatott személyes beszélgetés alapján

¹⁵⁵ Chronology of EU operation Artemis

¹⁵⁶ MACE, Catriona: "Operation Artemis: Mission improbable?" In: *European Security Review*. Párizs, 2003. július.

¹⁵⁷ MACE, Catriona: "Operation Artemis: Mission improbable?"

2. a milicisták leszerelését és társadalmi újraintegrálását elősegítő folyamat
3. szociális és gazdasági rehabilitációs program előkészítése
4. az Artemis katonai műveletet követő polgári művelet - rendőri misszió - végrehajtása a további stabilizáció érdekében (helyi rendőri erők számára szervezett kiképzés keretében)
5. további pénzügyi források juttatása segélyként, illetve rehabilitációs célokra, valamint fejlesztési törekvések támogatása céljából

Az EU Tanács javasolta az ENSZ Biztonsági Tanácsának, hogy a Kongói Demokratikus Köztársaságról készülő határozatban tegyen említést:

1. a jogállamiság erősítésének a fontosságáról
2. az emberiség ellen elkövetett bűncselekmények jogi úton történő számonkérésének a fontosságáról
3. a természeti kincsek illegális kibányászásának a megakadályozásáról
4. a Kelet-Kongóba irányuló fegyvercsempészet megállításáról

Az Artemis misszió lezárulása óta eltelt időszakban az ESDP keretén belül két újabb művelet megszervezésére került sor. Az EUPOL Kinshasa műveletet 2005-ben hajtották végre az EUFOR Artemis művelet folytatásaként egy integrált rendőri erő létrehozásának a céljával. Ez a művelet remek gyakorlat volt az ENSZ és az EU között az afrikai válságkezelés területén eddig mutatott együttműködés további elmélyítése érdekében. Az EUSEC RD Congo művelet, mely 2005. májusában indult a jelenlegi tervek szerint egy éves időtartamra, a biztonsági ágazat reformja területén megvalósuló misszió. A Bosznia-Hercegovinába, valamint Macedóniába irányuló eddigi három ESDP művelet mellett a Kongói Demokratikus Köztársaság a harmadik olyan ország, amelyik szintén három ESDP művelettel büszkélkedhet az ESDP 2003-as gyakorlati elindítása óta. Ez a tény mindenképpen jelzi a régió fontosságát Franciaország számára, aki eddig mind a három misszióban kiemelkedő szerepet játszott.

4.3.4. Tanulságok – az Artemis művelet értékelése

Az EUFOR-Artemis művelet eredményeképpen Bunia városában a helyzet a misszió végére jelentős mértékű javulást mutatott. A tartomány többi részében azonban ez nem volt tapasztalható, ott a bizonytalanság és az instabilitás továbbra is megmaradt. Ez nem volt a misszió számlájára írható, ugyanis mandátuma értelmében feladatköre csak Bunia városára és annak közvetlen környékére terjedt ki. A milicisták lefegyverzésével, illetve a városból történő kiűzésükkel az EU erőknek sikerült a helyzetet stabilizálni Bunia-ban. A misszió végül is teljesítette a kitűzött célját, még akkor is, ha ez mind időben, mind pedig földrajzi szempontból meglehetősen limitált jelleget mutatott.

Az EU sikeresen járult hozzá a Kongói Demokratikus Köztársaságban zajló békefolyamatokhoz. Az Artemis misszió eredményessége azt is jelentette, hogy az ESDP mechanizmus sikeresen vizsgázott egy önálló, autonóm módon folytatott katonai művelet végrehajtása során. A siker azonban nem jelentette automatikusan azt, hogy ezek után az EU már elégséges képességekkel rendelkezik ahhoz, hogy nagyobb kihívásokkal, illetve robusztusabb katonai erő felhasználását igénylő feladatokban is ugyanilyen sikereket érjen el. A művelet bizonyítékot szolgáltatott arra, hogy az EU képes az ENSZ felhívására a válságkezelés területén gyors választ adni és a szervezettel

többszintű dialógust folytatni. Az Artemis művelet nemcsak hogy hozzájárult a két szervezet közötti kapcsolatok további elmélyüléséhez, hanem az EU saját képességébe vetett hitét is nagyban erősítette. Arra is példaként szolgált, hogy az EU tud válsághelyzetekre gyorsan reagálni,¹⁵⁸ de csak akkor, ha erre megvan a tagállamok hajlandósága és politikai akarata. Az EU tehát sikeresen felelt meg az első teljesen független, bár jellegében limitált katonai művelet támasztotta követelményeknek és nagy valószínűség szerint ennél sokkal ambiciózusabb, illetve intenzívebb és összetettebb feladat megoldására akkor még nem állt teljesen készen, de a jelen pillanatban is folyamatban lévő EUFOR-Althea művelet Bosznia-Hercegovinában méretében és ambíciójában is túlszárnyalja az Artemis műveletet.

A hiányosságok oldalán talán elsőként a politikai ellenőrzés elégtelenségét kell kiemelni. Az elemzők véleménye szerint ez az a terület, ahol a leginkább szükség van az előrelépésre. Egy nagyobb volumenű művelet, vagy egy jóval összetettebb szituáció esetén a politikai kontrollnak egy sokkal jobban kidolgozott és hatékonyabb mechanizmus szerint kell majd működnie. Problémát okoztak a stratégiai szállítás terén tapasztalt hiányosságok is, amelyet csak orosz és ukrán szállítógépek bérlésével tudtak megoldani. Ennek a képességnek a pótlását az Airbus 400 M program hivatott végrehajtani. Szintén nem volt megfelelő az Afrikai Unióval folytatott együttműködés sem, amiből az a következtetés vonható le, hogy a helyi hatóságokkal sokkal komolyabb kooperációs és kommunikációs mechanizmust kell kiépíteni. A kommunikációs rendszerek hiányosságai is a problémák között kerültek felvetésre. Nem állt rendelkezésre megfelelő tartalékos állomány sem, annak ellenére, hogy az EU Politikai és Biztonsági Bizottsága ezt szükségesnek ítélte meg. Végezetül említést érdemel a költségvetés és a finanszírozás területén néhány kérdés további pontosításának a szükségessége is.

4.4. ESDP – katonai hiányosságok

Az ESDP gyakorlati fennállásának első három éve alatt az EU tizenhat műveletet indított el, de ezek közül csak három volt igazán katonai jellegű.¹⁵⁹ Ezt az aránytalanságot elsősorban két tényezővel lehet magyarázni: az EU költségvetési rendelkezései szerint a katonai műveleteket a közösségi forrásokból nem finanszírozzák, tehát a központi költségvetésből az általában is költségesebb katonai műveletek költségeit nem fedezik. Egy-egy katonai művelet költségeinek az összegét így részben a tagállamok „adják össze” egy meghatározott százalékos mechanizmus szerint, illetve saját maguk fedezik közvetlenül „a költségek ott jelentkeznek, ahová esnek” („costs lie where they fall”) elv alapján. Mindezek alapján egyértelműen kimutatható, hogy egy katonai művelet igen nagy megterhelést jelenthet egy adott tagországnak, amire a legtöbb európai állam a központi költségvetést egyébként is igen nagy mértékben igénybe vevő más, tradicionálisabb tételek következtében vagy nem képes, vagy egy ilyen jellegű extra kiadásra még nem készült fel.

A másik említést érdemlő tényező a megfelelő katonai képességek hiánya, illetve annak egyelőre még elégtelen szintje. Bár az Európai Unió az Európai Védelmi Ügynökség létrehozásával megteremtette az intézményes alapot a katonai felszerelések beszerzésének a koordinálására, a kutatás-fejlesztés ösztönzése és a fegyverkezési együttműködés támogatása céljából, azonban ezeknek a feladatoknak az eredményes

¹⁵⁸ Az EU döntést követően a csapatok hét nap alatt a helyszínen voltak Európától 6000 km távolságban.

¹⁵⁹ PELLE János: „Európa mint katonai nagyhatalom”. In: *Új Honvédségi Szemle*, 2005/6.

végrehajtásához is döntően ugyanarra az egy alapelemre van szükség: több rendelkezésre álló pénzre. Franciaország az elmúlt években folyamatosan növeli a saját katonai költségvetésének az összegét, de ebben nagy valószínűség szerint nem sok tagállam tudja követni. Az elégtelen költségvetési forrásokról már a CFSP főbiztosa is többször panaszkodott, hangsúlyozva, hogy lassan a műveletek végrehajtása kerül majd veszélybe. Franciaország tehát ezen a téren mindenképpen előnyös pozícióban van: az Európai Uniót vagy olyan jellegű műveletekbe fogja „belevinni”, amelyek az ő saját érdekeinek kedveznek, vagy pedig a katonai képességeinek a közösségi szinten történő alkalmazásáért cserébe nagyobb befolyásra fog igényt tartani a döntéshozatali eljárások során.

A washingtoni központú Stratégiai és Nemzetközi Tanulmányok Központja is ezekre a problémákra hívja fel a figyelmet az egyik friss tanulmányában.¹⁶⁰ Véleményük szerint az Európai Biztonsági Stratégia valamint az európai képességek között a jövőben egyre jobban nőni fog a szakadék. A stratégia egyértelműen meghatározza, hogy Európának megnövelt képességekre van szüksége a terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek és a sikertelen államok elleni fellépésben, valamint a regionális konfliktusok és a humanitárius válsághelyzetek megfékezésében. Ennek ellenére a legtöbb európai ország védelmi költségvetése csak stagnál, vagy éppen csökkenő tendenciát mutat és a tagországok nem mutatnak elégséges politikai szándékot arra, hogy a stratégia és a képességek közötti szakadékot csökkentsék.

A pénzügyi korlátok szorításában az európai védelmi képességeket egy nagyobb fokú védelmi integrációval és a tagállamok egyéni erőfeszítéseinek a hatékonyabb koordinálásával lehetne fokozni. Az amerikai vélemény szerint a hasonlóképpen gondolkodó partnerek, vagy szövetségesek közötti nagyfokú védelmi integráció nyújthat megoldást, hiszen ma már szinte egyik európai ország sem tudja megengedni magának a kizárólagos egyedüli fellépést. Az infrastruktúra és a logisztikai eszközök „összeadása”, beleértve a közös felszerelésekre vonatkozó képzési tevékenységet is, jelentős pénzügyi források megtakarítását eredményezheti. Azoknak a tagállamoknak, amelyek nem képesek a XXI. századi missziók végrehajtásához szükséges eszközök teljes spektrumát felvonultatni, a nagyobb fokú specializáció jelenthet segítséget az európai védelmi integrációban történő részvételhez.

Természetesen ilyen nagy jelentőségű változásokhoz nem elegendő csak a megfelelő anyagi háttér és a politikai akarat, hanem arra is szükség van, hogy a nemzeti fővárosok a védelmi integrációval együtt járó mentalitásbeli változást is el tudják fogadni. Az integrációnak a katonai irányítás terén is meg kell valósulnia, amihez elengedhetetlen a katonai felső vezetés számára a közös gyakorlatok során egy többnemzetiségű haderő irányításával kapcsolatos tapasztalatok gyarapítása.

Az amerikai kutatóintézet az Európai Unió számára a következő ajánlást teszi:¹⁶¹

1. Nagyobb figyelmet kellene szentelni a védelmi tervezési folyamatnak. Ez konkrétan az Átfogó Képességfejlesztési Eljárás (Comprehensive Capability Development Process) mielőbbi gyakorlati alkalmazását jelenti, amelynek keretében meghatározásra kerül Európa jövőbeni katonai szerepvállalása és

¹⁶⁰ FLOURNOY, Michèle – SMITH, Julianne: “European Defence Integration: Bridging the Gap between Strategy and Capabilities“. In: *EuroFuture*, 2006. január 25.

¹⁶¹ FLOURNOY, Michèle – SMITH, Julianne: “European Defence Integration: Bridging the Gap between Strategy and Capabilities“.

- a missziók jellege, az ezekhez szükséges katonai képességek, az esetleges hiányosságok és az azok megszüntetését biztosító fejlesztési feladatok.
2. Az Európai Védelmi Ügynökség hatáskörébe kellene utalni az Átfogó Képességfejlesztési Eljárást és támogatni kellene abban, hogy a felmerülő igényeket európai szinten ő konszolidálja. Az ügynökség rendelkezésére kellene bocsátani egy nagyobb volumenű költségvetést kutatási és technológiai célokra, illetve növelni kellene a közép és nagy volumenű befektetések kezelésére is alkalmas állomány létszámát.
 3. Az EU-nak lépéseket kellene tennie annak érdekében, hogy a műveletek végrehajtásához szükséges képességeit továbbfejlessze. A harccsoportokat rendszeres kiképzés során kell megerősíteni és lehetőleg a NATO szabványok szerint hitelesíteni.
 4. Az EU-nak bővítenie kellene a központi költségvetésből finanszírozható műveletek körét.

4.5. ENSZ–EU együttműködés a válságkezelés területén

Az ENSZ és az Európai Unió által kiadott közös nyilatkozat a két szervezet között a válságkezelés területén folytatandó együttműködésről 2003. szeptember 24-én került nyilvánosságra.¹⁶² Erre az időpontra már több alkalommal is lehetőség nyílt a két fél közötti együttműködés gyakorlati megvalósítására elsősorban a Balkánon és Afrikában. A kézzelfogható kooperációt már bizonyította az ENSZ és az EU rendőri missziók közötti együttműködés Bosznia-Hercegovinában, az átmenet hatékony megszervezése az egymást váltó két katonai misszió között a Kongói Demokratikus Köztársaságban, valamint az EU által kifejezett szándék és elméleti megfontolás egy esetleges integrált rendőri misszió felállításáról Kinshasában.¹⁶³ Az ezeken a területeken szerzett gyakorlati tapasztalatok alapján szükségessé vált a két nemzetközi szervezet közötti együttműködés részleteinek a további pontosítása.

A 2003. szeptemberi közös nyilatkozatban az ENSZ és az Európai Unió egy új, közös konzultációs mechanizmus kialakításáról rendelkezett, amely a kölcsönös kooperáció és az egymással való kompatibilitás megteremtését tűzte ki célul az alábbi területeken:

1. Tervezés: kölcsönös segítségnyújtás a missziók értékelésében, valamint nagyobb együttműködés a missziók tervezőcsoportjai között, különös tekintettel a logisztikai szervezésre és a felszerelések interoperabilitására.
2. Kiképzés: közös kiképzési szabványok kidolgozása, egy-egy bevetést megelőző felkészítő kiképzések szinkronizálása és a témához kapcsolódó szemináriumok, konferenciák és gyakorlatok intézményesítése.
3. Kommunikáció: nagyobb fokú együttműködés a szituációs központok és a területi közvetítők, valamint a new york-i és a brüsszeli tisztviselők között.
4. Tapasztalatcsere: rendszeres eszmecsere a szerzett tapasztalatokról és a legjobban bevált módszerekről, beleértve a missziók átadása és a beszerzések terén szerzett tapasztalatokat is.

¹⁶² „Joint Declaration on UN-EU Co-operation in Crisis Management”. New York, 2003. szeptember 24.

¹⁶³ Az elképzelés 2003-ban mégcsak elméleti szinten valósult meg. Az EUPOL Kinshasa missziót az Európai Unió végül 2005. januárjában indította el.

A nyilatkozatban továbbá mindkét fél elismeri, hogy a nemzetközi békének és biztonságának a fenntartása továbbra is az ENSZ Biztonsági Tanácsának a kompetenciájába tartozik és az Európai Unió megerősíti azon elkötelezettségét, hogy az ENSZ által megfogalmazott célkitűzésekhez hozzájáruljon a nemzetközi válságkezelés területén.

4.6. Franciaország felelősségvállalása Afrikában

Franciaország, mint az egyik legnagyobb európai gyarmattartó ország, a XIX. század utolsó harmadában hajtott végre jelentős terjeszkedést Afrikában. Egy döntően kelet-nyugati irányú, egységes, francia dominanciájú tömb létrehozása volt a célja. Franciaország számára Afrika jelentette az egyetlen szabad terjeszkedési irányt, és a kontinens gazdag természeti kincsei, energiahordozói és emberi erőforrása nyújtotta előnyök kihasználása nagyban hozzásegítette az országot a nagyhatalmi státusz megteremtéséhez.¹⁶⁴

Ennek a nagyhatalmi státusznak, a „Gloire érzésének” a megtartása, illetve visszaszerzése sok szempontból továbbra is francia-afrikai kapcsolatok alakulásától függ. A kontinens jelentős francia érdekeltségek célpontja az energiahordozók (olaj, földgáz és urán) terén mutatkozó kiemelkedő készletekből adódóan. Ugyanakkor Afrika az egyetlen olyan kontinens, ahol Franciaország még továbbra is a legfontosabb külföldi hatalom. Ezáltal bizonyíthatja önmaga és az egész világ előtt, hogy több, mint egy átlagos európai középhatalom.

A franciák minden más országnál nagyobb előnyökkel rendelkeznek Afrikában: régi időkre visszanyúló történelmi és kulturális szálak fűzik őket egymáshoz, a francia jelenlét pedig mindig is folytonos volt a kontinensen, amelyből adódóan Franciaország mélyreható helyi ismeretekre és tapasztalatokra tudott ott szert tenni.

Mindezen előnyökből adódóan a kontinens helyzete folyamatosan kiemelt szerepet játszott a francia külpolitikában és játszik még ma is. A franciák sokáig egyoldalú szerepvállalást folytattak Afrikában, egészen 1997-ig, amikor Chirac elnök meghirdette az új Afrika politikát.¹⁶⁵ Ennek értelmében az egyoldalú francia szerepvállalás beszüntetésére került sor és helyette a multilaterális keretben végrehajtott műveletekre helyeződött a hangsúly. Erre döntően azért volt szükség, mert az új nemzetközi környezetben Franciaország már nem volt képes az afrikai válsághelyzeteket és problémákat egyedül kezelni, mint ahogyan erre egyetlen más európai állam sem lett volna képes. Az Európai Unió és az azon belül kialakuló ESDP koncepció remek lehetőséget biztosított arra, hogy a francia nemzeti érdekeket nemzetközi, az Európai Unió szintjére emeljék. Az EU aktív Afrika-politikája tehát tulajdonképpen a francia külpolitikai erőfeszítéseknek volt köszönhető.

A 2003-ban végrehajtott Artemis művelet is kitűnő módon illusztrálta a francia Afrika politika új elképzeléseit a multilateralizmus jegyében. Franciaország már egy ideje fontolgatta a kongói beavatkozást, de ezt egyoldalúan vonakodott megtenni. Ezért az Európai Unió ESDP mechanizmusa által nyújtott előnyöket próbálta kihasználni és így az EU égisze alatt végrehajtani egy olyan műveletet, amely elsősorban a saját

¹⁶⁴ GALÁNTAI Gábor – HETÉNYI Soma Ambrus: „Franciaország szerepvállalása Afrikában”. In: *Új Honvédségi Szemle*, 2005/7 - 2005/8 - 2005/9. p. 5.

¹⁶⁵ GALÁNTAI Gábor – HETÉNYI Soma Ambrus: „Franciaország szerepvállalása Afrikában”. In: *Új Honvédségi Szemle*, 2005/7 - 2005/8 - 2005/9. p. 10.

érdekeit szolgálta. Törekvéseit siker koronázta, az EU katonai fellépésről döntött a Kongói Demokratikus Köztársaságban, amelynek eredményeként Franciaország nem veszített befolyásából a kontinensen, ugyanakkor a műveletre a multilateralizmus jegyében került sor, amely így nagyobb nemzetközi elfogadottságot biztosított. Gyakorlatilag egy francia műveletről volt szó, amelynek jelentős részét a francia hadsereg végezte el francia anyagi és pénzügyi források felhasználásával. Tovább növelte a művelet presztízsét, hogy arra az ENSZ Biztonsági Tanácsának a határozatával összhangban, a szervezettel szoros együttműködésben került sor.

4.7. Következtetések

1. Az EU és egy markáns ESDP

Az Európai Unió az ESDP mechanizmuson keresztül a nemzetközi válságkezelésben elfoglalt egyre prominensebb helyzetének köszönhetően véleményem szerint egyre jelentősebb globális tényezővé válik a biztonság és a védelempolitika területén is. Ezt az állítást csak megerősíti az a tény, hogy az ESDP fennállásának igen rövid néhány éve alatt az EU már nemcsak Európában, hanem globális szinten, Afrikában és Ázsiában is hajtott végre műveleteket. Ezekben a műveletekben pedig igen gyakran egy harmadik ország is részt vett Ázsia, Afrika, illetve Észak-és Dél-Amerika kontinensét képviselve.

2. Az EU és az ENSZ együttműködése

Megfigyelésem alapján a műveletekre döntő többségben az ENSZ szervezetével együttműködésben került sor. A közös fellépések egyre gyakoribbá válásának következtében szükség mutatkozott a két szervezet közötti kooperáció elmélyítésére és további részletek kidolgozására. Mindezen kérdéseknek a jogi szabályozására egy közös nyilatkozatban került sor 2003. szeptemberében. Úgy vélem, hogy az ENSZ számára előnyt jelentett, hogy eggyel több nemzetközi szereplőre számíthat a Biztonsági Tanács határozatainak a végrehajtása során, míg az ENSZ-szel folytatott együttműködés nagyobb nemzetközi elismerést és nemzetközi legitimitást biztosít az ESDP műveletek számára.

3. Az EU és a NATO együttműködése

Az ENSZ mellett az Európai Unió a NATO szervezetével is alakított ki konstruktív együttműködést. A Berlin Plusz rendszeren belül eddig összesen két műveletre került sor, amely nem tekinthető magas számnak a máskülönben meglehetősen aktívnak mondható ESDP tevékenység terén. Mindkét művelet azonban katonai művelet volt, ambiciózus és nagy volumenű feladatokkal. Ennek ellenére meglátásom szerint a Berlin Plusz rendszer továbbra sem tűnik megfelelően kihasználatnak, bár ez magyarázható a katonai műveletek eleve alacsony számával, illetve azzal a ténnyel, hogy az EU egy meghatározott összeget köteles fizetni a NATO-nak a Berlin Plusz rendszeren belül igénybevett NATO eszközökért. Franciaország véleménye szerint a Berlin Plusz rendszer mindenképpen túlhaladott és ezért talán újra kellene gondolni a két szervezet közötti együttműködés mechanizmusát.

4. Az ESDP és a finanszírozás kérdése

Úgy gondolom, hogy a katonai műveletek alacsony száma a különös finanszírozási rendszerrel is magyarázható. Egyelőre a közösségi alapokból katonai

jellegű missziókat nem lehet támogatni. Ez mindenképpen gátló tényező, a mechanizmus véleményem szerint átalakításra szorul.

5. Az ESDP és az Artemis művelet

Azt a következtetést vonom le, hogy az Artemis művelet előnyös volt Franciaország számára, hiszen a saját érdekeinek a képviselésében, de az EU által legalizált keretek között került sor a művelet végrehajtására. A misszió ugyanúgy előnyös volt az EU számára is, mert hozzájárult az EU és az ENSZ közötti kommunikáció és együttműködés további finomításához és elmélyítéséhez. Tapasztalatszerzést is jelentett a szervezet számára, amelyből tanulságokat lehetett levonni az elégséges, illetve a hiányzó, a pótlást és továbbfejlesztést igénylő képességekre vonatkozóan. Egyszóval remek lehetőség adódott a tapasztalat és a tanulságszerzésre, arról már nem is beszélve, hogy a szervezet önmaga és az ENSZ előtt¹⁶⁶ is sikerrel bizonyított, s ezáltal növelte saját önbizalmát, illetve hitelességét a világ előtt.

Úgy vélem, hogy az Artemis misszió sikere nagyban függött attól, hogy a műveletre viszonylag szűk térbeli és időbeli korlátok között került sor. Az adott pillanatban a kongói misszió az ESDP maximális teljesítményét jelentette. Azóta már elindult egy nagyobb ambíciójú és volumenű művelet EUFOR Althea néven Bosznia-Hercegovinában.

6. Az Artemis művelet és az ENSZ

Értékelendő tény, hogy az Artemis művelet után, egy ENSZ felkérés alapján az EU visszatért a Kongói Demokratikus Köztársaságba és ott további misszió¹⁶⁷ végrehajtásába kezdett. Ezzel lehetőséget biztosított az ország stabilitásának és biztonságának az előmozdítása irányába. Valószínűleg Franciaország még hosszú ideig fogja az ESDP műveleteket Afrika felé irányítani.

7. Az ESDP és Franciaország

Véleményem szerint, Franciaország a rendelkezésére álló katonai képességeknek köszönhetően mindenképpen előnyös pozícióval rendelkezik az Európai Unióban: a szervezetet vagy olyan jellegű műveletekbe fogja „bevonni”, amelyek az ő saját érdekeinek kedveznek, vagy pedig a katonai képességeinek a közösségi szinten történő alkalmazásáért cserébe nagyobb befolyásra fog igényt tartani a döntéshozatali eljárások során.

8. Franciaország és Afrika

Meglátásom szerint, a kolonizáció korszakában Franciaország számára Afrika jelentette az egyetlen szabad terjeszkedési irányt. A kontinens gazdag természeti kincsei, energiahordozói és emberi erőforrása nyújtotta előnyök kihasználása nagyban hozzásegítette az országot a nagyhatalmi státusz megteremtéséhez. Ennek megfelelően Franciaországban az Afrika-politika mindig is kiemelt prioritást élvezett, hiszen eszköz volt a nagyhatalmi státusz biztosításához és a „Gloire érzésvilág” megalapozásához. Azt a következtetést vonom le, hogy Franciaországnak kifejezetten érdekében állt az afrikai kontinensen történő beavatkozás, de azt multilaterális kereteken belül kellett végrehajtania. Erre jó alkalmat kínált az ESDP misszió, amely során az EU biztosította

¹⁶⁶ EU igen gyorsan reagált az ENSZ felkérésre és beugrott az ENSZ csapatokat helyettesíteni, amíg azok felkészülnek és a helyszínre nem érkeznek.

¹⁶⁷ “Council Joint Action 2005/355/CFSP”. Brüsszel, 2005. május 2.

a legitimációt és a nemzetközi elfogadottságot, míg Franciaország élvezte a szervezet nyújtotta presztízst.

A XXI. századra eddig jellemző új, nemzetközi helyzetben egyik európai állam sem engedheti meg, hogy érdekeinek a védelmében egyedül lépjen fel. Ebből következően szükség van a biztonsági és a védelmi integrációra és ennek keretében az egyéni eszközök és források közösen történő felhasználására. A közösen végrehajtott műveletek jellegükben jelentős eltérést mutatnak a hidegháború korszakában megszokott konfliktusokhoz képest és sok esetben a polgári eszközök széleskörű felvonultatására van szükség. Szemmel láthatóan az ESDP műveletek döntően a polgári válságkezelés terén, polgári eszközökkel kerülnek végrehajtásra, amelyek között kiemelkedően nagy számú rendőri misszióra kerül sor. 2005. második felében a brit EU elnökség alatt szinte duplájára nőtt a polgári ESDP missziók száma. A katonai jellegű ESDP műveletek száma viszont továbbra is alacsony; nincs hozzá sem elegendő pénz, sem pedig megfelelő képesség, sőt talán a politikai akarat és egyetértés is hiányzik néha. Azonban ha van megfelelő politikai akarat, akkor az EU képes meglehetősen gyorsan reagálni.

Ötödik fejezet: Összegzett következtetések, elért tudományos eredmények és ajánlások

Összegzett következtetések

Véleményem szerint, Franciaország Chirac köztársasági elnök mandátuma alatt, az elmúlt négy-öt évben pedig különösképpen kiemelten kezelte az ország biztonság- és védelempolitikáját. A köztársasági elnök által meghatározott politikai irányvonal, a védelmi költségvetés folyamatos növekedése és az ennek köszönhető dinamikus fejlesztési programok, valamint az elfoglalt nemzetközi pozíció, s nem utolsósorban az óriási méreteket öltő részvétel a különböző nemzetközi műveletekben mind azt mutatják, hogy Franciaország a nemzetközi politikában igenis nagyhatalomnak számít. A nagyhatalmi ambíciók megnyilvánulásának az elsődleges formája természetesen a francia külpolitika, eszköze pedig az ahhoz szorosan kapcsolódó és az azt támogató biztonság- és védelempolitika.

A de Gaulle-i hagyományokat követő, Chirac vezette Franciaország gyakorlatilag a klasszikus Clausewitz-i gondolatmenetnek a döntően válságkezelési feladatokkal terhelt XXI. századi adaptációját valósította meg. Clausewitz úgy határozza meg a háborút, mint a politika folytatását, csak más eszközökkel. A XXI. századi európai biztonsági stratégia nem a háborút, hanem annak a megelőzését jelöli meg célként, amelyhez elengedhetetlen a hatékony biztonság- és védelempolitika, amely a nagyhatalmi politika és státusz egyik legfontosabb ismérve, valamint az ország érdekeinek megfelelő nemzetközi politika folytatásának az eszköze. A gondolatmenet egyik legutóbbi gyakorlati alkalmazására a Libanon kérdésében elkészített ENSZ határozat megszövegezése során került sor. Az Egyesült Államok és Franciaország közösen dolgozott a határozat megalkotásán, amelynek a végső változata úgy vélem, hogy sokkal inkább megfelelt a francia, mint az amerikai érdekeknek, akik eredeti elképzeléseikhez képest egy visszafogottabb változathoz adták beleegyezésüket. Erre úgy kerülhetett sor, hogy Franciaország szándékozott a legnagyobb hozzájárulást nyújtani a libanoni nemzetközi erőkhöz, illetve annak a vezetését is felvállalta, ezért nem az Egyesült Államok feladata volt az, hogy a feltételeket megszabja.

A nagyhatalmi státusz feltételeinek a számbavételekor úgy gondolom, hogy említést kell tenni elsősorban a megfelelő személyi és pénzügyi források, illetve a politikai akarat fontosságáról, valamint mindezekon túl a technológiai fejlesztések és a megfelelő eszközök szükségességéről. Franciaország jelenleg hozzávetőlegesen 36 ezer fő katonát állomásoztat külföldön, ebből közel 15 ezer vesz részt 15 különböző nemzetközi műveletben, döntően a Balkánon, Afganisztánban, Libanonban és Elefántcsontparton. Ehhez adódnak még a jelenléti erők Afrikában és a francia tengerentúli területeken állomásoztatott erők. Összességében így 36 ezer fő szolgál külföldön, ami egy óriási szám, nagy valószínűség szerint közel egy ország teljesítőképességének a maximumához. Nagy-Britannia egyébként még a másik olyan európai ország, amelyik hasonló létszámban rendelkezik katonai állománnyal külföldön. Megfigyelésem alapján, a francia katonai jelenlét nem korlátozódik kizárólagosan csak a Balkánra, vagy Afrikára, mint ahogyan tíz évvel korábban még ez volt a helyzet; jelenleg Franciaország szinte mindenhol jelen van, ahol valamelyik nemzetközi szervezet – ENSZ, NATO, vagy az EU – nemzetközi válságkezelésben szerepet játszik. A földrajzi terjeszkedést jól mutatja, hogy Franciaország most éppen

azon fáradozik, hogy állandó használati jogot szerezzen az egyik ciprusi légi bázison és ezáltal új stratégiai pozícióhoz és infrastrukturális lehetőséghez jusson a háborús övezethez közel eső mediterrán térségben.

Egy ilyen szintű nemzetközi szerepvállalásnak értelemszerűen a pénzügyi vonzata is hatalmas. A külföldi katonai műveletek évente hozzávetőlegesen 600 millió euróba kerülnek Franciaországnak, amit a négy éve folyamatosan növekvő védelmi költségvetés fedez, amely így az oktatás után a második legnagyobb és legfontosabb állami költségvetési terület. Chirac köztársasági elnök és Michèle Alliot-Marie védelmi miniszter asszony mindent megtesz ennek a tendenciának a fenntartásáért, még akkor is, ha közben a baloldali politikai ellenfelek – akik inkább az ország gazdasági és szociális problémáinak a megoldására költenék ezeket az eurókat – oldaláról folyamatos támadásokkal kell is megbírkózniuk. A védelmi költségvetés lefaragásához azonban sem Chirac, sem pedig a miniszter asszony nem járul hozzá: az ő felfogásuk értelmében a külföldi katonai jelenlét a diplomácia meghosszabbítása és a diplomácia eszköze, amely jól fejezi ki Franciaország globális diplomáciai ambícióit.

A megfelelő politikai akarat szintén meghatározó tényező a nagyhatalmi státusz vizsgálata szempontjából. Franciaország sajátos alkotmányos rendjének köszönhetően a kül- és a védelempolitika fölötti döntés a köztársasági elnök hatáskörébe tartozik. Ennek megfelelően minden egyes köztársasági elnök valamilyen mértékben rányomja a bélyegét az ország által képviselt kül- és védelempolitikára. Véleményem szerint, a de Gaulle nyomdokain haladó Chirac elnök gyakorolta eddig talán a legnagyobb befolyást a francia védelmi politika alakulására. Olyan nagy horderejű döntéseket hozott, mint az önkéntes haderő bevezetése, a nukleáris kísérletek újratekintése – a nagyhatalmi státusz és a globális pozíció megerősítése érdekében –, az ENSZ és az EU keretein belül folytatott válságkezelési műveletekben történő nagyarányú részvétel, valamint az ambiciózus fejlesztési és beszerzési programok kitartó védelme a védelmi költségvetést érő folytonos támadások ellenére is. Úgy gondolom, hogy ha Franciaország az eddig megszerzett nemzetközi státusz fenntartását továbbra is célul tűzi ki, akkor a jövő köztársasági elnökeinek figyelembe kell venniük néhány alapelvet, mint: a védelempolitika a nemzetközi hatalom szempontjából egy igen jelentős tényező, a nukleáris elrettentés biztosítja az ország vitális érdekeinek legvégső védelmét, az ENSZ Biztonsági Tanácsában elfoglalt pozíció és egy erős európai védelempolitika következtében az ország nem maradhat távol a nemzetközi válságkezelési műveletektől, végezetül pedig tiszteletben kell tartani a védelmi költségvetés kiemelt helyét.

Egy biztonság- és védelempolitikai szempontból erős Európa jól illeszkedik a már említett francia elképzelések sorába. Úgy vélem, hogy Európa Franciaország szempontjából hatalommegsokszorozó szereppel bír, jelentős extra nyomatékot és hangsúlyt biztosít azoknak a francia törekvéseknek, amelyeket a nemzetállami kereteken belül a multilateralizmus és a multipolarizmus elsőbbségét hangsúlyozó nemzetközi környezetben nehezen lehetne csak megvalósítani. Ebből adódóan Franciaország teljes elszántsággal támogatja az európai védelmi integráció további mélyítését, amelyben elsődleges partnere Németország, illetve időközönként Nagy-Britannia. Ebben a folyamatban fontos szerep hárul az Európai Védelmi Ügynökségre, amelynek ambiciózus fejlesztési és beszerzési elképzeléseit Franciaország támogatja jónéhány nemzeti kormány rosszállása ellenében.

Megfigyelésem alapján, az európai integráció utóbbi éveinek egyik legdinamikusabban fejlődő területe az ESDP volt. Ez egy meglehetősen meglepő fejlemény a kialakuláshoz vezető igen hosszú út ismerete tükrében. Az EU új

szereplőként jelent meg a nemzetközi válságkezelés területén, tehát kezdettől fogva olyan fejlődési útvonalat állt módjában kiválasztani, amely az új kihívások és feladatok jellegének a legjobban megfelelt, a saját struktúráját is ennek megfelelően tudta kialakítani és élvezhette a NATO nyújtotta költségghatékony Berlin Plusz rendszer előnyeit. A gyors fejlődés hátrányai között említhető a szerepek és felelősségi körök megfelelő elosztásának és a különféle eljárási módok letisztulásának a hiánya.

Az ESDP keretein belül, az ENSZ főtitkár kérésére az EU nemrégiben újabb katonai műveletet indított a Kongói Demokratikus Köztársaság (KDK) területére a több mint négy évtizede sorra kerülő első szabad és demokratikus választások elősegítése céljából. Úgy vélem, hogy ezzel a művelettel a KDK az ESDP leggyakoribb célállomásává nőtte ki magát. Természetesen ennek magyarázatul szolgál a két kontinens közötti történelmi, gazdasági, kulturális kapcsolat, a szegénység csökkentése és a fenntartható fejlődés iránti törekvések, az Európát fenyegető illegális bevándorlási hullám és menekültáradat megfékezésének szándéka, de talán mindezen indokok közül is a legkézenfekvőbb az európai gazdasági érdekek és fejlődés garantálása az olaj és más nyersanyagok utánpótlásának a zavartalan biztosítása által. Mindebben Franciaország jelentősen érdekelt, hiszen Afrika is a francia nagyhatalmi státusz megerősítését szolgálja.

Elért tudományos eredmények

Az értekezés új tudományos eredményeinek tekintem, hogy:

1. Rendszereztem az európai integráció fejlődési folyamatát az első ESDP művelet megvalósulásáig, különös tekintettel Franciaország szerepére a folyamatok alakításában.
2. Bemutattam a francia kül-és biztonságpolitika szoros összefonódását az Európai Unióval és ezek egymásra gyakorolt hatását, valamint igazoltam, hogy Franciaország az Európai Unió nyújtotta kereteket a saját külpolitikai érdekeinek a megvalósítása céljából igyekszik felhasználni.
3. Osztályoztam és táblázatba foglaltam az összes eddig elindított ESDP műveletet, különös tekintettel azok francia vonatkozásaira és kapcsolódási pontjukra más nemzetközi szervezetekhez a multilateralizmus jegyében.
4. Megvizsgáltam az Európai Unió első teljesen autonóm, Európán kívüli, petersberg típusú, katonai művelete során észlelt hiányosságokat és felvázoltam az Európai Unió előtt álló legfontosabb feladatokat az előrelépés és a fejlődés érdekében.

Ajánlások

Az értekezés elsődleges célja a szerző kutatási eredményének és ismeretanyagának az átadása minden olyan érdeklődő számára, aki a témával akár amatőr, akár hozzáértő (tudományos – oktatási) szinten kíván foglalkozni. Az ismertett problémák és a felvetett kérdések ösztökélhetik a téma iránti érdeklődés felkeltését, valamint gondolatébresztőként hatnak és ezáltal további kutatásra serkentenek. A fejezetek elején felvetett kérdések is a problémakörök pontosabb behatárolását és a gondolatébresztést szolgálják. A bibliográfiai jegyzék és a felsorolt

weboldalak listája referenciaként, illetve adatforrásként segítik elő a további kutatást. A csatolt forrásanyag pedig kiváló lehetőséget biztosít nemzetközi dokumentumok vizsgálatához, elemzéséhez, illetve a külföldi nyelvismeret fejlesztéséhez.

Hivatkozott irodalom

- **KÖNYVEK, ÖSSZEFOGLALÓ MŰVEK**

BAVAREZ, Nicolas

La France Qui Tombe. Librairie Académique Perrin. p.134. Párizs, 2004. ISBN: 226 202 120 1.

BRANDON, Henry (szerk.)

In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations. Brookings Institutions Press. p.177. Washington D.C., 1992. ISBN: 081 571 058 5.

CALLEO, David P. – STAAL, Eric R. (szerk.)

Europe's Franco-German Engine. Brookings Institution Press. p.145. Washington D.C., 1998. ISBN: 081 571 279 0.

GUBERT, Romain – SAINT MARTIN, Emmenuel

L'Arrogance française. Balland. p.270. Párizs, 2003. ISBN: 271 581 455 0.

KRAMER, Steven Philip

Does France still Count? The French Role in a New Europe. Praeger Publishers. p.128. Washington D.C., 1994. ISBN: 027 595 060 3.

RAMET, Sabrina – INGEBRITSEN, Christine (szerk.)

Coming in from the Cold War. Changes in the US-European interactions since 1980. Rowman and Littlefield Publishers INC. p.256. Maryland, 2002. ISBN: 074 250 017 9.

TODOROV, Tzvetan

The New World Disorder. Polity Press. p. 120. London, 2004. ISBN: 074 563 369 2.

- **ESSZÉK**

ALLEN, David J.

A Competitive Relationship: The Maturing of the EU-US Relationship, 1980-2000. pp. 31-50. In: Coming in from the Cold War. Changes in the US-European interactions since 1980. Szerk.: RAMET, Sabrina – INGEBRITSEN, Christine. Maryland, 2002.

ANDRÉANI, Gilles

The Franco-German Relationship in a New Europe. pp. 22-34. In: Europe's Franco-German Engine. Szerk.: CALLEO, David P. – STAAL, Eric R. Washington D.C., 1998.

- BÉLAND, Jean-François – BOUVIER, Guillaume
Y-a-t-il des outils de réforme et de gestion de la politique étrangère française?
pp. 71-91. In: Études internationales. Les livres blancs et la politique étrangère:
pratiques comparées. Québec, 2006. március.
- BRANDON, Henry
A More Promising Era Beckons at Last. pp. 159-170. In: In Search of a New
World Order. The Future of US-European Relations. Szerk.: BRANDON,
Henry. Washington D.C., 1992.
- BRIEF Guide to the European Security and Defence Policy. Franciaország Állandó EU
Képviselője. 2005. december. pp. 66.
- FRANÇOIS-PONCET, Jean
Toward a Directorate of Continents. pp. 55-71. In: In Search of a New World
Order. The Future of US-European Relations. Szerk.: BRANDON, Henry.
Washington D.C., 1992.
- HOWORTH, Jolyon
Renegotiating the Marriage Contract: Franco-American Relations since 1981.
pp. 73-96. In: Coming in from the Cold War. Changes in the US-European
interactions since 1980. Szerk.: RAMET, Sabrina – INGEBRITSEN, Christine.
Maryland, 2002.
- INSTITUT ASPEN FRANCE
Europe – United States: Toward New Balances? pp. 39-66. In: Second
International Conference on Transatlantic Relations. Lyon, 2005. március 17-
19.
- JOHANCSIK, János
Viták a francia ötödik köztársaságról. 2006. február.
- OWEN, David
Atlantic Partnership or Rivalry? pp. 15-31. In: In Search of a New World Order.
The Future of US-European Relations. Szerk.: BRANDON, Henry. Washington
D.C., 1992.
- KROTZ, Ulrich
Structure as Process: The Regularized Intergovernmentalism of Franco-German
Bilateralism. Center for European Studies, Harvard University. 2003. p. 34.
- LINDSTROM, Gustav
The European Security Strategy: Is Venus becoming Mars? pp. 27-34. In:
Security Strategies and their implications for NATO's Strategic Concept.
NATO Defence College. Rome, 2005. november.
- MATUS János
Civil-Military Relations and Decision-Making on Defence. Geneva Centre for
the Democratic Control of Armed Forces. Geneva, 2002. augusztus.

RAMET, Sabrina

The United States and Europe: Toward Greater Cooperation or a Historic Parting – An Idealist Perspective. pp. 1-15. In: Coming in from the Cold War. Changes in the US-European interactions since 1980. Szerk.: RAMET, Sabrina – INGEBRITSEN, Christine. Maryland, 2002.

ROCARD, Michel

Toward a Redefinition of Transatlantic Relations. pp. 35-51. In: In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations. Szerk.: BRANDON, Henry. Washington D.C., 1992.

SCHLESINGER, James

An American Assessment: Hands Across the Sea Less Firmly Clasped. pp. 139-156. In: In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations. Szerk.: BRANDON, Henry. Washington D.C., 1992.

THE 30 year prospective plan: A summary. Francia Védelmi Minisztérium. 2005. június. p. 27.

• IDŐSZAKI KIADVÁNYOK CIKKEI

ALLIOT-MARIE, Michèle

Legyünk partnerek. In: Wall Street Journal, Washington, 2005. március 8.

ALLIOT-MARIE, Michèle

Security could be Europe's great rallying point. In: Financial Times, 2005. december 5.

BOMMELAER, Claire

Michèle Alliot-Marie defend «l'équilibre» de la Ve République. In: Le Figaro, 2006. január 16.

BOUILHET, Alexandrine

Paris bloque une reunion antiterroriste Otan-UE. In: Le Figaro, 2006. január 26.

BREMMER, Charles

Chirac goes back to future with plan for a 60s revival. In: Times, 2005. január 10.

CHIRAC, Jacques

Europe needs strength and solidarity. In: Financial Times, 2005. október 26.

CIMBALO, Jeffrey L.

Saving NATO from Europe. pp. 111-120. In: Foreign Affairs, 2004. november/december.

- COLONNA, Catherine
Les ambitions françaises pour l'Union européenne. In: Le Figaro, 2006. január 17.
- DE LA GRANDE, Arnaud
Alliot-Marie vante la défense européenne à Bahrein et au Qatar. In: Le Figaro, 2005. december 6.
- DE LA GRANGE, Arnaud
Paris veut relancer l'Europe de la défense. In: Le Figaro, 2005. október 13.
- DICKEY, Christopher – PAPE, Eric
France: Delusions of Grandeur. In: Newsweek International, 2005. május 23.
- DOMBEY, Daniel
Solana to stress strain on EU foreign policy. In: Financial Times. 2005. október 28.
- DOVER, Robert
The EU and the Bosnian Civil war 1992-95. The Capabilities-Expectations Gap at the Heart of EU Foreign Policy. pp. 297-318. In: European Security, 2005. szeptember.
- DUMOULIN, André
La dissuasion nucléaire française et la souveraineté en Europe. In: Le Soir, 2006. január 24.
- FARKAS Roland – SZÉP László
Az Európai Unió katonapolitikai aktualitásai. In: Hadtudomány, XIII. évfolyam 2. szám. 2003/2.
- FLOURNOY, Michèle – SMITH, Julianne
European Defence Integration: Bridging the Gap between Strategy and Capabilities. In: EuroFuture, 2006. január 25.
- GALÁNTAI Gábor – HETÉNYI Soma Ambrus
Franciaország szerepvállalása Afrikában. In: Új Honvédségi Szemle, 2005/7 - 2005/8 - 2005/9.
- GARADNAI Zoltán – FEJÉRDY Balázs
Franciaország Európa-politikája és a francia-német együttműködés történeti gyökerei (1945-1963). In: Külügyi Szemle, 2004. 1-2. szám.
- GOULLIAUD, Philippe
Chirac adapte la dissuasion aux nouvelles menaces. In: Le Figaro, 2006. január 20.

- GUÉROT, Ulrike
The European Idea Meets US Reality. pp. 38-42. In: International Politik, Spring issue, 2005.
- HODGE, Carl Cavanagh
Atlanticism and pax Americana, 1989-2004. pp. 151-170. In: International Journal, Canadian Institute of International Affairs, 2004-2005 winter.
- HOFFMAN, Stanley
From Decline to Renewal. In: Time Europe, 2000. június 12.
- HUBERT-RODIER, Jacques
La brouille franco-américaine est symboliquement terminée. In: Les Echos, 2005. október 19.
- HULSMAN, John – Dr.GARDINER, Nile
French act unilaterally when their interests are at stake”. In: The Heritage Foundation Research Papers, 2003. március 12.
- JANKOWSKI, Barbara
French survey. Europe’s Common Security: Attitudes and Opinions in France, Germany and Italy. pp. 21-34. In: Forum International, 2004. december.
- KEATEN, Jamey
France Laments the Decline of its Grandeur...Again. In: The Washington Times, 2003. november 16.
- LEWIS, Jac
French defence budget boosted for a fourth year. In: Jane’s Defence Weekly. 2005. október 5.
- LYNCH, Dov – MISSIROLI, Antonio
ESDP Operations. In: European Security Review. Párizs, 2004.
- MACE, Catriona
Operation Artemis: Mission improbable? In: European Security Review. Párizs, 2003. július.
- MERCHET, Jean-Dominique
La France bientôt à la tête de l’Europe militaire. In: Libération, 2006. január 9.
- NAGY László
Európai biztonságpolitikai intézmények múltja és jelene. In: Hadtudomány, XII. évfolyam 2. szám. 2002. június.
- NAGY László
Az EU közel fél évszázados történetéből. In: Hadtudomány, XIV. évfolyam 2. szám. 2004. június.

PELLE János

Európa mint katonai nagyhatalom. In: Új Honvédségi Szemle, 2005/6.

„PROGRESS on European Defence”. In: M2 PressWire, 2005. november 21.

RÁCZ András – TÜRKE András István

Az ENSZ és az Európai Unió válságkezelési műveletei a Kongói Demokratikus Köztársaságban. In: Külügyi Szemle, 2005. 1-2. szám.

„SPOT the difference”. In: The Economist, 2005. december 20.

STORMER, Michael

Les Etats-Unis, partenaires obliges de l'Europe. In: Le Monde, 2006. január 11.

VAN HERPEN, Marcel H.

France: Champion of a Multipolar World. In: In the National Interest, 2003. május 14.

WHITMAN, Richard G.

NATO, the EU and ESDP: An Emerging Division of Labour? pp. 430-451. In: Contemporary Security Policy, 2004. december.

ZECCHINI, Laurent

Les Vingt-Cinq veulent donner un nouvel élan à la défense européenne. In: Le Monde, 2005. október 15.

• **BESZÉD, INTERJÚ ÉS SZEMÉLYES BESZÉLGETÉS**

ALLIOT-MARIE, Michèle

A NATO és az Egyesült Államok: partnerek, vagy vetélytársak? Beszéd a Harvard Egyetemen. Boston, 2005. március 11.

ALLIOT-MARIE, Michèle

Beszéd a John Hopkins Egyetemen. Washington, 2005. március 10.

ALLIOT-MARIE, Michèle

Interjú a “Defense News” című lapnak. Washington, 2005. március 7.

CHIRAC, Jacques

A köztársasági elnök beszéde a Nagykövetek XIII. Konferenciájának a megnyitóján. Párizs, 2005. augusztus 29.

CHIRAC, Jacques

A köztársasági elnök beszéde a stratégiai erőknél tett látogatása alkalmából. Landivisiau - l'Île Longue / Brest (Finistère), 2006. január 19.

COLONNA, Catherine

Az európai ügyekért felelős miniszterasszony beszéde a Nagykövetek XIII. Konferenciája alkalmából. Párizs, 2005. augusztus 30.

DANIELSSON, Lennart a svéd haditengerészet kapitánya

A kapitány úrral folytatott személyes beszélgetés. SHAPE – Mons, 2006. július 11.

- **JOGI DOKUMENTUMOK**

Joint Declaration on UN-EU Co-operation in Crisis Management”. New York, 2003. szeptember 24.

Council Joint Action 2005/355/CFSP. Brüsszel, 2005. május 2.

Council Joint Action 2003/423/CFSP. Luxembourg, 2003. június 5.

Felhasznált irodalom

- **KÖNYVEK, ÖSSZEFOGLALÓ MŰVEK**

ALLIOT-MARIE, Michèle

Le Chêne qu'on relève. Odile Jacob Publisher. p. 254. Párizs, 2005. ISBN: 273 811 690 6

BAVAREZ, Nicolas

La France Qui Tombe. Librairie Académique Perrin. p.134. Párizs, 2004. ISBN: 226 202 120 1.

BRANDON, Henry (szerk.)

In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations. Brookings Institutions Press. p.177. Washington D.C., 1992. ISBN: 081 571 058 5.

BRZEZINSKI, Zbigniew

The Choice: Global Domination or Global Leadership. Basic Books. p. 242. New York, 2004. ISBN: 0 465 00800 3.

CALLEO, David P. – STAAL, Eric R. (szerk.)

Europe's Franco-German Engine. Brookings Institution Press. p.145. Washington D.C., 1998. ISBN: 081 571 279 0.

COGAN, Charles

French Negotiating Behaviour: Dealing with La Grande Nation. US Institute of Peace Press. p. 344. Washington, 2004. ISBN: 192 922 352 8.

- ELIASSEN Kjell A. (szerk.)
Foreign and Security Policy in the European Union. Sage Publications. p. 256.
London, 1998. ISBN: 076 195 633 6.
- GAZDAG Ferenc
Franciaország története 1945-1995. Zrinyi Kiadó. p. 293. Budapest, 1997.
ISBN: 963 327 279 3.
- GAZDAG Ferenc
Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája. Osiris Kiadó. p. 224.
Budapest, 2002. ISBN: 963 379 956 2.
- GUBERT, Romain – SAINT MARTIN, Emmenuel
L'Arrogance française. Balland. p.270. Párizs, 2003. ISBN: 271 581 455 0.
- HOWORTH, Jolyon
Defending Europe: The EU, NATO, and the Quest for European Autonomy.
Palgrave Macmillan. p. 256. New York, 2004. ISBN: 140 396 690 7.
- KENNEDY, Paul
The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict
from 1500 to 2000. Random House. p. 704. New York, 1988. ISBN: 067 972
019 7.
- KISSINGER, Henry
Diplomácia. Panem Kiadó. p. 957. Budapest, 1998. ISBN: 963 545 112 1.
- KOZMA Endre (szerk.)
Franciaország geostratégiájának és nemzetvédelmének alapjai. Magyar
Honvédség Térképészeti Hivatal. p. 221. Budapest, 1998.
- KRAMER, Steven Philip
Does France still Count? The French Role in a New Europe. Praeger Publishers.
p.128. Washington D.C., 1994. ISBN: 027 595 060 3.
- LARSEN, Henrik
Foreign Policy and Discourse Analysis. Routledge. p. 243. New York, 1997.
ISBN: 041 515 976 8.
- NAGY László
Az USA európai katonai jelenléte. Zrinyi Kiadó. p. 213. Budapest, 1995. ISBN:
963 327 262 9.
- RAMET, Sabrina – INGEBRITSEN, Christine (szerk.)
Coming in from the Cold War. Changes in the US-European interactions since
1980. Rowman and Littlefield Publishers. p.256. Maryland, 2002. ISBN: 074
250 017 9.

REGELSBERGER, Elfriede (szerk.)
Foreign Policy of the European Union: From EPC to CFSP and Beyond.
Rienner Publishers. p. 406. Boulder, 1997. ISBN: 155 587 705 2.

SERFATY, Simon
La France vue par les Etats-Unis: réflexions sur la francophobie à Washington.
IFRI. p. 116. Párizs, 2001. ISBN: 286 592 140 9.

TODOROV, Tzvetan
The New World Disorder. Polity Press. p. 120. London, 2004. ISBN: 074 563
369 2.

WEBBER, Douglas (szerk.)
The Franco-German Relationship in the European Union. Routledge. p. 192.
London-New York, 1999. ISBN: 041 517 065 6.

WYLLIE, James H.
European Security in the New Political Environment: An Analysis of the
Relationships Between National Interests, International Institutions and the
Great Powers in Post Cold War European Security. Longman. p. 134. London-
New York, 1997. ISBN: 058 224 403 X.

- **EGYETEMI JEGYZET**

MATUS János
Az európai biztonság problémái. Az Európai Unió és a válságkezelés. ZMNE.
Doktori Iskola. 1998.

- **ESSZÉK**

ALLEN, David J.
A Competitive Relationship: The Maturing of the EU-US Relationship, 1980-
2000. pp. 31-50. In: Coming in from the Cold War. Changes in the US-
European interactions since 1980. Szerk.: RAMET, Sabrina – INGEBRITSEN,
Christine. Maryland, 2002.

ANDRÉANI, Gilles
The Franco-German Relationship in a New Europe. pp. 22-34. In: Europe's
Franco-German Engine. Szerk.: CALLEO, David P. – STAAL, Eric R.
Washington D.C., 1998.

BÉLAND, Jean-François – BOUVIER, Guillaume
Y-a-t-il des outils de réforme et de gestion de la politique étrangère française?
pp. 71-91. In: Études internationales. Les livres blancs et la politique étrangère:
pratiques comparées. Québec, 2006. március.

- BRANDON, Henry
A More Promising Era Beckons at Last. pp. 159-170. In: In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations. Szerk.: BRANDON, Henry. Washington D.C., 1992.
- BRIEF Guide to the European Security and Defence Policy. Franciaország Állandó EU Képvisellete. 2005. december. pp. 66.
- FRANÇOIS-PONCET, Jean
Toward a Directorate of Continents. pp. 55-71. In: In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations. Szerk.: BRANDON, Henry. Washington D.C., 1992.
- HOWORTH, Jolyon
Renegotiating the Marriage Contract: Franco-American Relations since 1981. pp. 73-96. In: Coming in from the Cold War. Changes in the US-European interactions since 1980. Szerk.: RAMET, Sabrina – INGEBRITSEN, Christine. Maryland, 2002.
- INSTITUT ASPEN FRANCE
Europe – United States: Toward New Balances? pp. 39-66. In: Second International Conference on Transatlantic Relations. Lyon, 2005. március 17-19.
- JOHANCSIK, János
Viták a francia ötödik köztársaságról. 2006. február.
- OWEN, David
Atlantic Partnership or Rivalry? pp. 15-31. In: In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations. Szerk.: BRANDON, Henry. Washington D.C., 1992.
- KROTZ, Ulrich
Structure as Process: The Regularized Intergovernmentalism of Franco-German Bilateralism. Center for European Studies, Harvard University. 2003. p. 34.
- LINDSTROM, Gustav
The European Security Strategy: Is Venus becoming Mars? pp. 27-34. In: Security Strategies and their implications for NATO's Strategic Concept. NATO Defence College. Rome, 2005. november.
- MATUS János
Civil-Military Relations and Decision-Making on Defence. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces. Geneva, 2002. augusztus.
- RAMET, Sabrina
The United States and Europe: Toward Greater Cooperation or a Historic Parting – An Idealist Perspective. pp. 1-15. In: Coming in from the Cold War.

Changes in the US-European interactions since 1980. Szerk.: RAMET, Sabrina – INGBRITSEN, Christine. Maryland, 2002.

ROCARD, Michel

Toward a Redefinition of Transatlantic Relations. pp. 35-51. In: In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations. Szerk.: BRANDON, Henry. Washington D.C., 1992.

SCHLESINGER, James

An American Assessment: Hands Across the Sea Less Firmly Claspd. pp. 139-156. In: In Search of a New World Order. The Future of US-European Relations. Szerk.: BRANDON, Henry. Washington D.C., 1992.

THE 30 year prospective plan: A summary. Francia Védelmi Minisztérium. 2005. június. p. 27.

• IDŐSZAKI KIADVÁNYOK CIKKEI

ALLIOT-MARIE, Michèle

Legyünk partnerek. In: Wall Street Journal, Washington, 2005. március 8.

ALLIOT-MARIE, Michèle

Security could be Europe's great rallying point. In: Financial Times, 2005. december 5.

BOMMELAER, Claire

Michèle Alliot-Marie defend «l'équilibre» de la Ve République. In: Le Figaro, 2006. január 16.

BOROS, Anna

Introduction to Women in the Armed Forces. In: Minerva. Quarterly report on women and the military. Special issue, 1999. Fall/Winter.

BOROS, Anna

A személyiségjegyek és az értéketikai tényezők együttes hatása a vezetői döntésekre. Douglas Macarthur tábornok életpályájának tanulságai. In: Humán Szemle, 2004. 2. szám.

BOUILHET, Alexandrine

Paris bloque une reunion antiterroriste Otan-UE. In: Le Figaro, 2006. január 26.

BREMMER, Charles

Chirac goes back to future with plan for a 60s revival. In: Times, 2005. január 10.

BRZEZINSKI, Zbigniew

A Plan for Europe. pp. 26-42. In: Foreign Affairs, 1995. január/február.

- CHIRAC, Jacques
Europe needs strength and solidarity. In: Financial Times, 2005. október 26.
- CIMBALO, Jeffrey L.
Saving NATO from Europe. pp. 111-120. In: Foreign Affairs, 2004. november/december.
- COLONNA, Catherine
Les ambitions françaises pour l'Union européenne. In: Le Figaro, 2006. január 17.
- CSABAI György
Eurohadsereg. (Európa védelmezője a XXI. Század elején). pp. 151- 199. In: Akadémiai Közlemények. Zrinyi Miklós Katonai Akadémia, 1996.
- CSABAI György
Az európai védelempolitikáról az ezredfordulón. pp. 9-25. In: Katonai Logisztika. 7. évfolyam. 4. szám. 1999.
- DE LA GRANDE, Arnaud
Alliot-Marie vante la défense européenne à Bahrein et au Qatar. In: Le Figaro, 2005. december 6.
- DE LA GRANGE, Arnaud
Paris veut relancer l'Europe de la défense. In: Le Figaro, 2005. október 13.
- DICKEY, Christopher – PAPE, Eric
France: Delusions of Grandeur. In: Newsweek International, 2005. május 23.
- DOMBEY, Daniel
Solana to stress strain on EU foreign policy. In: Financial Times. 2005. október 28.
- DOVER, Robert
The EU and the Bosnian Civil war 1992-95. The Capabilities-Expectations Gap at the Heart of EU Foreign Policy. pp. 297-318. In: European Security, 2005. szeptember.
- DUMOULIN, André
La dissuasion nucléaire française et la souveraineté en Europe. In: Le Soir, 2006. január 24.
- FARKAS Roland – SZÉP László
Az Európai Unió katonapolitikai aktualitásai. In: Hadtudomány, XIII. évfolyam 2. szám. 2003/2.
- FELKAI Anna – PRAX, Jean-Christophe
Franciaország és a NATO. pp. 26-33. In: Új Honvédségi Szemle, 2000/11.

- FLOURNOY, Michèle – SMITH, Julianne
European Defence Integration: Bridging the Gap between Strategy and Capabilities. In: EuroFuture, 2006. január 25.
- GARADNAI Zoltán – FEJÉRDY Balázs
Franciaország Európa-politikája és a francia-német együttműködés történeti gyökerei (1945-1963). In: Külügyi Szemle, 2004. 1-2. szám.
- GORDON, Philip H.
Their Own Army ? Making European Defense Work. pp. 12-17. In: Foreign Affairs, 2000. július-augusztus.
- GOULLIAUD, Philippe
Chirac adapte la dissuasion aux nouvelles menaces. In: Le Figaro, 2006. január 20.
- GUÉROT, Ulrike
The European Idea Meets US Reality. pp. 38-42. In: International Politik, Spring issue, 2005.
- HODGE, Carl Cavanagh
Atlanticism and pax Americana, 1989-2004. pp. 151-170. In: International Journal, Canadian Institute of International Affairs, 2004-2005 winter.
- HOFFMAN, Stanley
From Decline to Renewal. In: Time Europe, 2000. június 12.
- HUBERT-RODIER, Jacques
La brouille franco-américaine est symboliquement terminée. In: Les Echos, 2005. október 19.
- HULSMAN, John – Dr. GARDINER, Nile
French act unilaterally when their interests are at stake”. In: The Heritage Foundation Research Papers, 2003. március 12.
- JANKOWSKI, Barbara
French survey. Europe’s Common Security: Attitudes and Opinions in France, Germany and Italy. pp. 21-34. In: Forum International, 2004. december.
- KEATEN, Jamey
France Laments the Decline of its Grandeur...Again. In: The Washington Times, 2003. november 16.
- LEWIS, Jac
French defence budget boosted for a fourth year. In: Jane’s Defence Weekly. 2005. október 5.
- LYNCH, Dov – MISSIROLI, Antonio
ESDP Operations. In: European Security Review. Párizs, 2004.

- MACE, Catriona
Operation Artemis: Mission improbable? In: European Security Review. Párizs, 2003. július.
- MERCHET, Jean-Dominique
La France bientôt à la tête de l'Europe militaire. In: Libération, 2006. január 9.
- NAGY László
Európai biztonságpolitikai intézmények múltja és jelene. In: Hadtudomány, XII. évfolyam 2. szám. 2002. június.
- NAGY László
Az EU közel fél évszázados történetéből. In: Hadtudomány, XIV. évfolyam 2. szám. 2004. június.
- PATAKI Gábor Zsolt
A francia honvédelem működési modellje és politikai kontrollja. In: Védelmi Tanulmányok, 1997. no. 19. p. 106.
- PELLE János
Európa mint katonai nagyhatalom. In: Új Honvédségi Szemle, 2005/6.
„PROGRESS on European Defence”. In: M2 PressWire, 2005. november 21.
- RÁCZ András – TÜRKE András István
Az ENSZ és az Európai Unió válságkezelési műveletei a Kongói Demokratikus Köztársaságban. In: Külügyi Szemle, 2005. 1-2. szám.
„SPOT the difference”. In: The Economist, 2005. december 20.
- STORMER, Michael
Les Etats-Unis, partenaires obliges de l'Europe. In: Le Monde, 2006. január 11.
- TUCKER, Robert W.
Alone or with Others. The Temptations of Post-Cold War Power. pp. 15-20. In: Foreign Affairs, 1999. november/december.
- VALKI László
Az Európa-uniformis. In: Népszabadság, 2000. október 11.
- VAN HERPEN, Marcel H.
France: Champion of a Multipolar World. In: In the National Interest, 2003. május 14.
- VINCZE Hajnalka
A francia Európa-politika prioritásai. In: Védelmi Tanulmányok, 2000. no. 36. p. 113.

WHITMAN, Richard G.

NATO, the EU and ESDP: An Emerging Division of Labour? pp. 430-451. In: Contemporary Security Policy, 2004. december.

ZECCHINI, Laurent

Les Vingt-Cinq veulent donner un nouvel élan à la défense européenne. In: Le Monde, 2005. október 15.

- **ENCIKLOPÉDIA SZÓCIKKEI**

BOROS, Anna

Andrássy, Gyula Count; Franz Ferdinand, Archduke; Hadik, János, Count; Horthy de Nagybánya, Miklós; Hungary, Postwar Revolution; Károlyi, Mihály, Count; Kun, Béla; Mitteleuropa; Tisza de Borosjenő, István, Count; Trianon, Treaty of; Wekerle, Sándor. In: The Encyclopedia of World War I. Szerk.: TUCKER, Spencer C. p. 1661. Santa Barbara, 2005. ISBN: 1 85109 420 2.

BOROS, Anna

Battle of Budapest; Horthy de Nagybánya, Miklós; Hungary, Air Force; Hungary, Army; Hungary, Role in War; Jány, Gusztáv; Vörös, János. In: The Encyclopedia of World War II. Szerk.: TUCKER, Spencer C. p. 2251. Santa Barbara, 2004. ISBN: 1 57607 999 6.

BOROS, Anna

Antall, József; Dálnoki Miklós, Béla; Gerő, Ernő; Grósz, Károly; Harmel Report; Hungarian Revolution; Hungary; Kádár, János; Kovács Béla; Luns, Joseph Marie Antoine Hubert; Maléter, Pál; Mindszenty, József Cardinal; Nagy, Ferenc; Nagy, Imre; NATO, history of; NATO, origins and formation of; Németh, Miklós; Rajk, László; Rákosi, Mátyás; Tildy, Zoltán; Tőkés, László. In: Cold War. Szerk.: TUCKER, Spencer C. p. 1385. Santa Barbara, 2007. ISBN: 1 85109 847 X.

- **SZAKDOLGOZAT ÉS TDK DOLGOZAT**

BOROS Anna

From the European Political Cooperation to the Common Foreign and Security Policy. Institut Européen des Hautes Études Internationales. Nizza, 1998.

GALÁNTAI Gábor – HETÉNYI Soma Ambrus

Franciaország szerepvállalása Afrikában. In: Új Honvédségi Szemle, 2005/7 - 2005/8 - 2005/9.

- **BESZÉD, INTERJÚ ÉS SZEMÉLYES BESZÉLGETÉS**

ALLIOT-MARIE, Michèle

A NATO és az Egyesült Államok: partnerek, vagy vetélytársak? Beszéd a Harvard Egyetemen. Boston, 2005. március 11.

ALLIOT-MARIE, Michèle

Beszéd a John Hopkins Egyetemen. Washington, 2005. március 10.

ALLIOT-MARIE, Michèle

Interjú a "Defense News" című lapnak. Washington, 2005. március 7.

CHIRAC, Jacques

A köztársasági elnök beszéde a Nagykövetek XIII. Konferenciájának a megnyitóján. Párizs, 2005. augusztus 29.

CHIRAC, Jacques

A köztársasági elnök beszéde a stratégiai erőknél tett látogatása alkalmából. Landivisiau - l'Île Longue / Brest (Finistère), 2006. január 19.

COLONNA, Catherine

Az európai ügyekért felelős miniszterasszony beszéde a Nagykövetek XIII. Konferenciája alkalmából. Párizs, 2005. augusztus 30.

DANIELSSON, Lennart a svéd haditengerészet kapitánya

A kapitány úrral folytatott személyes beszélgetés. SHAPE – Mons, 2006. július 11.

- **JOGI DOKUMENTUMOK**

Joint Declaration on UN-EU Co-operation in Crisis Management". New York, 2003. szeptember 24.

Council Joint Action 2005/355/CFSP. Brüsszel, 2005. május 2.

Council Joint Action 2003/423/CFSP. Luxembourg, 2003. június 5.

The NATO Secretary General's Letter to Dr Solana, High Representative for the Common Foreign and Security Policy of the European Union on 13 December 2002 – NAC Decision Sheet

EU-NATO Declaration on ESDP

Agreement Between the North Atlantic Treaty Organisation and the European Union on the Security of Information

Fontosabb weboldalak

Nagy-Britannia

➤ Daily Post <http://www.liverpool.com/post/>

➤ Daily Telegraph

<http://www.telegraph.co.uk:80/et?ac=003814642917680&rtmo=lvb7okAt&atmo=lvb7okAt&pg=/index.html>

- Financial Times <http://news.ft.com/ft/gx.cgi/ftc?pagename=View&c=Collection&cid=IXLB0PYY8CC&hpreg=rowregph>
- Guardian Weekly <http://www.guardianweekly.com/>
- The Guardian <http://www.guardian.co.uk/>
- Independent <http://www.independent.co.uk>
- The Irish Post <http://www.irishpost.co.uk/ost>
- Morning Star <http://www.poptel.org.uk/morning-star/index1.htm>
- News of the World <http://www.newsoftheworld.co.uk/>
- The Sunday Mirror <http://www.sundaymirror.co.uk/>
- The Times <http://www.thetimes.co.uk/>

Franciaország

- International Herald Tribune <http://www.ihf.com/>
- Le Revenu <http://www.lerevenu.com/default.asp>
- Le Figaro <http://www.lefigaro.fr/cgi-bin/gx.cgi/AppLogic%2bFTContentServer?pagename=FutureTense/Apps/Xcelerate/View&c=Collection&cid=ZZZJTGN6J7C&live=true>
- Le Monde Diplomatique <http://www.monde-diplomatique.fr/>
- Le Parisien <http://www.leparisien.fr/>
- Liberation <http://www.liberation.fr/>
- Francia Külügyminisztérium <http://www.france.diplomatie.fr/index.html>

USA

- Washington Post <http://www.washingtonpost.com/>
- Washington Times <http://www.washtimes.com/>
- New York Times <http://www.nytimes.com/>
- Foreign Affairs <http://www.foreignaffairs.org/>
- USA <http://www.state.gov/www/regions/eur/index.html>
- Library of Congress European Reading Room <http://lcweb.loc.gov/rr/european/>
- International Information <http://usinfo.state.gov/journals/journals.htm>
- World Fact Book <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html>
- Country studies at the Library of Congress <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/cshome.html>
- Foreign Policy <http://www.foreignpolicy.com/>

Magyarország

- HVG <http://www.hvg.hu>
- MTI <http://www.mti.hu>

Egyéb

- EU könyvtár <http://europa.eu.int/eclas/>
- EU <http://europa.eu.int/>
- EURODOCS <http://www.lib.byu.edu/~rdh/eurodocs/>
- NATO <http://www.nato.int/>

Megjelent publikációk

- Introduction to Women in the Armed Forces. In: Minerva. Quarterly report on women and the military. Special issue, 1999. Fall/Winter.
- A személyiségjegyek és az értéketikai tényezők együttes hatása a vezetői döntésekre. Douglas Macarthur tábornok életpályájának tanulságai. In: Humán Szemle, 2004. 2. szám.
- Andrassy, Gyula Count; Franz Ferdinand, Archduke; Hadik, János, Count; Horthy de Nagybánya, Miklós; Hungary, Postwar Revolution; Károlyi, Mihály, Count; Kun, Béla; Mitteleuropa; Tisza de Borosjenő, István, Count; Trianon, Treaty of; Wekerle, Sándor. In: The Encyclopedia of World War I. Szerk.: TUCKER, Spencer C. p. 1661. Santa Barbara, 2005. ISBN: 1 85109 420 2.
- Battle of Budapest; Horthy de Nagybánya, Miklós; Hungary, Air Force; Hungary, Army; Hungary, Role in War; Jány, Gusztáv; Vörös, János. In: The Encyclopedia of World War II. Szerk.: TUCKER, Spencer C. p. 2251. Santa Barbara, 2004. ISBN: 1 57607 999 6.
- Antall, József; Dálnoki Miklós, Béla; Gerő, Ernő; Grósz, Károly; Harmel Report; Hungarian Revolution; Hungary; Kádár, János; Kovács Béla; Luns, Joseph Marie Antoine Hubert; Maléter, Pál; Mindszenty, József Cardinal; Nagy, Ferenc; Nagy, Imre; NATO, history of; NATO, origins and formation of; Németh, Miklós; Rajk, László; Rákosi, Mátyás; Tildy, Zoltán; Tőkés, László. In: Cold War. Szerk.: TUCKER, Spencer C. p. 1385. Santa Barbara, 2007. ISBN: 1 85109 847 X.
- Megvédeni Európát: az Európai Unió, a NATO és az európai autonómia nyomában. Megjelenés alatt. In: Társadalom és Honvédelem, 2007.
- The Way Ahead: Global Leadership or Unilateral Domination. Megjelenés alatt. In: ARRMS, 2007.

Fogalomgyűjtemény

AFSOUTH (Allied Forces Southern Europe): Szövetséges Erők Dél-európai Parancsnoksága. Új neve 2004. március 15. óta: JFC Naples (Allied Joint Force Command) Szövetséges Összhaderőnemi Parancsnokság, Nápoly.

Berlin Plusz egyezmény: A Berlin plusz megállapodás a NATO-külgyminiszterek 1996-ban tartott berlini ülésén született meg, ahol a szövetségesek először állapodtak meg arról, hogy eszközöket biztosítanak az európai vezetésű műveletekhez.

CFSP (Common Foreign and Security Policy): Közös Kül- és Biztonságpolitika (EU)

CJTF (Combined Joint Task Force): többnemzetiségű összhaderőnemi alkalmi harci kötelék

DCI (Defence Capabilities Initiative): Védelmi Képességek Kezdeményezés (NATO)

ESDI (European Security Defence Identity): Európai Biztonsági és Védelmi Identitás (NATO)

ESDP (European Security and Defence Policy): Európai Biztonság-és Védelempolitika (EU)

ESDP művelet: Az Európai Biztonság és Védelmi Politika keretén belül végrehajtott polgári, vagy katonai művelet.

EUFOR-Althea: Az Európai Unió 2004. december 2-án elindított katonai művelete Bosznia-Hercegovinában a NATO SFOR misszió folytatásaként.

EUFOR-Artemis: Az Európai Unió 2003. június 12-én elindított első Európán kívüli, a Berlin Plusz egyezmény keretein kívül végrehajtott katonai művelete.

Force de frappe: A légi, tengeri és szárazföldi francia nukleáris haderő összefoglaló neve.

Headline Goal: képességi célkitűzések (EU)

IEHEI (Institut Européen des Hautes Études Internationales - Franciaország): Nemzetközi Felsőfokú Tanulmányok Európai Intézete

Istanbul Cooperation Initiative: Isztanbuli Együttműködési Kezdeményezés

James L. Jones tábornok: A Szövetséges Európai Haderők Főparancsnoka és az USA Európai Parancsnokságának a vezetője (2003. január – 2006. december)

Keretnemzet koncepció (Framework Nation concept): Az adott keretnemzet biztosítja a tervezési, vezetési és irányítási képességeket, a parancsnokságokat, valamint a résztvevő állomány jelentős részét egy-egy művelet során.

Maslow-féle szükségleti hierarchia modell: Az 1950-es években kidolgozott motivációs elméletét, mely szerint a motívumrendszerek hierarchikus elhelyezkedésűek, és amelynek a második szintjén a biztonság, védettség szüksége áll.

MONUC: Az ENSZ-BT 1258-as határozata 1999-ben indította el a Kongói Demokratikus Köztársaságban a MONUC missziót, mely arra kapta a mandátumát, hogy ellenőrizze az 1999-es lusakai fegyverszüneti megállapodás betartását és megvédjék a civil lakosságot az erőszakos cselekményektől.

NAC (North Atlantic Council): Észak-atlanti Tanács

Nemzeti Front (FN): Szélsőjobboldali párt Franciaországban.

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development): Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet, mely főleg konzultatív és tanácsadói feladatokat lát el.

Petersberg-típusú feladatok: humanitárius és mentő küldetések, békefenntartás, válságkezelés során harci feladatok, beleértve a béke kikényszerítését is.

ReCAMP (Renforcement des Capacités Africaines de Maintien de la Paix): Az önálló afrikai békefenntartó képességek megerősítését elősegíteni kívánó francia program.

SACEUR: Szövetséges Európai Haderők Főparancsnoka

SHAPE (Supreme Headquarters Allied Powers Europe): Szövetséges Erők Európai Főparancsnoksága

WEU (Western European Union): Nyugat-európai Unió

Táblázatok jegyzéke

Sorszám	Cím	Oldalszám
1.	Rendszeresített francia-német kormányközi együttműködés a védelem és a biztonságpolitika területén (1989 óta)	31
2.	Az ESDP fejlődési folyamatának összefoglaló kronológiája 1998 – 2003	35-36
3.	Közösségi vívmányok az európai védelempolitika terén	47
4.	A transzatlanti kapcsolatok jellemvonásai és ajánlások a kapcsolat továbbfejlesztése érdekében	75-76
5.	ESDP műveletek alakulása és azok legfontosabb jellemzői 2003. január 1-től	85-87

Melléklet

1. The NATO Secretary General's Letter to Dr Solana, High Representative for the Common Foreign and Security Policy of the European Union on 13 December 2002 – NAC Decision Sheet

- az Észak-atlanti Tanács (NAC) határozata az EU-NATO stratégiai együttműködésről és a Berlin Plusz rendszer végrehajtásáról

2. EU-NATO Declaration on ESDP

- a NAC 1. pontban említett határozatának a kivonatos értelmezése

3. Agreement Between the North Atlantic Treaty Organisation and the European Union on the Security of Information

- az 1. pontban említett NAC határozat 4. pontja értelmében létrejött EU-NATO megállapodás

4. European Security and Defence Policy (ESDP) civilian, police and military operations since 2003

- ESDP műveletek összefoglaló táblázata földrajzi elhelyezkedésük szerint

5. EU-UN co-operation in Military Crisis Management Operations. Elements of Implementation of the EU-UN Joint Declaration

- EU katonai képességek felhasználása EU műveletek támogatása céljából az Európai Biztonsági Stratégia és az EU-ENSZ közös nyilatkozat értelmében

6. Ituri Tartomány térképe